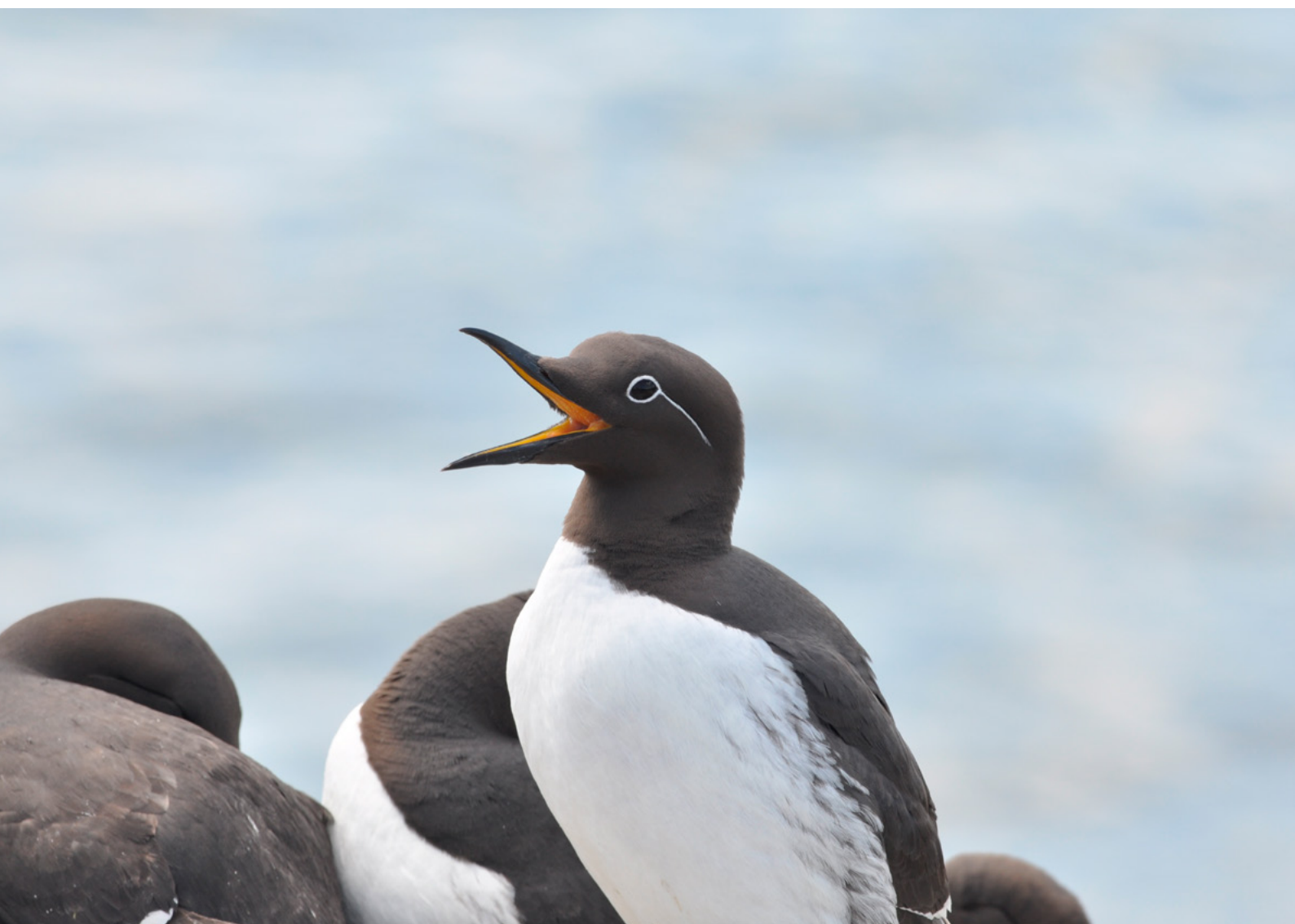

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Natura 2000-beheerplan Friese Front

2023-2029

Colofon

Uitgegeven door Rijkswaterstaat
Informatie www.rijkswaterstaat.nl
Telefoon 0800-8002 (ma t/m zo 6.00 - 22.30 uur, gratis)

Opgesteld door Rijkswaterstaat Zee en Delta projectteam Natura 2000 Noordzee-EEZ in samenwerking met ingenieursbureau Royal HaskoningDHV

Kwaliteitsborging Rijkswaterstaat Water, Verkeer en Leefomgeving en Rijkswaterstaat Corporate Dienst

Datum Mei 2023

Foto voorzijde: Zeekoet (Peter Heslenfeld)

Inhoud

Samenvatting	6
1. Inleiding	10
1.1 Wat is Natura 2000?	11
1.2 Natura 2000-beheerplan Friese Front	13
1.3 Doel beheerplan in relatie tot wettelijke context	15
1.4 Planperiode en evaluatie	15
1.5 Uitgangspunten voor het beheerplan	16
1.6 Bij de totstandkoming betrokken overheden en organisaties	16
1.7 Totstandkoming en vaststellingsprocedure van het beheerplan	17
1.7.1 Zienswijzen	17
1.7.2 Vaststelling definitief Natura 2000-beheerplan Friese Front	17
1.7.3 Achtergronddocumenten	17
2. Korte gebiedsbeschrijving	18
2.1 Abiotische kenmerken	19
2.2 Belangrijke natuurkenmerken van het gebied	20
2.2.1 Bodemfauna	21
2.2.2 Vissen	21
2.2.3 Vogels	21
2.2.4 Zeezoogdieren	21
3. Beleid en bestaande activiteiten	22
3.1 Noordzeebeleid	23
3.1.1 Noordzee 2050 Gebiedsagenda en Nationaal Waterplan	23
3.1.2 Noordzeeakkoord 2020 en Strategische Agenda Noordzee 2030	23
3.1.3 Waterwet	24
3.1.4 Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM)	24
3.1.5 OSPAR	25
3.1.6 International Maritime Organization (IMO)	25
3.1.7 Gemeenschappelijk Visserijbeleid	25
3.2 Doorwerking in andere plannen	26
3.3 Huidige activiteiten en ontwikkelingen	27
3.3.1 (Beroeps)scheepvaart	27
3.3.2 Mijnbouw	28
3.3.2.1 <i>Olie- en gaswinning</i>	28
3.3.2.2 <i>Delfstoffenwinning: schelpenwinning</i>	28
3.3.3 Militair oefengebied	29
3.3.4 Kabels en leidingen	29
3.3.5 Calamiteiten en incidentenbestrijding	29
3.3.6 Gevolgen van zwerfvuil	30
3.3.7 Visserij	30
3.3.8 Overige activiteiten	31
3.3.9 Windenergie (buiten het gebied)	31
3.3.10 Toekomstige en autonome ontwikkelingen	31
3.4 Conclusie	32

4	Instandhoudingsdoelstelling	34
4.1	Uitwerking van doelstelling in ruimte, omvang en tijd	35
4.2	Aanwijzing als Natura 2000-gebied	35
4.3	Zeekoet	35
4.3.1	Instandhoudingsdoelstelling	36
4.3.2	Huidige situatie en ontwikkelingen	36
4.3.3	Ecologische vereisten	36
4.3.4	Knelpunten	36
4.3.5	Doelrealisatie en oplossingsrichtingen	37
4.4	Opgave voor het Friese Front	38
5	Voorwaarden en mitigatie van huidige activiteiten	40
5.1	Aanpak toetsing huidige activiteiten	41
5.2	Methodiek voor indeling van huidige activiteiten in 4 categorieën	42
5.3	Resultaten van de toetsing op hoofdlijnen	44
5.4	Algemene richtlijnen die gelden voor alle categorieën	46
5.5	Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden (cat. 1)	46
5.6	Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten mét specifieke voorwaarden (cat. 2)	47
5.6.1	Normale bedrijfsvoering mijnbouwactiviteiten (bestaande installaties)	47
5.6.1.1	<i>Lozing van productiewater en sanitair afvalwater</i>	48
5.6.1.2	<i>Vlieg- en vaarbewegingen</i>	48
5.6.1.3	<i>Voorwaarden normale bedrijfsvoering mijnbouw</i>	49
5.6.2	Onderhoud aan kabels en leidingen	49
5.6.2.1	<i>Voorwaarden kabels en leidingen</i>	50
5.6.3	Militaire activiteiten	50
5.6.3.1	<i>Schietactiviteiten (Marine)</i>	50
5.6.3.2	<i>Explosieven opruimen</i>	51
5.6.3.3	<i>Gebruik van sonar en echoapparatuur</i>	52
5.6.3.4	<i>Voorwaarden militaire activiteiten</i>	52
5.6.4	Regulier onderzoek en monitoring	53
5.6.4.1	<i>Onderzoek Rijkswaterstaat</i>	54
5.6.4.2	<i>Overig regulier onderzoek</i>	54
5.6.4.3	<i>Effecten van onderzoek en monitoring</i>	54
5.6.4.4	<i>Voorwaarden onderzoek en monitoring</i>	55
5.6.5	Onderhoud van markeringen en daaraan gerelateerde scheepvaart	55
5.7	Vergunningplichtige activiteiten die (afzonderlijk) vergunning- plichtig blijven (cat. 3)	55
5.7.1	Mijnbouw	56
5.7.1.1	<i>Olie- en gaswinning</i>	56
5.7.1.2	<i>Delfstoffenwinning: schelpenwinning</i>	57
5.7.2	Kabels en leidingen (aanleg en verwijdering)	57
5.7.3	Militaire schietactiviteiten (Luchtmacht)	57
5.7.4	Onderzoek en monitoring (projectmatig)	57
5.8	Niet vergunningplichtige activiteiten, wel mitigatie vereist (cat. 4)	57
5.8.1	(Beroeps)scheepvaart	57
5.8.2	Rampenbestrijding en incidentenaanpak	59
5.9	Beroepsvisserij: Vergunningplichtig, maar niet via Wnb	59

6. Aanvullende maatregelen en onderzoek	62
6.1 Kennisleemtes	63
6.2 Reeds vastgestelde maatregelen en onderzoek	64
6.2.1 Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB)	64
6.2.2 JOMOPANS	64
6.2.3 Wozep	64
6.2.4 MONS	64
6.2.5 Monitoring	64
6.3 Aanvullende onderzoeksmaatregelen Natura 2000	65
7. Doelbereik na het nemen van maatregelen	66
7.1 Inleiding	67
7.2 Doelbereik voor zeekoet	67
8. Uitvoering; toezicht, monitoring, communicatie en financiering	70
8.1 Verdeling verantwoordelijkheden uitvoering en financiering	71
8.2 Toezicht en handhaving	72
8.2.1 Aanpak categorie 1 en 2: vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten	73
8.2.2 Aanpak categorie 3: vergunningplichtige activiteiten, die (afzonderlijk) vergund blijven	73
8.2.3 Aanpak categorie 4: niet-vergunningplichtige activiteiten, met mitigerende maatregelen	73
8.3 Monitoring en evaluatie	74
8.3.1 Monitoring van instandhoudingsdoelstellingen	74
8.3.2 Monitoring van activiteiten en mitigerende maatregelen	75
8.3.3 Aanvullend onderzoek	75
8.3.4 Verantwoordelijkheden ten aanzien van monitoring	75
8.3.5 Evaluatie	75
8.4 Communicatie	76
9. Sociaal-economische gevolgen	77
Referenties	80
Annex 1: Begrippenlijst: overzicht van termen en afkortingen	84
Annex 2: Betrokken stakeholders	87
Annex 3: Relevante afspraken uit Noordzeeakkoord	88
Annex 4: Particularly Sensitive Sea Areas (PSSA)	90
Annex 5: Synopsistabel Friese Front	92

Samenvatting

Natura 2000

Natura 2000 is een netwerk van beschermde natuurgebieden binnen de Europese Unie. Deze Natura 2000-gebieden zijn aangewezen op basis van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen. Het Natura 2000-gebied Friese Front is onderdeel van dit netwerk vanwege de specifieke natuurwaarden. Om deze natuurwaarden te behouden en te beschermen is dit Natura 2000-beheerplan opgesteld, met als doel om bij te dragen aan het herstel en behoud van de biodiversiteit op nationaal en Europees niveau.

Dit beheerplan bevat voorwaarden, richtlijnen en (mitigerende) maatregelen voor het samengaan van natuurbescherming en menselijke activiteiten in het Natura 2000-gebied Friese Front. In dit beheerplan worden de Natura 2000-doelstellingen uitgewerkt en wordt toegelicht onder welke voorwaarden bepaalde menselijke activiteiten in het gebied zijn toegestaan. Verder staan in dit beheerplan afspraken over monitoring, onderzoek, toezicht, handhaving en communicatie en wordt rekening gehouden met de huidige economische activiteiten in het gebied, zoals scheepvaart, visserij en mijnbouw.

Ligging van het Friese Front

Het Friese Front is een open zeegebied in de Nederlandse Exclusieve Economische Zone (EEZ), op circa 75 kilometer ten noorden van de Waddeneilanden. Dit zeegebied is uniek in de wereld. Het is de overgang tussen de ondiepe zandgronden van de zuidelijke Noordzee en de diepere slibbodems van de Oestergronden in het noordelijke deel van de Nederlandse Noordzee. Hier komen verschillende water-massa's samen, waardoor er veel voedingsstoffen beschikbaar zijn. Binnen het Friese Front groeien veel algen. Als deze sterven, zakken ze naar de bodem. Hiermee ontstaat een voedzame 'algenregen'. Dit trekt talloze bodemdieren, vissen, zeezoogdieren en zeevogels aan.

Doelstellingen Natura 2000-gebied Friese Front

Het Natura 2000-gebied Friese Front is aangewezen als vogelrichtlijngebied voor de zeekoet. Ruiende zeekoetmannetjes en hun jongen gebruiken dit gebied in de nazomer. Zowel de jongen als de ruiende mannetjes kunnen in deze periode niet vliegen. Daardoor kunnen zij zich minder snel verplaatsen. De afstand tot de kust (en daarmee de relatieve rust) in combinatie met het hoge voedselaanbod maakt het Friese Front een aantrekkelijk verblijfgebied tijdens een kwetsbare fase in hun leven.

Voor het Natura 2000-gebied Friese Front geldt een behoudsdoelstelling voor de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de zeekoet voor behoud van de populatie.

Natuurbescherming: voorwaarden, maatregelen en richtlijnen

Menselijke activiteiten in het Natura 2000-gebied Friese Front zijn van grote invloed op de natuurwaarden. De Wet natuurbescherming kent een zorgplicht. Die verplicht iedereen die zich in (de buurt van) een Natura 2000-gebied bevindt de flora en fauna waar mogelijk niet aan te tasten of te verstoren. De voorwaarden en maatregelen in dit beheerplan richten zich op het borgen van zoveel mogelijk rust in het natuurgebied.

In het Natura 2000-gebied Friese Front bestaat de menselijke activiteit voornamelijk uit scheepvaart, visserij en mijnbouwwerkzaamheden voor gaswinning. Ook liggen er verschillende kabels en leidingen en overlapt het gedeeltelijk met een militair oefengebied.

Voor een aantal activiteiten in het Natura 2000-gebied Friese Front is een vergunning verplicht in het kader van de Wet natuurbescherming. Onder bepaalde voorwaarden worden enkele hiervan in dit beheerplan vrijgesteld van vergunningplicht. Het gaat hierbij om de activiteiten die onder de normale bedrijfsvoering van mijnbouw vallen. Ook schietactiviteiten van de Marine, het ruimen van explosieven, echosurvey en het gebruiken van sonarsystemen voor militaire activiteiten vallen hieronder, evenals onderhoud van markeringen, kabels en leidingen en regulier onderzoek en monitoring.

Andere activiteiten waarbij significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstelling niet uit te sluiten zijn, blijven vergunningplichtig. Bijvoorbeeld seismische onderzoeken, nieuwe boringen in het kader van mijnbouw, schietactiviteiten van de luchtmacht, het aanleggen en verwijderen van kabels en leidingen en het uitvoeren van projectmatig onderzoek en monitoring.

Er zijn activiteiten die niet vergunningplichtig zijn onder de Wet natuurbescherming, maar waarvan significante effecten op de instandhoudingsdoelstelling toch niet kunnen worden uitgesloten. Hiervoor zijn (mitigerende) maatregelen noodzakelijk. Het gaat hier met name om verstoringen als gevolg van (beroeps)scheepvaart en de bijbehorende verontreinigingen. Er wordt in het beheerplan ingestoken op dringende aanbevelingen om scheepvaartverkeer buiten de reguliere scheepvaartroutes zo veel mogelijk te beperken en lozingen in dit gebied tijdens de ruiperiode van de zeezoet zo veel mogelijk te voorkomen. Rampenbestrijding en incidentenaanpak vallen hier ook onder, tenzij het gaat om bestrijding van olievervuilingen die een directe bedreiging voor de zeezoet vormen.

Voor al het scheepvaartverkeer buiten de scheepvaartroutes zijn richtlijnen geformuleerd om gebruikers bewust te maken van de status van het Natura 2000-gebied Friese Front en om mogelijke verstoringen te beperken. Om het aantal scheepvaartbewegingen te minimaliseren is draagvlak nodig. Daarom wordt de scheepvaartsector geïnformeerd over de gevolgen van verstoringen op zeezoeten in dit Natura 2000-gebied. Om dit doel kracht bij te zetten monitoren we de intensiteit van de scheepvaart.

Voor visserij bestaat – buiten de 12-mijlszone – geen vergunningplicht op basis van de Wet natuurbescherming. Het Europese Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB: Verordening (EU) 1380/2013) reguleert visserijactiviteiten. Op basis van deze regulering gelden ook vergunningplichten. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen kunnen voor een aantal vormen van visserij niet worden uitgesloten. Daarom zijn er internationaal gemeenschappelijke afspraken gemaakt over instandhoudingsmaatregelen. De Europese Commissie legt deze maatregelen juridisch vast in een Gedelegeerde Handeling. De instandhoudingsmaatregelen worden in Nederland geïmplementeerd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Dit beheerplan kan uitsluitend verwijzen naar deze visserijmaatregelen.

Op weg naar het behalen van de doelstelling

Het is lastig uitspraken te doen over het behalen van de instandhoudingsdoelstelling, omdat er nog onvoldoende kennis en informatie beschikbaar is over de trend, de draagkracht en de kwaliteit van het leefgebied van de zeezoet. Door het uitvoeren van een monitorings- en onderzoeksprogramma wordt de nodige informatie gedurende de eerste beheerplanperiode verzameld. De verwachting is dat de doelstelling voor de zeezoet mogelijk in de tweede beheerplanperiode wordt behaald.

Uitvoering

We monitoren het aantal zeezoeten in het gebied, evenals de ontwikkelingen die mogelijk bedreigend zijn voor de instandhouding van deze soort in het Natura 2000-gebied Friese Front. Deze gegevens zijn nodig om te evalueren of en in welke mate de voorwaarden en (mitigerende) maatregelen bijdragen aan het behalen van de instandhoudingsdoelstelling voor de zeezoet. Dit is beschreven in het monitoringsplan.

De beheerders en toezichthouders in het gebied zien toe op de naleving van de voorwaarden en (mitigerende) maatregelen. In vergelijking met andere Natura 2000-gebieden dicht bij de kust is het toezichthouden en handhaven in het gebied Friese Front lastig. Dit komt onder andere doordat het gebied verder weg ligt en het een veel groter areaal betreft dan andere Natura 2000-gebieden. Surveillance kan daardoor minder vaak uitgevoerd worden en het is lastiger om overtredingen te constateren. Goede en gerichte voorlichting naar gebruikers, goede registratie en monitoring van activiteiten, andere controle- en handhavingstechnieken en een intensivering van de huidige mate van toezicht en handhaving zijn dan ook van groot belang. Hoe er gehandhaafd wordt, is uitgewerkt in een apart toezicht- en handavingsplan.

De nadruk ligt in deze eerste beheerplanperiode op voorlichting en educatie. Communicatie is daarbij van belang, vooral ook na vaststelling van dit Natura 2000-beheerplan. Bekendheid met de gebruiksbeperkingen en de redenen daarvoor moet leiden tot een breed draagvlak en begrip bij gebruikers van het gebied. De beheerder gaat in gesprek met (organisaties van) gebruikers over de voorwaarden en (mitigerende) maatregelen en maakt afspraken over naleving. Dit is verder uitgewerkt in het uitvoeringsplan communicatie. Blijken de voorwaarden uiteindelijk toch niet nageleefd te worden? Dan zullen toezichthouders en de bevoegde instanties handhaven.

Tegen het eind van de looptijd van dit beheerplan volgt een integrale evaluatie. In een volgend beheerplan kunnen aan de hand van de bevindingen hiervan de maatregelen worden bijgesteld. Er zijn in dit beheerplan geen fysieke inrichtingsmaatregelen opgenomen. Op basis van resultaten uit monitoring en onderzoek is het mogelijk dat dit in de toekomst wel gaat gebeuren.

Dit beheerplan is tot stand gekomen in afstemming met vertegenwoordigers van de mijnbouwsector, (plezier)scheepvaart, natuurorganisaties, beroepsvisserij en betrokken overheden. De bijdragen van deze betrokkenen bleken van grote waarde voor zowel de inhoud van het beheerplan als voor het benodigde draagvlak voor maatregelen en toezicht. Daarmee ontstond een breed perspectief, met ruimte voor zowel natuur als (economische) activiteiten op het Friese Front.

Leeswijzer

Het beheerplan is een omvangrijk document. In onderstaand kader proberen we u per hoofdstuk wegwijs te maken.

- Hoofdstuk 1** De inleiding bevat algemene informatie over Natura 2000, een korte kenschets van het Friese Front, uitgangspunten en beschrijving van het proces van totstandkoming en vaststelling van het beheerplan.
- Hoofdstuk 2** In de daaropvolgende korte gebiedsbeschrijving worden achtereenvolgens de geomorfologie, de abiotiek en de natuurwaarden van het Friese Front beschreven.
- Hoofdstuk 3** “Welke beleids- en gerelateerde plannen hebben een relatie met het beheerplan? Wat zijn de huidige activiteiten en hoe en wat zijn daarin de ontwikkelingen?” zijn de kwesties die aan de orde komen in hoofdstuk 3.
- Hoofdstuk 4** Dit hoofdstuk is, samen met hoofdstuk 5, de ‘kern’ van dit beheerplan. Hierin is de instandhoudingsdoelstelling, zoals opgenomen in het aanwijzingsbesluit, voor de zeeoet nader uitgewerkt. Daarbij is tevens kort de huidige staat van instandhouding en de trend van het doel aangegeven en of het gaat om een behouds- of verbeterdoel. Het hoofdstuk sluit af met de ecologische kansen voor verbeteringen.
- Hoofdstuk 5** In dit hoofdstuk wordt beschreven welke maatregelen er nodig zijn voor de huidige activiteiten. Soms gaat het om vastleggen van al bestaande voorwaarden en indien nodig worden nieuwe mitigerende maatregelen toegevoegd. De huidige activiteiten worden onderverdeeld in verschillende categorieën. Voor een aantal reguliere vergunningplichtige activiteiten zijn in het beheerplan vrijstellingsvoorwaarden vastgesteld.
- Hoofdstuk 6** De kennisleemtes ten aanzien van de instandhoudingsdoelstelling en de drukfactoren komen in hoofdstuk 6 aan bod.
- Hoofdstuk 7** Het hoofdstuk doelbereik is een verantwoording of met alle maatregelen het doel ook daadwerkelijk behaald zal worden en zo ja, wanneer. Hierbij is ook externe werking, met factoren die spelen buiten het Friese Front, in de beschouwing betrokken.
- Hoofdstuk 8** De uitvoering gaat op hoofdlijnen in op de verantwoordelijkheden en kosten van uitvoering van maatregelen, met specifieke aandacht voor toezicht & handhaving, monitoring en communicatie.
- Hoofdstuk 9** In het laatste hoofdstuk worden de sociaal-economische aspecten per sector kort beschouwd.

1. Inleiding

De biodiversiteit loopt wereldwijd sterk terug, ook in Europa¹. De belangrijkste pijler van Europese natuurbescherming is de realisatie van Natura 2000: een netwerk van natuurgebieden met belangrijke natuurwaarden. Deze Natura 2000-gebieden zijn aangewezen op grond van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen.

Dit hoofdstuk licht toe waarom en hoe dit Natura 2000-beheerplan voor het Natura 2000-gebied Friese Front is opgesteld. Het beschrijft het beleidskader, het doel, wat erin staat, op welke documenten het is gebaseerd en hoe lang het geldig is. Ook beschrijft het hoe verschillende overheden en belanghebbenden hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het plan.

1.1 Wat is Natura 2000?

Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden op het grondgebied van de lidstaten van de Europese Unie. Dit netwerk vormt de hoeksteen van het beleid van de EU voor behoud en herstel van biodiversiteit.

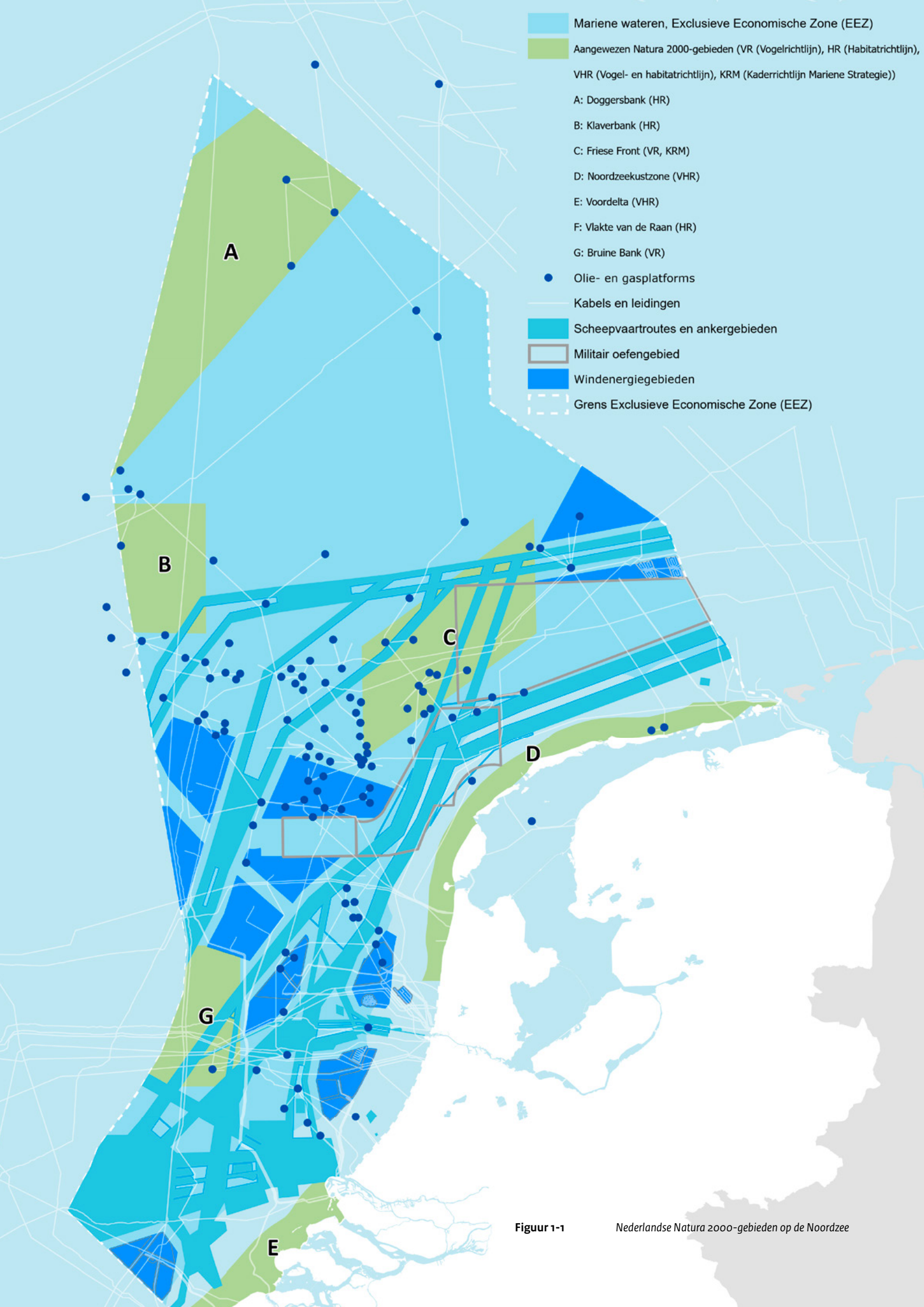
Het doel van het netwerk is het leveren van een wezenlijke bijdrage aan het behoud en herstel van de natuur die in de Europese Unie van gemeenschapsbelang wordt geacht. Het Friese Front is als Natura 2000-gebied onderdeel van het Natura 2000-netwerk. Op Europees niveau is het doel: behouden van de Europese biodiversiteit. Voor het Natura 2000-gebied Friese Front geldt een doel (instandhoudingsdoelstelling) dat bijdraagt aan het behoud van die Europese biodiversiteit.

Binnen en buiten Natura 2000-gebieden komen (economische) activiteiten voor. In een beheerplan leggen de verantwoordelijke overheden (op zee en andere rijkswateren de rijksoverheid, op land de provincies) vast welke activiteiten op welke wijze mogelijk zijn, zodat de Natura 2000-doelstellingen behaald en de natuurwaarden behouden kunnen worden. Uitgangspunt is steeds het behalen en behouden van ecologische doelen met respect voor en in een zorgvuldige balans met de maatschappelijke omgeving.

In Nederland zijn er inmiddels meer dan 165 Natura 2000-gebieden. Gezamenlijk hebben deze gebieden een oppervlakte van bijna 2,2 miljoen hectare. Het merendeel van die gezamenlijke oppervlakte bestaat uit water. Op de Noordzee (zie overzichtskaart 1-1) zijn er in juni 2016 door de minister van Economische Zaken in overeenstemming met de minister van Infrastructuur en Waterstaat 3 Natura 2000-gebieden in de Nederlandse Exclusieve Economische Zone (EEZ) aangewezen als Habitatrichtlijngebied of Vogelrichtlijngebied op grond van artikel 10a, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet 1998² (sinds 1 januari 2017 overgegaan in de Wet natuurbescherming). Dat zijn het Friese Front, de Doggersbank en de Klaverbank.

¹ European Environment Agency, The European environment - state and outlook 2020.

² Staatscourant nr. 31360, 15 juni 2016.

Figuur 1-1

Nederlandse Natura 2000-gebieden op de Noordzee

1.2 Natura 2000-beheerplan Friese Front

Het Friese Front is een open zeegebied in de Nederlandse Exclusieve Economische Zone (EEZ) ten noorden van de Waddeneilanden op een afstand van ongeveer 75 km uit de kust. Het gebied heeft een oppervlakte van circa 2.880 km², net iets groter dan de provincie Drenthe.

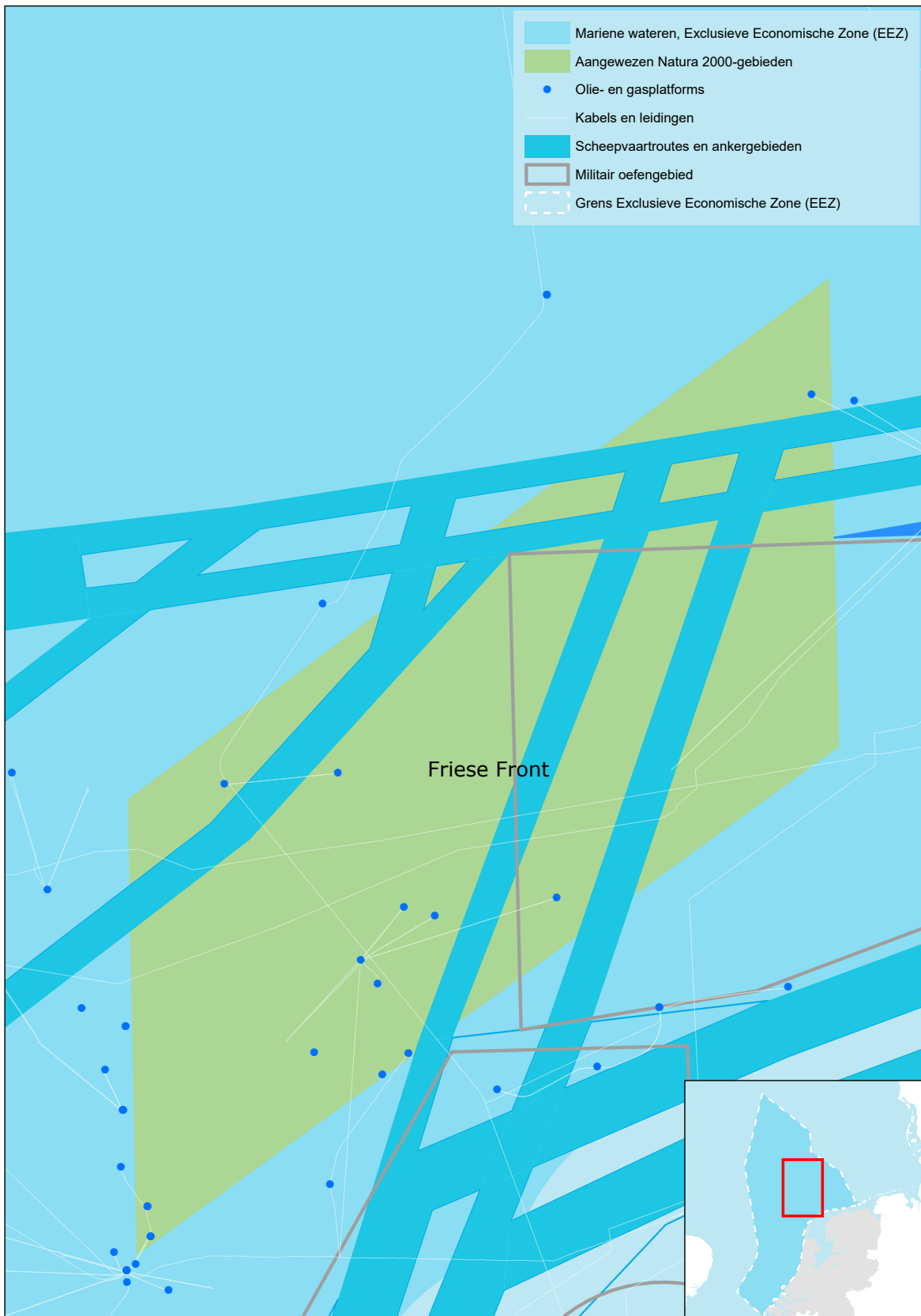
Het Friese Front is op 15 juni 2016 door de minister van Economische Zaken in overeenstemming met de minister van Infrastructuur en Waterstaat aangewezen als Vogelrichtlijngebied voor de vogelsoort zeekoet (ministerie van Economische Zaken, 2016). De begrenzing van het Natura 2000-gebied is zo gekozen dat “een in vogelkundig opzicht samenhangend geheel ontstaat dat voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van de zeekoet”. De grenzen van een marien vogelrichtlijngebied worden namelijk bepaald door het gebruik van de aanwezige kwalificerende vogelsoorten (in dit geval de zeekoet), waarbij wordt uitgegaan van de voor de soort benodigde ecologische vereisten. Binnen deze begrenzing van het Natura 2000-gebied geldt de volgende algemene exclusering (vereenvoudigde weergave uit het aanwijzingsbesluit (ministerie van Economische Zaken, 2016)): bestaande bebouwing of bouwwerken, waaronder mijnbouwinstallaties ten behoeve van olie- en gaswinning (inclusief pijpleidingen), maken geen deel uit van het aangewezen gebied.

Kenmerkend voor de zeekoet is het gebruik van het gebied door ruiende mannetjes met hun jongen in de nazomer. Doordat het gevaar dat er op ze gejaagd wordt ver op zee lager is dan dicht bij de kust is het, in combinatie met het hoge voedselaanbod, een aantrekkelijk gebied voor de soort in deze kwetsbare fase van hun levenscyclus. De zeekoet jaagt vooral op de grote scholen sprot die door de rijke bodem aangetrokken worden. De jongen en ruiende volwassen mannetjes kunnen zich in betreffende periode minder snel naar andere locaties verplaatsen doordat ze (tijdelijk) niet in staat zijn om te vliegen.

Op de volgende kaart (figuur 1-2) zijn de exacte ligging en buitenste begrenzing weergegeven, zoals die in het aanwijzingsbesluit (N&B/2016-166) zijn vastgesteld.

Tabel 1-1 Gegevens over Natura 2000-gebied Friese Front	
Gebiednummer	166
Status	Vogelrichtlijn
Oppervlakte	2.880 km ² (288.000 ha)
Natura 2000-landschap	Noordzee
Natura 2000-doelstelling	A199 – Zeekoet (<i>Uria aalge</i>)
Beheerder	Rijkswaterstaat

Dit Natura 2000-beheerplan is een invulling van de juridische verplichting om de Noordzee te beschermen op basis van instandhoudingsdoelstellingen, die zijn gebaseerd op de status van de Natura 2000-gebieden ten tijde van de aanwijzing. Door menselijk gebruik is het mogelijk dat de referentie uitgaat van een verarmde basissituatie ten tijde van aanwijzing ten opzichte van een ongerepte referentiesituatie. Het is dus mogelijk dat er een hoger potentieel is voor het herstellen van natuurwaarden. Dit beheerplan heeft als doel het behalen van de gestelde instandhoudingsdoelstellingen. Mogelijk blijkt in de toekomst dat een verdere verbetering van de natuurwaarden mogelijk is.

Figuur 1-2 Natura 2000-gebied Friese Front

1.3 Doel beheerplan in relatie tot wettelijke context

De wettelijke context voor dit beheerplan bestaat uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen voor de bescherming van gebieden en soorten, die in Nederland zijn verankerd in de Wet natuurbescherming (Wnb). De Wnb kent voor alle Natura 2000-gebieden een vergunningstelsel en vereist dat voor ieder Natura 2000-gebied een beheerplan wordt opgesteld (artikel 2.3 Wnb).

Dit beheerplan is gericht op het realiseren van de instandhoudingsdoelstelling voor de vogelsoort zeezoet (*Uria aalge*) in Natura 2000-gebied Friese Front. Het beschrijft onder meer de huidige situatie en de maatregelen die nodig zijn om de doelstelling te behalen. Hierbij wordt ingegaan op de effecten van huidige activiteiten in en aangrenzend aan het gebied op het (kunnen) behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

Het beheerplan vormt hiermee het kader voor de activiteiten en het beheer in het Natura 2000-gebied Friese Front. Het schept duidelijkheid voor gebruikers van het gebied over welke activiteiten naast de natuurfuncties zijn toegestaan en onder welke voorwaarden. Overeenkomstig de Wnb staan in het Natura 2000-beheerplan de volgende onderdelen:

- een beschrijving van de beoogde resultaten voor de planperiode 2023 - 2029: de mate van behoud of herstel van de populatie van de aangewezen vogelsoort (in dit geval de zeezoet), ook in samenhang met de huidige activiteiten in het gebied;
- een overzicht op hoofdlijnen van de noodzakelijke maatregelen in de planperiode met het oog op de hierboven bedoelde resultaten;
- een beschrijving van wat wel en niet is toegestaan in het gebied en, voor zover van toepassing, onder welke voorwaarden. Omdat het Natura 2000-gebied voor het merendeel een multifunctioneel gebied is, is dit relevant voor beheerders, gebruikers en andere belanghebbenden.

Het beheerplan maakt dus duidelijk welke activiteiten in het Natura 2000-gebied in geen geval zijn toegestaan, welke eerst getoetst moeten worden aan de Wnb (en dus als 'vergunningplichtig' kunnen worden beschouwd) en welke activiteiten, al dan niet onder voorwaarden, vrijgesteld kunnen worden van de vergunningplicht (artikel 2.9 Wnb). Ook geeft dit beheerplan die eventuele vrijstellingsvoorwaarden weer.

Onderdeel van de Wnb zijn mogelijke effecten van de depositie van stikstof op daarvoor gevoelige natuurwaarden, waarvan op grond van bedoelde wet instandhoudingsdoelstellingen gelden. Voor vogelrichtlijnsoorten zijn geen kritische depositiewaarden geformuleerd.

Daarnaast dient het beheerplan als toetsingskader voor het beoordelen van vergunningaanvragen in het kader van de Wnb. In voorkomende gevallen kan worden getoetst aan de instandhoudingsdoelstellingen, instandhoudingsmaatregelen of aan andere informatie in het beheerplan. Het beheerplan kan worden gebruikt om alle benodigde informatie voor het beoordelen van een aanvraag voor een Wnb-vergunning op een rij te zetten.

De Wnb wordt ter zijner tijd opgenomen in de Omgevingswet. Het is nog onduidelijk wanneer deze wet in werking zal treden. Eventuele aanpassingen worden opgenomen in het volgende beheerplan.

1.4 Planperiode en evaluatie

De planperiode van een Natura 2000-beheerplan bedraagt zes jaar. In die periode worden de ontwikkelingen in het gebied en de resultaten van de maatregelen gevolgd. Tegen het einde van de looptijd van het beheerplan volgt op basis van de monitoring (zie hoofdstuk 8.3) een integrale evaluatie die informatie moet geven voor het volgende beheerplan. Onder voorwaarde dat dit goed wordt onderbouwd, kan de geldigheid van het beheerplan (eenmalig zonder inspraak indien ongewijzigd) worden verlengd met maximaal zes jaar.

1.5 Uitgangspunten voor het beheerplan

Bij het opstellen van de maatregelen voor Natura 2000 hanteert Rijkswaterstaat een aantal uitgangspunten. Het gaat onder andere om de volgende aspecten:

- Bescherming van soorten en leefgebieden zoals beschreven in het aanwijzingsbesluit heeft binnen een Natura 2000-gebied prioriteit, de instandhoudingdoelen van het aanwijzingsbesluit worden in het beheerplan nader uitgewerkt.
- Natuurlijke dynamiek vormt het uitgangspunt bij de uitwerking van doelstellingen.
- Huidige activiteiten moeten zoveel mogelijk doorgang kunnen blijven vinden, eventueel met mitigerende en compenserende maatregelen.
- Volgens artikel 1.2 tweede lid van de Wet natuurbescherming is deze niet van toepassing op handelingen die onderwerp zijn van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (Verordening (EU) 1380/2013, hierna: GVB). Eventuele instandhoudingsmaatregelen gerelateerd aan visserij, waarnaar dit beheerplan verwijst, worden in het kader van het GVB uitgevoerd.

1.6 Bij de totstandkoming betrokken overheden en organisaties

Rijkswaterstaat en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) werken samen met andere overheden en belanghebbende organisaties aan het realiseren van de natuurdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden. De volgende rollen kunnen worden onderscheiden:

- De aanwijzingsbesluiten voor de Natura 2000-gebieden zijn opgesteld door het ministerie van LNV. Bij een definitief aanwijzingsbesluit komt een vogel- en/of habitatrichtlijngebied onder de wettelijke bescherming van de Wet natuurbescherming. Wat dit betekent voor activiteiten in en rondom een Natura 2000-gebied, wordt uitgewerkt in een beheerplan of eventueel bij de vergunningverlening.
- Rijkswaterstaat vervult namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) de rol van 'voortouwnemer' voor het opstellen van beheerplannen voor Natura 2000-gebieden die voor het grootste deel uit rijkswater bestaan, waaronder het Friese Front.
- De minister van IenW, verantwoordelijk voor het beheer van Natura-2000 gebieden op de Noordzee, stelt de beheerplannen vast en stemt in met de door deze minister te nemen maatregelen die in deze beheerplannen worden beschreven.
- De minister van LNV stemt, als vergunningverlenend bevoegd gezag voor de Wet natuurbescherming, in met het verlenen van vrijstellingen van vergunningplicht die in het kader van deze beheerplannen worden verleend en stemt in met de door deze minister te nemen maatregelen die in deze beheerplannen worden beschreven.
- De minister van Defensie is bevoegd voor het militair oefengebied gelegen binnen het Natura 2000-gebied Friese Front. Hiervoor is afstemming met en instemming van deze minister vereist; de minister van Defensie stemt in met de door deze minister te nemen maatregelen die in dit beheerplan worden beschreven.
- Gebruikers zijn de actoren die gebruik maken van het gebied en gevolgen van maatregelen in het beheerplan ondervinden (zoals koopvaardij, beroepsvisserij³, olie- en gasbedrijven en pleziervaart).
- Belangengroepen zijn organisaties die een gezamenlijk belang behartigen (zoals koepel-, belangen- en natuurorganisaties).
- Rijkswaterstaat is namens de minister van IenW de feitelijk beheerder van het gebied.

Dit Natura 2000-beheerplan voor het gebied Friese Front is opgesteld in overleg met vertegenwoordigers van alle bovengenoemde betrokkenen. Via de website, een nieuwsbrief en direct contact zijn belangstellenden op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen tijdens het beheerplanproces.

³ Visserijmaatregelen vormen geen onderdeel van dit Natura 2000-beheerplan maar zijn onderdeel van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) en worden door LNV opgesteld en aan de Europese Commissie (EC) voorgelegd door middel van de zogenaamde Joint Recommendations (zie paragraaf 3.1.6 en 5.9).

Er zijn aparte bijeenkomsten belegd met de verschillende gebruikers- en belangengroepen en er zijn gezamenlijke algemene informatiebijeenkomsten georganiseerd om concepten van het Natura 2000-beheerplan toe te lichten, te commentariëren en te bediscussieren. Ook is er regelmatig ambtelijk overleg geweest met de bij het beheerplan betrokken Rijksonderdelen (ministeries van LNV, IenW en Defensie). In Annex 2 staat een overzicht van de overige betrokken stakeholders.

1.7 Totstandkoming en vaststellingsprocedure van het beheerplan

Op de voorbereiding van een Natura 2000-beheerplan is de uniforme openbare voorbereidingsprocedure van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing.

1.7.1 Zienswijzen

Het Natura 2000-ontwerpbeheerplan Friese Front is vastgesteld en bekendgemaakt in de Staatscourant op 9 juli 2022. Het ontwerpbeheerplan lag gedurende de periode van 10 juni tot en met 21 juli 2022 ter inzage op www.platformparticipatie.nl/natura2000-eez. Eenieder die dit wilde, kon een zienswijze indienen. Er zijn in totaal 4 zienswijzen ingediend.

1.7.2 Vaststelling definitief Natura 2000-beheerplan Friese Front

Bij het opstellen van het definitieve Natura 2000-beheerplan Friese Front zijn de ingediende zienswijzen meegenomen. In de reactienota is duidelijk gemaakt op welke wijze dat is gebeurd. Vervolgens heeft de minister van IenW, na instemming van de minister van LNV en de minister van Defensie, het eerste definitieve Natura 2000-beheerplan Friese Front vastgesteld. Tegen het besluit tot vaststelling kan door belanghebbenden beroep worden ingesteld.

Op grond van art 8.1, tweede lid van de Wet natuurbescherming is uitsluitend beroep mogelijk tegen de beschrijvingen van activiteiten die het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen en de daarbij aangegeven voorwaarden en beperkingen, oftewel de vrijstellingen van de vergunningplicht zoals vermeld in hoofdstuk 5 van het beheerplan onder de categorieën 1 en 2. Er is geen beroep mogelijk tegen de elementen van het Natura 2000-beheerplan gericht op uitvoering, zoals de maatregelen of de fasering van de uitvoering.

1.7.3 Achtergronddocumenten

In aanvulling op dit beheerplan zijn een monitoringsplan, een toezicht- en handavingsplan, een communicatieplan en een uitvoeringsplan opgesteld. Deze plannen zijn tevens beschikbaar gesteld bij de terinzagelegging, maar maken geen deel uit van het beheerplan zelf. Uitvoeringsplannen kunnen tijdens de looptijd van het beheerplan worden geactualiseerd zonder het beheerplan opnieuw vast te hoeven stellen en dus ook zonder (opnieuw) een inspraakprocedure te hoeven doorlopen.

Bij het beheerplan hoort tevens een aantal achtergronddocumenten waarnaar wordt verwezen. Het gaat om de volgende achtergronddocumenten:

- Doeluitwerking (Didden *et al.*, 2019) en
- Nadere Effectenanalyse (Royal HaskoningDHV, 2019).

Deze documenten vormen de inhoudelijke onderbouwing van het beheerplan. Ze zijn tevens beschikbaar gesteld bij de terinzagelegging, maar maken geen deel uit van het beheerplan. Waar de in dit beheerplan opgenomen formuleringen afwijken van de achtergronddocumenten, geldt de tekst van dit beheerplan.

2. Korte gebiedsbeschrijving

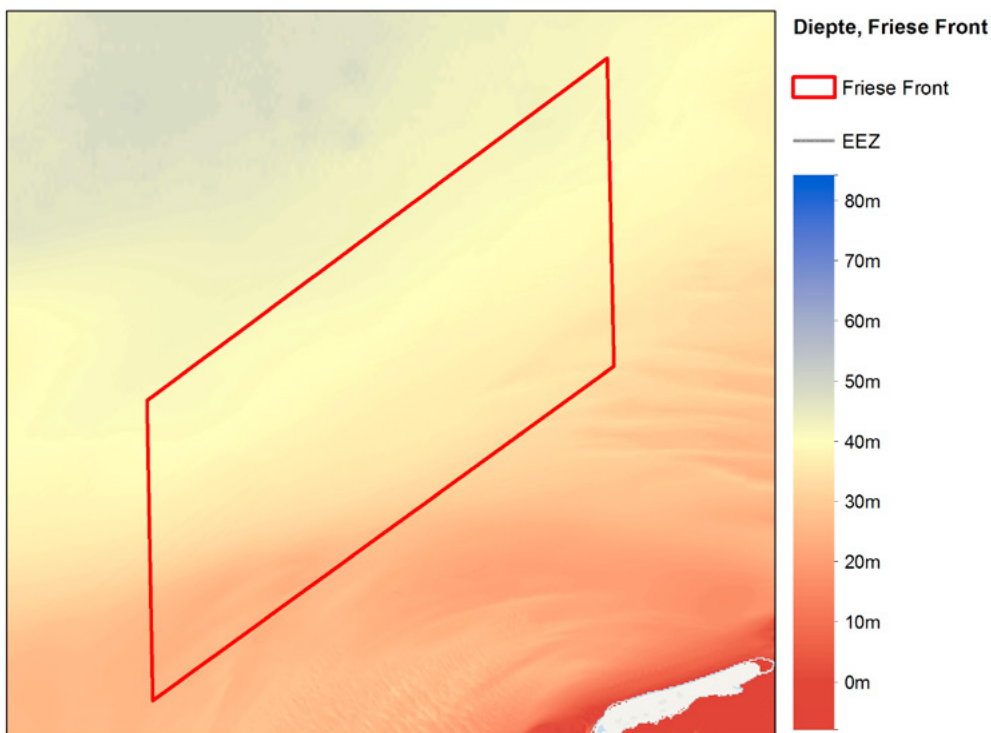
In dit hoofdstuk worden de geomorfologie, de abiotiek en de natuurwaarden van het Friese Front beschreven. Hieruit blijkt dat dit gebied internationaal gezien waardevol is vanwege de aanwezigheid van foerageer-, rui- en rustgebied van grote aantallen zeekoeten.

2.1 Abiotische kenmerken

Het Friese Front is onderdeel van een lang front in de zuidelijke Noordzee en markeert de overgang tussen de ondiepe zandgronden van de zuidelijke Noordzee en de diepere slibbodems van de Centrale Oestergronden. Er zijn vier belangrijke verschijnselen die zorgen voor de uniciteit van het gebied (Lindeboom *et al.*, 2005), te weten:

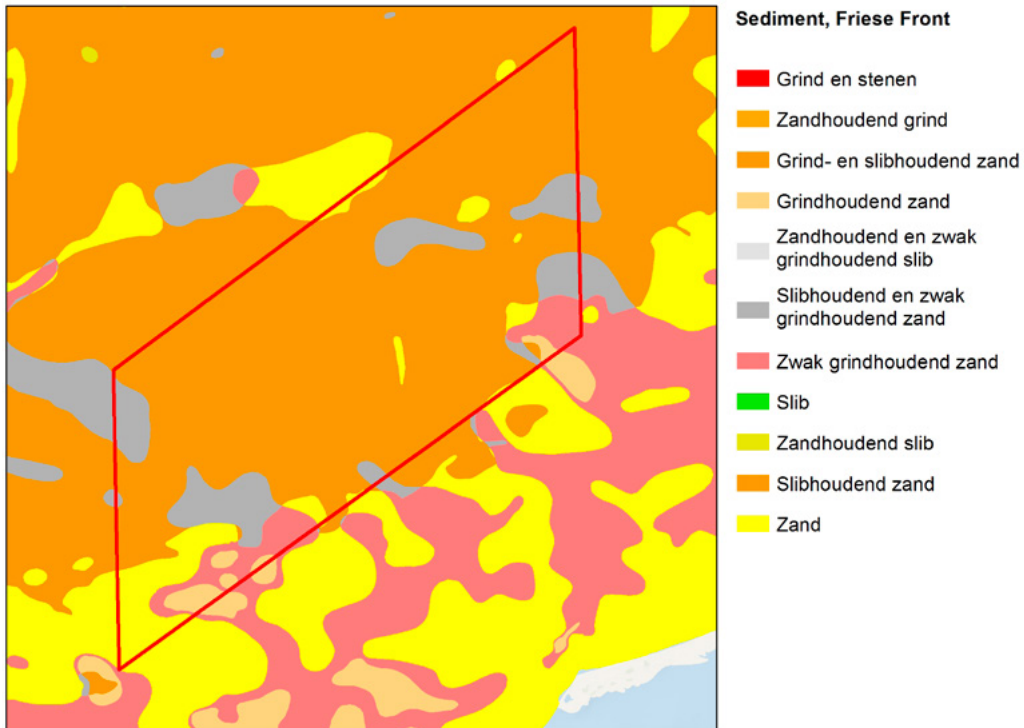
- een snel dieper wordende bodem op de rand van de lage Centrale Oestergronden waardoor de
- stroomsnelheid afneemt en slib uitzakt;
- het bij elkaar komen van de waterstromen uit het Kanaal en vanaf de Engelse kust waardoor getijdenfronten ontstaan;
- de ligging op de zuidgrens van de gebieden met zomerstratificatie;
- aanwezigheid van de laagste maximale getijstroomsnelheden van het Nederlands Continentaal Plat (NCP).

Het Friese Front heeft een waterdiepte tussen de 30 en 40 meter (figuur 2-1). Het omliggende gebied heeft een relatief groot diepteverval van 25 naar 50 meter, wat heel kenmerkend is voor deze zone van het NCP.

Figuur 2-1 Waterdiepte op het Friese Front weergegeven t.o.v. Mean Sea Level (MSL) (bron data: <http://www.emodnet-bathymetry.eu/>).

De bodem in het gebied bestaat uit matig grof zand in het zuiden tot zeer fijn zand in het noorden (figuur 2-2). De totale slibfractie varieert in het gebied en neemt toe met de diepte (tot circa 40%).

Figuur 2-2 Sedimentsamenstelling van het Friese Front (bron data: Noordzeeloket)

Het Friese Front ligt in de zomer op de overgang tussen de permanent gemengde zuidelijke Noordzee en de seizoens-gestratificeerde watermassa's van de centrale Noordzee (Creutzberg, 1985; Van Leeuwen *et al.*, 2015). Getijdedefronten komen in de grensgebieden van waterstromen voor en zijn kenmerkend voor het zomerregime op het Noordwest-Europese continentale plat (Simpson & Bowers, 1979; Bowers & Simpson, 1987; Brown *et al.*, 1999). De menging van verschillende waterlagen zorgt voor transport van water bij de bodem dat rijk is aan voedingsstoffen naar het oppervlak (ook wel 'upwelling' genoemd), waar het onder invloed van zonlicht een hogere primaire productie tot gevolg heeft.

Op de grens van stromingen daalt de getijstroomsnelheid, waardoor fijnkorrelig materiaal kan bezinken uit de waterkolom (Creutzberg & Postma, 1979; Creutzberg *et al.*, 1984). Gunstige omstandigheden zorgen voor een krachtige bloei van fytoplankton in de lente en een lokaal toegenomen primaire productie in de zomer (Baars *et al.*, 1991). Dit resulteert in een hoge mate van sedimentatie van organisch materiaal en daaraan gekoppeld een verrijking van de bodem.

2.2 Belangrijke natuurkenmerken van het gebied

Het Friese Front is een uniek gebied met een hoge biomassa en een soortenrijke bodemfauna. In het gebied Friese Front is veel algengroei aanwezig. Wanneer deze algen sterven, zakken ze naar de bodem, waardoor er een voedzame 'algenregen' ontstaat (Fey-Hofstede & Witbaard, 2013). Zo'n voedselrijk gebied trekt talloze soorten aan, zoals zoöplankton, bodemdieren, vissen, zeezoogdieren en zeevogels.

2.2.1 Bodemfauna

De bodemfauna binnen het Friese Front varieert in soortensamenstelling en hoeveelheid afhankelijk van de bodemsamenstelling (De Gee *et al.*, 1991). Door de voedselrijke slibbodem en de verschillende diepte-gradiënten komt er een hoge diversiteit aan bodemfauna voor. Aan de zuidkant, in de overgang van zandige bodem naar slibhoudend zand, wordt de benthosgemeenschap gekarakteriseerd door de aanwezigheid van het tweekleppige schelpdier *Nucula nitidosa*, de hartegel (*Echinocardium cordatum*), de gewone slangster (*Ophiura ophiura*) en de tweekleppigen: de venuschelep (*Chamelea striatula*), de korfschelp (*Corbula gibba*) en de witte dunschaal (*Abra alba*). De daaropvolgende slibrijke zone wordt gekarakteriseerd door de aanwezigheid van slangsterren (*Ophiura albida* en *Ophiura ophiura*), de harige molkreeft (*Upogebia deltaura*), het slib-burchtenkreeftje (*Callianassa subterranea*) en de tweekleppigen: het tweetandschelpje (*Kurtiella bidentata*) en de witte dunschaal (*Abra alba*) (Bergman, 1991; De Gee *et al.*, 1991; Bos *et al.*, 2019; Verduin *et al.*, 2020; Verduin *et al.*, 2020-2). Verder worden op het Friese Front veel kreeftachtigen, nematoden en foraminiferen op en in de bodem aangetroffen. Deze bodemdieren leven van de hoge rijkdom aan fyto- en zoöplankton op en in de bodem (vooral bezinkend uit de waterkolom).

2.2.2 Vissen

De abiotische gradiënten van het Friese Front worden weerspiegeld in de ruimtelijke temporele verdeling van zowel benthische als pelagische visgemeenschappen (Jager *et al.*, 2018). De voedselrijkdom zorgt ervoor dat er veel vis, waaronder makreel (*Scomber scombrus*), haring (*Clupea harengus*), sprot (*Sprattus sprattus*), wijting (*Merlangius merlangus*), schar (*Limanda limanda*) en dwergtong (*Buglossidium luteum*), in het gebied voorkomt (De Gee *et al.*, 1991). Deze vissoorten eten prooien in of op de bodem of in de waterkolom. Hoge concentraties van vissholen (jonge haring, volwassen sprot) zijn waargenomen in akoestische surveys van het Friese Front (Sprong *et al.*, 1990). Het is niet bekend of het Friese Front specifiek een belangrijk opgroeigebied is voor vissen. Wel worden er door de hoge voedselrijkdom in het gebied veel vislarven van verschillende soorten in de waterkolom aangetroffen (De Gee *et al.*, 1991). Het is onbekend of deze larven in het gebied Friese Front blijven of dat ze ergens anders heen gaan om op te groeien. Van de volwassen vissen die in het gebied voorkomen, is ook niet bekend waar ze oorspronkelijk vandaan komen.

2.2.3 Vogels

Door de grote hoeveelheid van vissen in de waterkolom van het Friese Front komen er 2 tot 3 keer meer zeevogels voor dan op andere delen van de Noordzee (De Gee *et al.*, 1991). Na de broedtijd, in de late zomer en het najaar, vormt het Friese Front een belangrijk gebied voor de zeekoet (Lindeboom *et al.*, 2005). In het gebied komen daarnaast de grote jager (*Stercorarius skua*), grote mantelmeeuw (*Larus marinus*), kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*) en alk (*Alca torda*) in hogere dichtheden voor dan in de omliggende gebieden op de Noordzee (o.a. Jak *et al.* 2009, Poot *et al.*, 2011; Fijn *et al.*, 2017).

Het Friese Front heeft een belangrijke functie tijdens een deel van de levenscyclus van de zeekoet. In de maanden juli en augustus, na het broedseizoen zwemmen de ruiende volwassen zeekoetmannetjes met hun jongen, die resp. tijdelijk of nog niet kunnen vliegen, van Groot-Brittannië naar het Friese Front om te foerageren. De jongen groeien er op en krijgen er hun eerste volwaardige verenkleed. Het voorspelbare voedselaanbod en de - waarschijnlijk - lagere aantallen predatoren maken het gebied aantrekkelijk voor de zeekoet in deze periode (Geelhoed *et al.*, 2014).

2.2.4 Zeezoogdieren

Zeezoogdieren, zoals de bruinvis, grijze en gewone zeehond, zijn ook waargenomen in het gebied Friese Front, maar niet in hogere aantallen dan in andere delen van de Noordzee (Geelhoed & Leopold, 2017).

3. Beleid en bestaande activiteiten

De Wet natuurbescherming (Wnb) vereist dat voor ieder Natura 2000-gebied een beheerplan wordt opgesteld, dus ook voor het Friese Front. Dit hoofdstuk beschrijft het internationaal en nationaal beleid dat ook van toepassing is op (dit deel van) de Noordzee. Tevens worden de bestaande activiteiten die in dit gebied op zee plaatsvinden kort beschreven. Hiermee wordt de context geschetst waarbinnen gewerkt wordt aan het behoud en herstel van de biodiversiteit in het Natura 2000-gebied Friese Front.

3.1 Noordzeebeleid

Er spelen veel belangen en ontwikkelingen op de Noordzee. Zowel nationaal als internationaal is er beleid ontwikkeld en zijn afspraken in akkoorden en verdragen vastgelegd over hoe we met de beschikbare ruimte op de Noordzee omgaan.

3.1.1 Noordzee 2050 Gebiedsagenda en Nationaal Waterplan

De langetermijnvisie voor de Noordzee is vastgelegd in de Noordzee 2050 Gebiedsagenda uit 2014.

Er wordt daarin gesteld dat de Noordzee een belangrijke sociaal-culturele en historische betekenis voor Nederland heeft en een bron van kennis is. De zee kan echter alleen in optima forma bijdragen als de natuurlijke kracht van de zee (verder) wordt hersteld en uitgebouwd, terwijl de aantrekkingskracht van de zee behouden blijft voor iedereen. Het gebruik van de zee is in transitie. De kern van het beleid wordt: samen met maatschappelijke organisaties sturen op gewenst gebruik in ruimte en tijd, ecologie en economie en de natuurlijke potentie van zee en kust verder ontwikkelen. Internationale samenwerking speelt een belangrijke rol.

De Noordzee 2050 Gebiedsagenda met langetermijnvisie is geïntegreerd in het Nationaal Waterplan (NWP) dat op grond van Europese regelgeving en de nationale Waterwet iedere 6 jaar wordt vastgesteld. Het NWP beschrijft de hoofdlijnen, principes en richting van het nationale waterbeleid en bijbehorende ruimtelijke aspecten. In het NWP wordt gestreefd naar een Noordzee met een gezond en veerkrachtig marien ecosysteem dat duurzaam kan worden gebruikt. In dit plan zijn de (ruimtelijke) voorwaarden gegeven voor het duurzaam, ruimte-efficiënt en veilig gebruik van de Noordzee, in evenwicht met de belangen van het mariene ecosysteem, zoals (o.a.) vastgelegd in de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) en de Vogel- en Habitatrichtlijnen.

Uitwerking van het NWP voor de Noordzee heeft plaatsgevonden in de Beleidsnota Noordzee (2016-2021) en in het Programma Noordzee (2022-2027). Deze documenten beschrijven de integrerende kaders voor ruimtegebruik op de Noordzee binnen de grenzen van een gezond ecosysteem. Meervoudig ruimtegebruik is een belangrijk uitgangspunt. Het afwegingskader van de Wnb is daarin geïntegreerd en geldt voor alle vergunningplichtige activiteiten.

3.1.2 Noordzeeakkoord 2020 en Strategische Agenda Noordzee 2030

In 2019-2020 hebben natuurorganisaties, de visserij- en energiesector, de brancheorganisatie zeehavens en de rijksoverheid in het Noordzeeoverleg afspraken gemaakt over de toekomst van de Noordzee.

Op basis hiervan is “Het Akkoord voor de Noordzee” (of Noordzeeakkoord) opgesteld. Dit bevat gezamenlijke voorstellen voor keuzes en afspraken voor beleid die de opgaven voor visserij, natuur en windenergie concreet maken en met elkaar in balans brengen. Wat betreft natuur gaat het om beschermende maatregelen voor gebieden via de Habitatrichtlijn (HR), Vogelrichtlijn (VR) en Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) en de instandhoudingsmaatregelen voor visserij middels het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB).

Annex 3 geeft een overzicht van afspraken uit het Noordzeeakkoord die relevant zijn voor de Natura 2000-gebieden op de Noordzee en specifiek voor het Friese Front. Naast gebiedsbescherming is meer generieke soortenbescherming van belang voor langlevende en kwetsbare soorten, zoals zeevogels en

bepaalde haaien- en roggensoorten. De afspraken in het Noordzeeakkoord intensiveren de meer generieke soortenbescherming als onderdeel van de 'extra mijlen die we te gaan hebben op weg naar een gezonde Noordzee'.

De afspraken in het Noordzeeakkoord vormen de basis voor de Strategische Agenda Noordzee 2030 en het Programma Noordzee 2022-2027, waarin de strategische opgaven – inclusief tijdpad, samenwerking/agenda's en investeringen – worden opgenomen. Overleg over de invulling wordt gecentraliseerd in het Noordzeeoverleg (NZO) dat geldt als het centrale punt voor alle relevante partijen, van overheid tot belanghebbenden. Deze structuur moet inspraak vergroten en vergaderdruk verlagen.

3.1.3 Waterwet

De Waterwet regelt het integrale beheer van het gehele watersysteem, zowel op land als op zee. Deze wet biedt overheden, waaronder het Rijk, een middel om onder andere waterverontreiniging tegen te gaan. Daarnaast voorziet de wet in het toekennen van gebruiksfuncties voor landbouw, scheepvaart, drinkwatervoorziening, industrie en recreatie. Er worden eisen gesteld aan de kwaliteit en de inrichting van het watersysteem, in afhankelijkheid van de functie. Het watersysteem staat hierbij centraal. Voor de gebieden op zee bevat de Waterwet de nationale verankering van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM).

3.1.4 Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM)

De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie heeft tot doel het beschermen en herstellen van Europese zeeën en het bevorderen van het duurzaam gebruik ervan. De KRM verplicht de lidstaten een mariene strategie op te stellen, gericht op bescherming, behoud en herstel van het mariene milieu. Nederland heeft de doorwerking van de KRM in 2010 opgenomen in het Waterbesluit onder de Waterwet.

De Mariene Strategie voor de Nederlandse Noordzee omvat drie delen die elke zes jaar worden geactualiseerd. In Mariene Strategie Deel 1 Actualisatie 2018-2024 is de goede milieutoestand beschreven en zijn doelen geformuleerd. In deel 2 is het KRM-monitoringprogramma 2020-2026⁴ uitgewerkt en Deel 3 bevat het KRM-maatregelenpakket.

Deel 3, dat in 2021 is geactualiseerd en na ter inzage te hebben gelegen in 2022 zal worden vastgesteld, is integraal onderdeel van het Programma Noordzee. Dit Programma Noordzee 2022 – 2027 introduceert op een aantal aspecten nieuw beleid.

Zo is bijvoorbeeld, conform de afspraken uit het Noordzeeakkoord, in 2023 13,7 procent van de Nederlandse Noordzee, en in 2030 15 procent, gevrijwaard van bodemberoerende visserij. Daarbinnen zal een areaal van 2,8 procent van de Nederlandse Noordzee dan helemaal gesloten zijn voor visserij. Soortbescherming vindt plaats op basis van actie- en soortenbeschermingsplannen en voor het terugdringen van zwerfvuil op zee worden aanvullende maatregelen rondom de grootste bronnen van vervuiling op land en zee genomen.

Omdat veel knelpunten lidstaat-overstijgend zijn, verplicht de KRM de EU-lidstaten tot een regionale aanpak met een nadrukkelijke coördinerende rol voor de bestaande regionale zeeconventies, zoals OSPAR. Maar er zijn ook andere internationale verbanden waarbinnen samengewerkt kan worden aan een goede milieutoestand.

⁴ Het ontwerp KRM-monitoringsprogramma 2020-2026 heeft in 2020 ter inzage gelegen en wordt nu gebruikt voor rapportage van Nederland over het KRM-monitoringprogramma aan de Europese Commissie.

3.1.5 OSPAR

Het OSPAR⁵-verdrag (Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic) heeft als doel om door internationale samenwerking het maritieme milieu in de noordoostelijke Atlantische Oceaan, inclusief de Noordzee, te beschermen. Voor internationale afstemming voor de Noordzee is OSPAR een belangrijk platform. Zo ontwikkelen de verschillende werkgroepen binnen OSPAR methodieken en maatregelen om de goede milieutoestand en milieudoelen onder de KRM te bereiken en te behouden.

Het OSPAR-verdrag heeft twee aanbevelingen aangenomen om waardevolle zeegebieden (Marine Protected Areas) te beschermen. Dit zijn OSPAR Recommendation 2003/3 en 2010/2 (OSPAR Commission, 2010). Het Friese Front is ook zo'n beschermd zeegebied. Dit Natura 2000-beheerplan zal ter kennisgeving worden aangeboden aan OSPAR. Het leidt niet tot aanvullende verplichtingen in het kader van dit beheerplan.

3.1.6 International Maritime Organization (IMO)

De scheepvaartsector heeft wereldwijd een gemeenschappelijke juridische basis voor het bevorderen van de efficiënte en veilige vaart. De regelgeving is mondiaal vastgelegd in het internationale zeerechtverdrag United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) en uitgewerkt in afspraken en verdragen binnen de International Maritime Organization (IMO). Het hoogste orgaan van de IMO is de Assembly (Algemene Vergadering), waarin alle leden (lidstaten) zitting hebben. De Algemene Vergadering komt eens in de twee jaar bijeen en is verantwoordelijk voor het goedkeuren van het programma en het vaststellen van het budget. Naast de Assembly is er de Council (bestuursorgaan, waarin Nederland op dit moment zitting heeft) en nog een vijftal hoofdcommissies waarvan voor dit beheerplan de Maritime Safety Committee (MSC) en de Marine Environment Protection Committee (MEPC) de belangrijkste zijn.

Op dit moment beheert de IMO zo'n 30 verdragen, onderverdeeld in veiligheid, milieu, aansprakelijkheid en compensatie en overige verdragen. De Maritime Safety Committee is gemandateerd om toezicht te houden op het internationale regelgevende kader voor de veiligheid van de scheepvaart. Bekende verdragen in dit verband zijn de "International Convention for the Safety of Life at Sea" (SOLAS, 1974), de "Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea" (COLREG, 1972) en de "International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers" (STCW, 1978).

Om vervuiling door scheepvaart te voorkomen is de "International Convention for the Prevention of Pollution From Ships" (MARPOL, 1973) het belangrijkste verdrag. Het MARPOL-verdrag pakt vervuiling door schepen aan door aandacht te besteden aan: olieverontreiniging, verontreiniging door in bulk vervoerde schadelijke vloeistoffen, schadelijke stoffen in verpakte vorm over zee vervoerd, rioolwater en afval en het voorkomen van luchtverontreiniging door schepen. Andere milieuverdragen hebben betrekking op aangroeiwerende systemen die op schepen worden gebruikt, de overdracht van uitheemse soorten door het ballastwater van schepen en de milieuvriendelijke recycling van schepen. Het Marine Environment Protection Committee is bevoegd om alle aangelegenheden, die binnen het mandaat van de IMO vallen, te onderzoeken met betrekking tot preventie en controle van verontreiniging door schepen.

3.1.7 Gemeenschappelijk Visserijbeleid

De Europese Commissie heeft de exclusieve bevoegdheid om maatregelen op visserijbeleid te nemen. Voor zowel Natura 2000 als KRM verloopt de procedure om visserijmaatregelen te nemen via artikel 11 van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB). Deze artikel 11-procedure houdt in dat de initiërende lidstaat en lidstaten met een visserijbelang in de EEZ van de initiërende lidstaat de te nemen visserijmaatregelen regionaal met elkaar afstemmen en vervolgens een gemeenschappelijke aanbeveling (Joint Recommendation) indienen bij de Europese Commissie. In het Noordzeeakkoord (NZA) zijn aanvullende afspraken gemaakt over beschermde gebieden en instandhoudingsmaatregelen. Deze afspraken zijn vastgelegd in het Programma Noordzee 2022-2027. Voor het KRM gebied Friese Front worden de

5 OSPAR komt van "Oslo" en "Parijs" omdat het verdrag twee eerder aldaar getekende internationale overeenkomsten verving. Het OSPAR verdrag werd aangenomen op een ministeriële bijeenkomst in Parijs op 22 september 1992 en trad na ratificatie in werking op 25 maart 1998.

instandhoudingsmaatregelen uitgebreid, wat ook effect heeft op het Natura 2000-gebied Friese Front. Het voorbereidende proces om een artikel 11 procedure te starten voor deze maatregelen is in 2022 ingezet. Het is de verwachting dat deze visserijmaatregelen in de loop van de beheerplanperiode in werking zullen treden.

Visserijactiviteiten door niet-lidstaten, ook met betrekking tot het verlenen van toegang tot elkaars wateren, worden tussen de Europese Unie en de betreffende staat geregeld in TCAs (Trade and Cooperation Agreements). Beide partijen oefenen hierin de rechten van de kuststaat uit met het oog op het verkennen, exploiteren, behouden en beheren van de levende rijkdommen van de zee in hun wateren.

Ter voorbereiding van te nemen instandhoudingsmaatregelen in de Natura 2000-gebieden in de Nederlandse EEZ (Doggersbank, Klaverbank en Friese Front) heeft van 2009-2013 het project Fisheries Measures in Protected Areas (FIMPAS) plaatsgevonden. Dit project heeft geresulteerd in een advies van ICES (International Council for the Exploration of the Sea) met betrekking tot maatregelen om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Deze maatregelen zijn samen met de belanghebbenden, kennisinstituten en andere lidstaten met een rechtstreeks belang bij het beheer van de visserij in deze gebieden uitgewerkt. Op grond daarvan heeft het ministerie van LNV, in overleg met andere lidstaten, gemeenschappelijke aanbevelingen opgesteld met een voorstel voor instandhoudingsmaatregelen en de ecologische onderbouwing daarvan.

Deze gemeenschappelijke aanbevelingen voor instandhoudingsmaatregelen in de gebieden Doggersbank, Klaverbank en Friese Front, alsmede de KRM-bodembeschermingsgebieden op Centrale Oestergronden en Friese Front, zijn in juni 2019 bij de Europese Commissie ingediend. De maatregelen zijn door de Europese Commissie en het Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF) beoordeeld. Hieropvolgend heeft de Europese Commissie in oktober 2019 een brief gestuurd aan het ministerie van LNV waarin de EC Nederland uitnodigt om een aantal aanpassingen in de voorgestelde maatregelen te overwegen.

Naar aanleiding van deze uitnodiging zijn er enkele veranderingen in de voorgestelde maatregelen doorgevoerd en deze zijn wederom ter goedkeuring aan de Scheveningen Groep⁶ en de North Sea Advisory Council (NSAC) voorgelegd.

Na goedkeuring door de lidstaten zijn de aangepaste gemeenschappelijke aanbevelingen voor instandhoudingsmaatregelen op de Klaverbank en het Friese Front⁷, alsmede de KRM-bodembeschermingsgebieden op de Centrale Oestergronden en het Friese Front, op 1 juli 2021 opnieuw ingediend bij de Europese Commissie. Deze instandhoudingsmaatregelen worden door de Europese Commissie juridisch vastgelegd in een Gedelegeerde Handeling.

3.2 Doorwerking in andere plannen

Het Natura 2000-beheerplan is, als kader voor natuurbeheer en activiteiten in Natura 2000-gebieden, juridisch verankerd in de Wet natuurbescherming (Wnb). Naast het beheerplan bestaan andere instrumenten op grond van de Wnb en andere wetten die direct of indirect betrekking hebben op natuurbescherming. Denk bijvoorbeeld aan vergunningen en ontheffingen voor emissies op grond van de Wnb, Mijnbouwwetgeving en milieuregelgeving. Het beheerplan is het instrument dat zich specifiek richt op het realiseren van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het gebied Friese Front.

⁶ De Scheveningen Groep is een regionaal – Noordzee-breed – overlegorgaan waarin alle Noordzeelanden zijn vertegenwoordigd. De groep adviseert de Europese Commissie over visserijaangelegenheden. Bovendien heeft het de functie om de voorstellen van de lidstaten te bespreken en de gevolgen ervan te zien voor de vissersvloeden van die landen. (Bron: Noordzeeloket)

⁷ Op 1 juli 2021 zijn er geen gemeenschappelijke aanbevelingen voor instandhoudingsmaatregelen voor Natura 2000-gebied Doggersbank ingediend omdat de aanbevelingen in eerste instantie met voormalig lidstaat VK waren opgesteld en voor aanpassingen het akkoord van niet-lidstaat VK nodig was. Overleg met niet-lidstaten loopt via andere procedures.

Het kan daarmee richtinggevend of kaderstellend zijn voor andere instrumenten die eveneens rekening moeten houden met hetgeen is bepaald bij of krachtens de Wnb. De Wnb laat ruimte voor (niet-dwingende) afstemming tussen beheerplannen voor Natura 2000-gebieden en andere plannen of vergunningverlening.

De informatie uit dit Natura 2000-beheerplan en bijbehorende achtergronddocumenten kan gebruikt worden bij het opstellen van een effectenanalyse in het kader van de Wnb (passende beoordeling of Voortoets) van ruimtelijke plannen of andere plannen en projecten (zoals bijvoorbeeld aanleg van windparken, olie- en gasinstallaties of aanleg en onderhoud van kabels en leidingen). Hetzelfde geldt voor de plannen ten behoeve van de waterregelgeving en Mijnbouwwetgeving. Dit beheerplan kan daarnaast gevolgen hebben voor het verlenen van Waterwetvergunningen en het vaststellen van eigen projectplannen van Rijkswaterstaat in de rol van gebiedsbeheerder.

3.3 Huidige activiteiten en ontwikkelingen

Menselijke activiteiten op het Friese Front hebben in meer of mindere mate invloed op de natuurwaarden in het gebied. In het Natura 2000-gebied Friese Front bestaan die activiteiten voornamelijk uit scheepvaart, visserij en mijnbouwwerkzaamheden met betrekking tot gaswinning. Daarnaast ligt in het gebied Friese Front een aantal kabels en leidingen en overlapt het gebied gedeeltelijk met een militair oefengebied. Hieronder volgt een samenvatting van activiteiten in het gebied die relevant zijn voor de natuurwaarden. In de Nadere Effectenanalyse Friese Front (Royal HaskoningDHV, 2019) staan activiteiten in detail beschreven, inclusief kaarten met locaties van de activiteiten.

Vervolgens worden in deze paragraaf de verwachte ontwikkelingen van de huidige activiteiten en nieuwe relevante ontwikkelingen beschreven. De ontwikkelingen zijn onder andere gebaseerd op de scenario-studie voor de Noordzee 'Toekomst van de Noordzee' (Matthijsen *et al.*, 2018). Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft op verzoek van de ministeries van EZK, IenW, LNV en BZK een scenariostudie opgesteld voor de Noordzee in 2030 en 2050. De studie brengt de verwachte ruimtelijke en ecologische ontwikkelingen in beeld op basis van een viertal scenario's: Langzaam verder, Pragmatisch Duurzaam, Snel vooruit, en Samen Duurzaam (Matthijsen *et al.*, 2018). De ontwikkelingen voor scheepvaart, olie en gas en kabels en leidingen zijn hieruit afgeleid. Tenslotte zijn concrete toekomstige projecten waarvoor een vergunning is verleend of waarvan bekend is dat er een vergunningsprocedure loopt, omschreven.

Dit betreft projecten die in de toekomst een significant effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstelling in het gebied.

3.3.1 (Beroeps)scheepvaart

De Noordzee is één van de drukst bevaren zeeën ter wereld. De zeescheepvaart omvat hier, behalve de handelsvaart, nog diverse andere sectoren: visserij, zeesleepvaart, waterbouw, offshore supply en passagiers- en pleziervaart. Ook in het Natura 2000-gebied Friese Front komt routegebonden en niet-routegebonden verkeer voor van schepen met verschillende manoeuvreercharacteristieken, afmetingen en snelheden in 3 soorten (vaar)gebieden:

- gebieden met routingssysteem;
- gebieden zonder routingssysteem, maar met een verbindingsroute tussen twee formele routes (routingssystemen), de zogenaamde 'vrije scheepvaartzone' of 'clearway';
- gebieden zonder routingssysteem.

Er loopt een diepwaterroute door het noordelijk deel van het Friese Front. In het midden en noordwesten van het Friese Front bevinden zich aftakkingen van deze diepwaterroute naar de kustroutes ten zuiden van het Friese Front. Tussen die routes ligt een clearway door het oosten van het gebied. Door de aanwezige scheepvaartroutes is alleen het zuidwestelijk deel van het Friese Front grotendeels vrij van doorgaand routegebonden scheepvaartverkeer. Er zijn geen ankerplaatsen aanwezig op het Friese Front, maar schepen ankeren hier wel (MARIN, 2017).

Het Maritime Research Institute Netherlands (MARIN) voert in opdracht van Rijkswaterstaat om de drie jaar een netwerkevaluatie uit van het scheepvaartverkeer op de Noordzee op basis van AIS-gegevens. Uit deze evaluaties blijkt dat er een lichte afname in het gebied te zien is in het aantal niet-routegebonden scheepvaartbewegingen op het NCP in de periode 2018-2019 ten opzichte van 2015-2016. Het verkeer dat van en naar het noorden van het Friese Front vaart lijkt zich meer te concentreren in de aangewezen scheepvaartroutes. Buiten de scheepvaartroutes is een afname te zien. De intensiteit van scheepvaart (aantal passerende schepen) op het Friese Front in 2018-2019 lijkt gelijk met de intensiteit in 2015-2016 en 2013-2014 (MARIN, 2020).

De verwachting is dat de scheepvaartintensiteit in de toekomst zal toenemen. In welke mate de scheepvaartintensiteit zal toenemen is onduidelijk en afhankelijk van verschillende ontwikkelingen en beleidskeuzes. Verschillende studies voorspellen, afhankelijk van het scenario, een toename van de scheepvaartintensiteit op de Noordzee ten opzichte van 2015 van tussen de 2,5-20% in 2030 en 10-40% in 2050 (o.m. Matthijssen *et al.*, 2018). Het is aannemelijk dat de scheepvaartintensiteit in het Natura 2000-gebied Friese Front eveneens zal toenemen.

3.3.2 Mijnbouw

3.3.2.1 Olie- en gaswinning

Ten behoeve van gaswinning zijn enkele tientallen boven- en onderwaterplatforms aanwezig in en rondom het Natura 2000-gebied Friese Front. De aanwezigheid van deze platformen zorgt, naast het ruimtegebruik, ook voor meer scheepvaart- en vliegverkeer (helikopters).

Het is de verwachting dat olie- en gaswinning op de Noordzee op de langere termijn zal afnemen. Enerzijds door het uitputten van olie- en gasvoorraden, anderzijds is in het Noordzeeakkoord afgesproken dat gaswinning in Natura 2000-gebieden wordt uitgefaseerd. In de toekomst wordt, in verband met de energietransitie, meer energie uit wind op zee ontwikkeld. In de toekomst-scenario's is rekening gehouden met CO₂-opslag in de velden op zee.

Offshore winning van olie en gas neemt in de scenario's af tot nul in 2050. Dit is in overeenstemming met de huidige inzichten over winning van gas uit de zogenoemde kleine velden (Van Geuns *et al.* 2017).

Het aantal platformen zou dan ook tot nul zijn afgenomen als de installaties na gebruik conform de wettelijke verplichtingen worden opgeruimd. Mogelijk wordt een gedeelte van deze installaties ingezet voor ondergrondse opslag van CO₂. Hierdoor zal een deel van de infrastructuur in stand blijven op de Noordzee.

3.3.2.2 Delfstoffenwinning: schelpenwinning

In het zuidelijke deel van het Friese Front ligt een schelpenwingebied. De schelpen die gewonnen worden zijn uit fossiele schelpen. In de Noordzee wordt gebruik gemaakt van sleepzuigers. De door natuurlijke processen vrijgekomen hoge dichtheden schelpen worden gewonnen. Bij het uitvoeren van de werkzaamheden kan sprake zijn van verstoring (door o.a. geluid en de aanwezigheid van menselijke activiteiten) op de zeebodem.

3.3.3 Militair oefengebied

De oostelijke helft van het Friese Front overlapt deels met het militaire oefengebied EHD42. Dat oefengebied is aangewezen voor de Luchtmacht als schietgebied waar door jachtvliegtuigen met boordkanon en raketten kan worden geoefend. De oefenactiviteiten van de militaire luchtvaart boven het Friese Front zijn onderwerp van een aparte Wnb-vergunningprocedure.

Incidenteel wordt er ook door de Marine geschoten met verschillende wapensystemen en raketten. Ook kan het voorkomen dat er bevoorradingsoefeningen worden gehouden. Bij de planning van dergelijke oefeningen wordt een risico-inventarisatie en evaluatie ex ante gedaan. Dit wordt gedaan om vooraf in te schatten wat de kans is op incidenten, zodat men kan beoordelen hoe deze incidenten te voorkomen zijn en het achteraf mogelijk is om eventueel de procedure aan te scherpen. Schepen moeten voldoen aan de wettelijke normen met betrekking tot lekkages en voor wat betreft lozingen.

In de scenariostudie die het PBL voor de Noordzee heeft gedaan, schetst het PBL echter de mogelijkheid dat het gebied in de toekomst intensiever, of juist minder intensief zal worden gebruikt. Het PBL schetst in het scenario "Samen Duurzaam" dat het oefengebied plaats moet maken voor windparken. Defensie heeft aangegeven dat er geen alternatieve locaties zijn voor het oefengebied en dat verplaatsing dus niet aan de orde is. Wel wordt thans onderzocht of het militaire gebruik van het gebied kan worden gecombineerd met windparken.

3.3.4 Kabels en leidingen

Door het Friese Front wordt een hoogspanningsgelijkstroomverbinding (NeuConnect-interconnector) aangelegd waarmee elektriciteit tussen Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kan worden overgedragen. De geschatte lengte van de verbinding is in totaal 706 kilometer. Er worden twee hoogspanningskabels in de zeebodem ingegraven en gedurende langere tijd gebruikt voor het transport van elektriciteit.

Het voorkeustraject gaat over een lengte van 78 kilometer door het Natura 2000-gebied Friese Front. Ten behoeve van de gaswinning liggen er ook diverse gasleidingen in het gebied die gas van de gasplatforms transporteren naar andere platforms of naar het vaste land. Op basis van de scenariostudie uitgevoerd door het PBL wordt in drie van de vier scenario's verwacht dat de olie- en gasinfrastructuur wordt opgeruimd voor 2030 en/of deels wordt vervangen door infrastructuur voor waterstof en ondergrondse opslag van CO₂. In alle scenario's is ook een toename van de aanleg van stroomkabels en stopcontacten (platforms: Offshore High Voltage (sub)Stations) te verwachten en mogelijk zelfs de ontwikkeling van energie-eilanden op zee. In het meest behoudende scenario blijft de olie- en gasinfrastructuur nog tot na 2030 staan.

3.3.5 Calamiteiten en incidentenbestrijding

Verontreinigingen op zee worden gemeld of opgespoord door middel van vliegtuigen en door satellieten. De algemene trend is dat het aantal verontreinigingen in de Noordzee sterk afneemt. De verontreinigingen die worden waargenomen en/of gemeld, bevinden zich meestal in de buurt van scheepvaartroutes. Grote verontreinigingen (duizenden liters) worden nog zelden waargenomen. De verontreinigingen zijn vaak het resultaat van het schoonmaken van bijvoorbeeld een machinekamer van een groot schip op zee en vallen binnen de wettelijke normen (Wet voorkoming verontreiniging door schepen). De verontreinigingen zijn over het algemeen zo klein dat ze niet actief opgeruimd worden, maar vanzelf verdwijnen (niet meer op het oog terug te vinden zijn).

In de periode 2013-2018 hebben er geen incidenten plaatsgevonden en in de periode 2008-2018 is er geen olie opgeruimd door Rijkswaterstaat of de Kustwacht in de Natura 2000-gebieden op de Noordzee (Rijkswaterstaat Zee en Delta, 2018)⁸. Ook in de jaren daarna is er geen olie opgeruimd in Natura

⁸ Bij een olieverontreiniging moet het technisch en operationeel mogelijk zijn om deze actief te ruimen voordat Rijkswaterstaat of de Kustwacht hiertoe overgaat. Dit is o.a. afhankelijk van de omvang van de olievlek, de afstand tot de kust, windkracht, golfhoogte in combinatie met weersvooruitzichten. Deze afweging wordt door Rijkswaterstaat en/of de Kustwacht gemaakt (schr. med. Rijkswaterstaat Zee en Delta, 23 april 2018).

2000-gebieden op de Noordzee (mondelinge mededeling Rijkswaterstaat, 15 juni 2021). De Kustwacht vliegt dagelijks vanuit Amsterdam (Schiphol) met een vliegtuig dat is uitgerust om onder andere oppervlakteverontreinigingen op te sporen. Maximaal één keer per 2 dagen vindt er een inspectievlucht over het gebied Friese Front plaats. In het Incidentenbestrijdingsplan Noordzee (2021) zijn de afspraken vastgelegd voor het opruimen van verontreinigingen. Bij een actualisering van dit plan zal een verwijzing naar het beheerplan worden opgenomen.

3.3.6 Gevolgen van zwerfvuil

Er komt steeds meer aandacht voor de negatieve gevolgen van zwerfvuil op de (zee)natuur, met name van plastics. Zwerfvuil kan worden onderverdeeld in drijvend en zwevend zwerfvuil en zwerfvuil dat zich op de bodem verzamelt. Als plastic zwerfvuil uiteen is gevallen, spreken we van micro- of zelfs nanoplastics. Het gaat om materiaal dat niet of moeilijk biologisch afbreekbaar is, zoals plastic flessen, doppen en zakjes, die in zee terechtkomen via rivieren of via afvallozing vanaf schepen of platforms en plastic netten en touwen afkomstig van scheepvaart en visserij. Vroeger bestonden visnetten en touwen uit biologisch afbreekbaar materiaal, maar tegenwoordig bestaan de meeste visnetten uit plastic.

Er is weinig bekend over de concentratie van drijvend zwerfvuil, zwerfvuil op de bodem en micro- en nanoplastics in de Noordzee en de Natura 2000-gebieden. Wel is het zeker dat overal plastic aanwezig is. Er zijn wel monitoring gegevens van zwerfvuil op stranden en plastic in de magen van noordse stormvogels; beide laten een dalende trend zien. Monitoring van microplastics is ook in ontwikkeling. Er wordt vanuit OSPAR gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe indicator voor microplastics in sediment.

Ook vanuit de KRM is er aandacht voor de gevolgen van zwerfvuil op zee en zijn diverse maatregelen geagendeerd voor het terugdringen van zwerfvuil op zee. Dit zijn aanvullende maatregelen rondom de grootste bronnen van vervuiling, namelijk stranden (kennisuitwisseling, ondersteuning samenwerkingsprojecten), stroomgebieden (vergroten van bewustwording van de zwerfvuilproblematiek bij terrein- en waterbeheerders langs rivieren), scheepvaart (verbeterde voorwasprocedure ter voorkoming van persistente drijvende stoffen in het milieu), visserij (uitfasering van pluis) en kunststofproducten (uitvoeren OSPAR-aanbeveling om pre-productie plastics (pellets) in het milieu tegen te gaan).

Een voorbeeld van samenwerking is de Green Deal *Visserij voor een Schone Zee* waarin de deelnemende partijen de afgelopen jaren overeen zijn gekomen dat de maritieme afvalkringloop gesloten moet worden door middel van afvalpreventie, afvalmanagement in de havens en door afgiftemaximalisatie van verschillende afvalstromen vanuit de visserij. Invulling hiervan vindt plaats in bijvoorbeeld "Fishing for Litter", een project waarbij vissers afval dat ze in hun netten krijgen aan boord opslaan en in de deelnemende havens kosteloos kunnen afgeven. Hiervoor zijn afspraken gemaakt tussen vissers, havenbedrijven, havengemeentes, afvalverwerkers, milieuorganisaties en de rijksoverheid. Dit leidt tot meer bewustwording van afval in zee en ook tot een schonere zeebodem. De komst van de nieuwe Richtlijn Havenontvangstvoorzieningen betekent dat het project verder kan worden geformaliseerd. Fishing for Litter is ook een maatregel binnen OSPAR, waarbij Nederland een aanjagersrol op zich neemt.

3.3.7 Visserij

De Nederlandse zeevisserijvloot is onder te verdelen in kust- en Noordzeevisserij, grote zeevisserij (pelagische vriestrawlers), schelpdiervisserij en staandwantvisserij. Economisch belangrijke doelsoorten in de Noordzee zijn: tong, schol, langoustines, garnalen, mosselen en oesters. Het visserijbeleid wordt vooral op Europees niveau bepaald en is vastgelegd in de Verordening (EU) nr. 1380/2014 van de Raad van de Europese Unie inzake de instandhouding en de duurzame exploitatie van de visserijhulpbronnen in het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid, zoals beschreven in paragraaf 3.1.6.

Op het Friese Front komt voornamelijk sleepnetvisserij voor en in mindere mate staandwantvisserij door met name Nederlands, Deens en Duits gevlagde vissersschepen. Er wordt vooral gevist op tong, schol, kabeljauw en langoustine. In de periode 2010-2016 werd in het gebied Friese Front gemiddeld 8 dagen per jaar door Nederlandse vissers en 2 en 1 dag(en) per jaar door respectievelijk Deense en Duitse vissers gevist. Gemiddeld werd er door alle landen in totaal iets meer dan 3 ton vis per jaar aangeland. In deze periode is de visactiviteit op het Friese Front afgenomen (Hamon *et al.*, 2017).

Het is nog onduidelijk hoe de visserij zich in de toekomst zal ontwikkelen. Dit is afhankelijk van meerdere processen, zoals de verdere gevolgen van de Brexit, technische maatregelen, ruimtelijke beperkingen door ander gebruik op de Noordzee (onder andere de bouw van windmolenparken), de aanlandplicht en de uitwerking van het Noordzeeakkoord.

3.3.8 Overige activiteiten

Overige activiteiten die in het gebied Friese Front plaatsvinden, zijn onderhoud van betonning van de scheepvaartroutes, onderzoek en monitoring (o.a. ecologie, archeologie), recreatieve activiteiten (wrak-duiken, zeegaande recreatievaart en (zee)vogels en zeezoogdieren kijken vanaf gecharterde bootjes).

3.3.9 Windenergie (buiten het gebied)

Nederland heeft zich als doel gesteld de energievoorziening te verduurzamen. De aanleg van windparken op zee speelt een belangrijke rol om dit te realiseren. Naast de ruimtelijke inpassing en belangenafweging voor waar windparken gebouwd kunnen gaan worden, is nagedacht over de cumulatieve effecten op het zeeleven in het Noordzeesysteem. Het Kader Ecologie en Cumulatie (KEC) is opgesteld ten behoeve van de uitrol van windenergie op zee tot 2030.

In dit kader is er aandacht voor mogelijke cumulatieve effecten van windparken op het systeem van de Noordzee en op populaties van te beschermen soorten, zoals bruinvis en zeehonden, maar ook zeevogels en vleermuizen, gedurende de bouw en exploitatie van windparken. Tevens wordt er gekeken naar effecten op ecosysteemniveau. In de milieueffectrapportage (MER) bij de kavelbesluiten voor de verschillende windparken wordt aanvullend gekeken of er locatie-specifieke effecten te verwachten zijn en worden keuzes gemaakt in benodigde maatregelen om significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen te voorkomen. Deze maatregelen worden in de kavelbesluiten opgenomen.

Tot 2030 zijn er geen windparken binnen de Nederlandse Natura 2000-gebieden gepland. Wel kan er sprake zijn van externe werking (effecten op de instandhoudingsdoelstellingen in de Natura 2000-gebieden door activiteiten die buiten de gebieden plaatsvinden). Bij de aanwijzing van nieuwe windenergiegebieden in de EEZ is in het Noordzeeakkoord overeengekomen dat de ecologie vroegtijdig en zwaarwegend wordt meegenomen, waarbij zowel Natura 2000- als ook KRM-gebieden worden ontzien. In beginsel worden geen windparken gebouwd in gebieden die zijn of worden aangewezen op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijnen en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Wanneer er redenen zijn om van deze regel af te wijken dient vooraf in het Noordzeeoverleg op consensus gericht overleg plaats te vinden. Daarnaast worden de effecten op de biogeografische populaties bekeken, zowel losstaand als in cumulatie met elkaar. Hiervoor wordt gewerkt met het Kader Ecologie en Cumulatie en met het Wind op zee ecologisch programma (Wozep). De zoektoet is een van de soorten waar aandacht aan wordt besteed binnen het Kader Ecologie en Cumulatie.

De mogelijke ecologische effecten van een windpark binnen de kavel van windenergiegebied Ten noorden van de Waddeneilanden (ten oosten van de windparken Gemini 1 en 2) en van het net op zee dat het windpark moet verbinden met het landelijk hoogspanningsnet worden onderzocht in passende beoordelingen. Mede afhankelijk van de uitkomsten en toetsing aan de Wet natuurbescherming is het streven om de aanleg van het windpark en het net op zee te realiseren voor 2030⁹.

3.3.10 Toekomstige en autonome ontwikkelingen

Natura 2000-beheerplannen gaan in principe over huidige activiteiten, de effecten daarvan op de instandhoudingsdoelstellingen en maatregelen om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Voor ieder toekomstig initiatief moet een ecologische voortoets worden uitgevoerd. Indien daarbij niet uitgesloten kan worden dat er significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen zijn, moet een passende beoordeling worden opgesteld en een natuurvergunning worden aangevraagd. Indien uit deze toetsing blijkt dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aangetast worden, kan een

⁹ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/woz/windenergiegebied-ten-noorden-van-de-waddeneilanden>

dergelijke vergunning worden verleend, eventueel met via vergunningsvoorschriften verplicht op te leggen toepassing van mitigerende maatregelen. Blijkt er echter ook bij verplicht toepassen van mitigatie nog altijd sprake te zijn van mogelijk significante effecten, dan kan een vergunning alleen worden afgegeven indien er geen alternatieven zijn, er dwingende redenen van groot openbaar belang zijn en er compensatie plaatsvindt: de ADC-toets. De dan vereiste compensatie dient bovendien aantoonbaar effectief te zijn voorafgaand aan de uitvoering van de bewuste te vergunnen activiteit. Bij deze toetsing bestaat het kader uit de ecologische vereisten zoals vastgelegd in de doeluitwerking.

Desondanks worden in deze paragraaf enkele verwachte ontwikkelingen van de huidige activiteiten en van nieuwe relevante ontwikkelingen kort omschreven. Het ecosysteem van de Noordzee verandert mee met veranderingen in het klimaatstelsel. Dit heeft gevolgen voor het al dan niet halen van de instandhoudingsdoelstellingen van soorten. Voorbeelden zijn de effecten van het vrijkomen van CO₂, de daarmee gepaard gaande verzuring van de zee en de opwarming van het water, waardoor bepaalde soorten noordelijker zullen gaan voorkomen. Gedurende de beheerplanperiode zullen de onderzoeken die hiernaar plaatsvinden, gevolgd worden. De resultaten van deze onderzoeken worden waar mogelijk meegenomen in het volgende beheerplan.

De verwachting is dat de Noordzee in toenemende mate benut zal worden voor aquacultuur, voor het genereren van duurzame energie en voor natuurontwikkeling zoals b.v. de aanleg van biogene riffen en natuurherstel. Natuurherstel wordt door enkelen gezien als belangrijke toekomstige ontwikkeling. Er kan mogelijk ruimte gecreëerd worden voor natuurherstelmaatregelen zolang die in dienst staan van de instandhoudingsdoelstellingen. Hiervoor zal gezamenlijk een kader opgesteld moeten worden. Voor actief natuurherstel dat in het kader van de instandhoudingsdoelstellingen als beheermaatregel wordt uitgevoerd, kan eerst een melding worden gedaan bij het bevoegd gezag (ministerie van LNV en Rijkswaterstaat). Deze beoordeelt de melding en verleent goedkeuring of wijst de aanvraag af. De voorgenomen 'Nature restoration law' van de Europese Commissie zal gericht zijn op het herstel van ecosystemen, habitats en soorten op land en in zeegebieden. De doelstellingen zijn langetermijnherstel van biodiverse en veerkrachtige natuur. In de volgende beheerplanperiode zal deze wet een uitgangspunt voor de beheerplannen zijn.

Verder is opslag van CO₂ of van waterstof in de bodem een mogelijke ontwikkeling. Ontwikkelingen in de scheepvaart zijn moeilijk te voorspellen. Het MARIN voert in opdracht van Rijkswaterstaat om de drie jaar een netwerkevaluatie uit van het scheepvaartverkeer op de Noordzee op basis van AIS-gegevens. Hieruit kunnen trends met betrekking tot scheepvaart in de Natura 2000-gebieden worden afgeleid.

Een andere recente ontwikkeling met risico's voor met name de instandhoudingsdoelstelling voor de zeekoet (op het Friese Front) is de catastrofale uitbraak van hoogpathogene aviaire influenza ('vogelgriep'), zoals die in het broedseizoen vele zeevogelkolonies in NW-Europa heeft geteisterd. Percentueel vielen de meeste slachtoffers onder volwassen vogels op de dichte broedkolonies van grote jager, jan-van-gent en grote stern, maar ook onder zeekoeten op de Britse Eilanden, waar de op het Friese Front ruiende vogels grotendeels vandaan komen, zijn substantiële aantallen slachtoffers gevallen (Natural England's response to avian influenza in wild birds August 2022 - Natural England (blog.gov.uk)) en dat terwijl ook al in 2019 bij deze soort sprake was van een onnatuurlijk hoge sterfte, maar toen juist onder jonge vogels (Deaths among common guillemots caused by starvation - WUR). Er wordt wel geopperd dat klimaatverandering en gevoeligheid voor vogelgriep onderling gecorreleerd zouden kunnen zijn, maar hier is nog weinig met zekerheid over te zeggen.

3.4 Conclusie

In de vorige paragrafen zijn (ontwikkeling van) beleid voor en activiteiten op het Friese Front kort beschreven. In het volgende hoofdstuk wordt de instandhoudingsdoelstelling beschreven. In hoofdstuk 5 is een samenvatting opgenomen van de toetsing van de effecten van de hiervoor beschreven activiteiten

op de natuurwaarden. Daarna is per (groep van) activiteit(en) aangegeven of vrijstellingsvoorwaarden in het kader van de Wnb-vergunningplicht van toepassing zijn of dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn. Bij de indeling van de activiteiten is rekening gehouden met verwachte toekomstige ontwikkelingen.

4 Instandhoudingsdoelstelling

Met de aanwijzing van het Friese Front in het kader van Natura 2000 wil Nederland een specifieke bijdrage leveren aan het behoud en herstel van de biodiversiteit van mariene ecosystemen. Om dat te bereiken is afgesproken om het leefgebied van de aangewezen soort te beschermen. Hiervoor is het zaak de omstandigheden, die het voorkomen van die soort mogelijk maken, te behouden of waar nodig te verbeteren. In dit hoofdstuk wordt de soort waarvoor een instandhoudingsdoelstelling geldt beschreven en wordt aangegeven wat de doelrealisatie is bij huidig beheer.

4.1 Uitwerking van doelstelling in ruimte, omvang en tijd

In 2016 heeft de toenmalige staatssecretaris van Economische Zaken (EZ) het Friese Front definitief aangewezen als Natura 2000-gebied op grond van artikel 10a van de Nb-wet 1998. In het aanwijzingsbesluit is vastgelegd welke natuurwaarden beschermd moeten worden. Er is één instandhoudingsdoelstelling vastgesteld voor de vogelsoort zeekoet (*Uria aalge*).

De instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden zijn geformuleerd in termen van behoud of verbetering van omvang en/of kwaliteit van bepaalde habitattypen en behoud of uitbreiding van de kwaliteit van het leefgebied en de draagkracht voor bepaalde aantallen van met naam genoemde soorten.

De instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied Friese Front voor de zeekoet draagt bij aan het op landelijk niveau realiseren van een gunstige staat van instandhouding. In de "Doeluitwerking Friese Front" (Didderen *et al.*, 2019) is de instandhoudingsdoelstelling uitgewerkt in ruimte, omvang en tijd. Dit hoofdstuk is een samenvatting van deze doeluitwerking.

4.2 Aanwijzing als Natura 2000-gebied

Het Friese Front is aangewezen als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn (artikel 4.2). Het gebied fungeert als foerageer-, rui-, en rustgebied voor de zeekoet. Tabel 4-1 geeft een samenvattend overzicht van de instandhoudingsdoelstelling, staat van instandhouding en de trend van de zeekoet op het Friese Front.

Tabel 4-1 Overzicht instandhoudingsdoelstelling Friese Front

Landelijke Staat van Instandhouding (Svl landelijk): -- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig. Trend: ? onduidelijk, + stijgend (doelwaarde stijgt), - dalend (doelwaarde zakt). Doelstelling: = Behoudsdoelstelling; > Verbeterdoelstelling.

		Svl landelijk	Trend	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit
A199	Zeekoet	+	?	=	=

4.3 Zeekoet

Zeekoeten komen voor op het gehele NCP, voornamelijk buiten het broedseizoen. Volwassen (mannelijke) vogels arriveren in juli in het gebied Friese Front met hun niet-vliegvlugge kuikens en maken in de zomer een volledige vleugelrui door, waarbij alle vliegveren gelijktijdig geruid worden en de vogels dus tijdelijk niet kunnen vliegen. Zeekoeten zijn voornamelijk van juli tot oktober te vinden op het Friese Front met piekaantallen in september en oktober. Ze jagen onder water naar voedsel, waarbij ze een diepte van 180 tot 230 meter kunnen bereiken en dus ook met gemak de bodem van het Friese Front (50 meter waterdiepte) halen. Zeekoeten zijn zeevogels die alleen in de broedtijd aan land komen en zoet water en intergetijdengebieden mijden (Didderen *et al.*, 2019).

4.3.1 Instandhoudingsdoelstelling

De instandhoudingsdoelstelling voor de zeekoet in het Natura 2000-gebied Friese Front is gesteld op behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied en behoud van de populatieomvang (ministerie van Economische Zaken, 2014).

De relatieve bijdrage van het Friese Front op de landelijke populatie is niet bekend (ministerie van Economische Zaken, 2016). De landelijke staat van instandhouding voor de zeekoet is beoordeeld als “gunstig” (Vogel *et al.*, 2013). Dit vanwege een gunstige beoordeling van de staat van de kwaliteit van het leefgebied (Vogel *et al.*, 2013). De draagkrachtdoelstelling is gesteld op behoud, zonder aantallen, omdat op basis van de verrichte tellingen (variërend van circa 8.000 tot 90.000, Van Bemmelen *et al.*, 2013) een fikse variatie in populatieschattingen naar voren komt, op basis waarvan een kwantificering van de gebiedsdoelstelling (nog) niet mogelijk is.

4.3.2 Huidige situatie en ontwikkelingen

De zeekoet behoort tot de familie van de alkachtigen. De belangrijkste kolonies bevinden zich in Ierland, Groot-Brittannië, IJsland, Noorwegen en de Faeröer Eilanden. De op het NCP voorkomende zeekoeten zijn vooral afkomstig uit de Britse broedkolonies (Arts, 2013). Na het broedseizoen vertrekken de mannetjes met hun jongen vanuit de kolonies naar zee, waaronder naar het NCP, om te foerageren. Volwassen zeekoeten kunnen in deze periode (juli t/m oktober) niet vliegen, omdat ze in actieve vleugelrui verkeren, terwijl de jongen van hetzelfde jaar nog niet vliegvlug zijn. Op het NCP is de zeekoet het hele jaar door te vinden en de soort overwintert hier in grote aantallen.

Bij twee van de vier uitgevoerde gebiedsdekkende surveys in het gebied Friese Front werden meer dan 20.000 zeekoeten geteld (Leopold & Van Bemmelen, 2014). In november 2012 werden meer dan 12.000 exemplaren geteld. De scheepstelling in november 2016 op het Friese Front laat zien dat de zeekoet een van de dominante soorten kan zijn in het gebied tijdens de periode van rui (Geelhoed & Leopold, 2017). De populatieschattingen op basis van vliegtuigtellingen vanaf augustus 2014 laten zien dat in augustus grotere aantallen worden geteld dan in de maanden november, januari en februari. De populatieschattingen in de zomer variëren van een minimale populatieschatting in augustus 2014 van bijna 4.000 tot een maximale populatieschatting in augustus 2016 van 22.000 vogels (o.a. Fijn *et al.*, 2016; 2017). De gegevens geven geen betrouwbaar beeld over de ontwikkelingen (trend), omdat er onvoldoende kwalitatief goede aantalsschattingen zijn en omdat er grote variatie is in aantallen van jaar tot jaar.

4.3.3 Ecologische vereisten

De ecologische vereisten voor de aanwezigheid van de zeekoet zijn:

- voldoende beschikbaarheid van vis (vooral sprot);
- lage getijstroomsnelheden in het gebied;
- weinig natuurlijke predatoren in het gebied;
- minimaliseren van risico's op bijvangst;
- geen oppervlaktevervuiling (door bijvoorbeeld olie).

4.3.4 Knelpunten

De belangrijkste knelpunten voor de zeekoet zijn verontreiniging, verstoring door scheepvaart en bijvangst door beroepsvisserij, met name staandwantvisserij. Het Friese Front is een belangrijk gebied voor beroepsmatige visserij. Zeekoeten ondervinden mogelijk significant negatieve effecten van visserij, waarbij een onderscheid gemaakt kan worden tussen verschillende soorten vistuig in termen van hun verwachte impact op de zeekoet (Deerenberg *et al.*, 2010; ICES, 2010 en ICES, 2011).

De bijvangst van zeevogels, inclusief zeekoet, door boomkortuig lijkt mee te vallen, gelet op het geringe aantal slachtoffers (o.a. De Boois & Bol, 2009). Een aantal studies toont aan dat er sprake is van sterfte door verdrinking van diverse zeevogelsoorten in staand want (Žydelis *et al.*, 2009; Sonntag *et al.*, 2012). Een internationale wetenschappelijke review van gegevens over bijvangsten van zeevogels classificeert zeekoet als een soort die mogelijk aanzienlijke gevolgen ondervindt van staandwantvisserij (Žydelis *et al.*, 2013).

Aan de noordkant van het Friese Front en door de oostkant van het gebied lopen drukbevaren scheepvaartroutes waardoor de kans op vervuiling met drijvende olie, vet of chemicaliën aanwezig is. Deze stoffen tasten het verenkleed van de zeekoet aan, waardoor de dieren hun isolatie verliezen en als gevolg daarvan hun lichaamstemperatuur niet kunnen handhaven en niet meer kunnen duiken om prooi te vangen. Door strengere wet- en regelgeving voor de scheepvaart en betere naleving daarvan is de kans op olievervuiling en/of andere vervuiling die leidt tot een verandering in de oppervlaktespanning van het zeewater in de afgelopen decennia aanzienlijk afgenomen.

Zeekoeten wijken normaal gesproken uit voor naderende schepen. De ruiende mannetjes en jongen die nog niet kunnen vliegen kunnen schepen minder makkelijk vermijden, waardoor stress kan ontstaan. Bevissing van prooi-soorten van zeevogels door commerciële visserij (voedselconcurrentie) (Deerenberg *et al.*, 2010), onderwatergeluid en verstoring door scheepvaart zijn mogelijke bedreigingen, maar vormen tevens een kennisleemte voor het Friese Front.

4.3.5 Doelrealisatie en oplossingsrichtingen

Op grond van de combinatie van een gunstige staat van instandhouding, een onduidelijke trend en onduidelijkheid omtrent de ecologische randvoorwaarden binnen het Friese Front moet op basis van de gehanteerde methodiek de conclusie getrokken worden dat het onduidelijk is of de doelstelling voor de zeekoet (behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied voor behoud van de populatie) gerealiseerd wordt met de huidige beheerpraktijk.

Er zijn onvoldoende gegevens voor handen over de trend, de draagkracht en de kwaliteit van het gebied voor de zeekoet. Om uitspraken te kunnen doen over het realiseren van de instandhoudingsdoelstelling en de eventuele maatregelen is aanvullend onderzoek nodig.

Daarnaast kan sterfte door stress, oppervlakteverontreiniging en bijvangst beperkt worden door het stellen van voorwaarden aan en/of het nemen van mitigerende maatregelen voor de scheepvaart (waaronder verontreiniging) en de staandwantvisserij en door de handhaving van deze voorwaarden en/ of mitigerende maatregelen. Op deze manier wordt verslechtering van het leefgebied van de soort tegengegaan.

Zeekoeten (foto: Peter Heslenfeld)

4.4 Opgave voor het Friese Front

Het is onduidelijk of de ecologische vereisten van de soort op orde zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling. Er zijn onvoldoende gegevens voor handen over de trend, de draagkracht en de kwaliteit van het gebied voor de zeekoet waardoor de doelrealisatie bij huidig beheer onduidelijk is.

Het belangrijkste knelpunt is het niet op orde hebben van de benodigde informatie. Door middel van een verbeterde monitoring en analyse van de aantallen zeekoeten in het Natura 2000-gebied Friese Front en van de kwaliteit van het leefgebied kan op termijn wel een betere uitspraak gedaan worden over het al dan niet bereiken van de instandhoudingsdoelstelling, alsmede over de eventuele noodzaak van aanvullende maatregelen.

Van een aantal activiteiten en/of verstoringen is wel bekend dat de zeekoet daar gevoelig voor is. Deze knelpunten zijn samengevat in Tabel 4-2 en daar worden ook oplossingsrichtingen genoemd om de knelpunten op te lossen en de doelstelling te behalen.

Tabel 4-2 Knelpunten en oplossingsrichtingen voor de aangewezen soort van het Natura 2000-gebied Friese Front

Naam doelsoort	Doelrealisatie bij huidig beheer?	Mogelijke knelpunten	Oplossingsrichtingen
Zeekoet	Onduidelijk	Onduidelijkheid over trend en kwaliteit van het leefgebied; verontreiniging; onderwatergeluid; verstoring scheepvaart; bijvangst door (staandwant) visserij; zwerfvuil en spooknetten (verloren of achtergelaten vistuig); onduidelijkheid over voedselbeschikbaarheid i.r.t. (over)bevissing van (potentiële) proovis.	Onderzoek en monitoring; zonerings; vaarsnelheid aanpassen; opruimen van oppervlakteverontreinigingen; bijvangsten beperken; vangstbeperking voor visserijtypen die proovis van de zeekoet vangen.

5 Voorwaarden en mitigatie van huidige activiteiten

Natura 2000 kan gevolgen hebben voor activiteiten in het gebied, omdat activiteiten met mogelijk significant negatieve effecten voor de instandhoudingsdoelstelling in beginsel niet zijn toegestaan. Wanneer de effecten dusdanig worden verzacht (gemitigeerd) dat daardoor het behalen en behouden van de natuurdoelstelling aantoonbaar niet in gevaar komt, kunnen de activiteiten wel doorgang vinden.

In dit hoofdstuk is beschreven op welke manier de huidige activiteiten zijn getoetst. Om duidelijk te maken wat voor welke activiteit van toepassing is zijn de activiteiten ingedeeld in vier categorieën. De methodiek voor die indeling wordt toegelicht in paragraaf 5.2 en de resultaten van deze toetsing op hoofdlijnen staan in paragraaf 5.3. Vervolgens wordt er vanaf paragraaf 5.4 tot en met 5.7 per activiteit aangegeven of, en zo ja welke, huidige activiteiten onder welke voorwaarden worden vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb) en welke activiteiten vergunningplichtig blijven.

5.1 Aanpak toetsing huidige activiteiten

Om te bepalen of de realisatie van de doelstelling wordt belemmerd door menselijke activiteiten in het gebied zijn de huidige activiteiten geïnventariseerd en is getoetst wat de effecten van deze activiteiten zijn op de Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling. Activiteiten die op het moment van toetsing ten behoeve van het beheerplan geen significant negatieve effecten hadden, kunnen ongewijzigd worden voortgezet, tenzij aannemelijk kan worden gemaakt dat hun mogelijke negatieve effect nog niet tot uiting gekomen kan zijn in de actuele lokale toestand waarin de betreffende soort zich bevindt. Activiteiten die wel significant negatieve effecten (kunnen) hebben, moeten zodanig worden aangepast dat ze het bereiken en behouden van de instandhoudingsdoelstelling niet in de weg staan.

De effecten van huidige menselijke activiteiten in en rondom het Natura 2000-gebied Friese Front zijn getoetst in de Nadere Effectenanalyse Friese Front (Royal HaskoningDHV, 2019). Vertrekpunt van de toetsing is de Doeluitwerking (Didderen *et al.*, 2019), waarin de instandhoudingsdoelstelling is uitgewerkt in ruimte, omvang en tijd en vertaald naar een Natura 2000-opgave. Op basis van de best beschikbare wetenschappelijke kennis en de meningen van deskundigen is een oordeel gegeven of voortzetting van het huidige beheer voldoende zal zijn om aan de opgaven te voldoen. Bij de inventarisatie van de huidige activiteiten zijn locatie, omvang en periode waarin de activiteiten plaatsvinden in beeld gebracht. Op basis van deze inventarisaties en de meningen van deskundigen is vervolgens beoordeeld welke activiteiten mogelijk significant negatieve effecten hebben op het behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

Er is in de toetsing onderscheid gemaakt tussen op basis van de Wet natuurbescherming (Wnb) vergunde activiteiten en niet-vergunde activiteiten. De vergunde activiteiten zijn in het kader van het opstellen van het beheerplan niet opnieuw getoetst, omdat via de vergunningprocedure van de Wnb en voorheen de Natuurbeschermingswet (Nbwet) voor deze activiteiten al gewaarborgd is dat er geen significant negatieve effecten zullen optreden. De eventuele niet-significante (rest)effecten van deze activiteiten zijn wel meegenomen bij de toets van cumulatieve effecten van alle activiteiten in en rond het Natura 2000-gebied.

Bij de toetsing is er verder van uitgegaan dat wanneer de instandhoudingsdoelstelling zeker behaald zal worden bij voortzetting van de huidige activiteiten, er dan ook geen belemmering zal zijn voor het uitvoeren van deze activiteiten. Voorwaarde is dan wel dat aard en omvang van de activiteiten niet in betekenende mate wijzigen ten opzichte van de getoetste situatie, evenmin als de staat van instandhouding van de soort met een instandhoudingsdoelstelling in het Natura 2000-gebied Friese Front. Van veranderingen in betekenende mate is sprake indien, naar het oordeel van het bevoegd gezag, op voorhand niet met zekerheid kan worden gesteld dat met deze veranderingen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstelling zijn uitgesloten. De resultaten van de toetsing zijn op hoofdlijnen beschreven in paragraaf 5.3.

Van bepaalde huidige activiteiten is het niet uit te sluiten dat er significant negatieve effecten zijn op de instandhoudingsdoelstelling. In dat geval zijn vergunningvoorschriften, voorwaarden voor vrijstelling van de Wnb-vergunningplicht ofwel mitigerende maatregelen nodig om te voorkómen dat deze activiteiten

een belemmering voor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling vormen. Als voldaan wordt aan deze voorschriften en voorwaarden en de mitigerende maatregelen worden uitgevoerd, kunnen de betreffende activiteiten doorgang vinden.

5.2 Methodiek voor indeling van huidige activiteiten in 4 categorieën

Het merendeel van de huidige activiteiten in het Natura 2000-gebied Friese Front die gereguleerd worden via de Wnb, heeft geen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstelling. Activiteiten waarvan niet uitgesloten kan worden dat ze significant (negatieve) effecten veroorzaken op de instandhoudingsdoelstelling, zijn in beginsel vergunningplichtig in het kader van de Wnb.

In een Natura 2000-beheerplan bestaat de mogelijkheid om dergelijke activiteiten van deze vergunningplicht vrij te stellen indien in een (als passende beoordeling te beschouwen) toets is vastgesteld dat, al dan niet dankzij mitigerende voorwaarden, dergelijke significante effecten uitgesloten kunnen worden. Of een huidige activiteit al dan niet vergunningplichtig is, wordt bepaald door het daartoe bevoegde gezag in de zin van de Wnb (in het geval van het Friese Front het ministerie van LNV). Dit oordeel vormt het uitgangspunt voor dit beheerplan.

Bij vergunningplichtige activiteiten¹⁰ die gereguleerd worden via de Wnb kan het bevoegd gezag ervoor kiezen om deze via dit beheerplan vrij te stellen van Wnb-vergunningplicht. Voor alle activiteiten binnen en buiten Natura 2000-gebieden geldt overigens de zorgplicht in het kader van de Wnb, ongeacht de categorie waarin de activiteit is ingedeeld. De zorgplicht geldt dus zowel voor activiteiten die geen vergunningplicht hebben als voor activiteiten die dit wel hebben. De zorgplicht houdt in dat werkzaamheden die nadelig kunnen zijn voor planten en dieren, ook als deze niet beschermd zijn, redelijkerwijs niet worden uitgevoerd of dat maatregelen worden genomen om onnodige schade te voorkomen.

Om duidelijk te maken wat op een activiteit van toepassing is, zijn activiteiten ingedeeld in categorieën. In deze paragraaf worden de categorieën kort beschreven en in een kader (pag. 43) toegelicht. Het gaat om de volgende vier categorieën:

1. vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten, zonder specifieke voorwaarden;
2. vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten, mét specifieke voorwaarden;
3. vergunningplichtige activiteiten die (afzonderlijk) vergunningplichtig blijven;
4. niet-vergunningplichtige activiteiten, wel mitigatie vereist.

Bij vergunningplichtige activiteiten die gereguleerd worden via de Wnb en die met zekerheid geen significant negatieve effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstelling kan het bevoegd gezag ervoor kiezen om deze via het beheerplan zonder voorwaarden vrij te stellen van Wnb-vergunningplicht (categorie 1). Dit kan alleen wanneer deze activiteit min of meer uniform (en dus voorspelbaar) is in aard, omvang, ruimte en tijd.

Wanneer er wel sprake kan zijn van significant negatieve effecten op de natuurwaarden, maar deze zijn voorspelbaar en generiek te mitigeren, komen activiteiten ook in aanmerking voor vrijstelling van Wnb-vergunningplicht. Vrijstelling kan alleen verleend worden, als uit de nadere effectenanalyse (hier gelijk te stellen met een passende beoordeling) blijkt dat met het opleggen van bepaalde voorwaarden of beperkingen de activiteit geen significante gevolgen veroorzaakt (categorie 2).

Redenen om activiteiten niet door vrijstelling onder voorwaarden, maar door middel van een Wnb-vergunning te (blijven) reguleren (categorie 3) zijn:

- Omvang, locatie en aard van de activiteit zijn niet goed te overzien gedurende de beheerplanperiode.

¹⁰ Voor alle activiteiten geldt de generieke of algemene voorwaarde dat zij in aard, omvang, intensiteit en tijd niet in betekenende mate mogen wijzigen ten opzichte van de getoetste situatie. Van veranderingen in betekenende mate is sprake, indien op voorhand niet met zekerheid kan worden gesteld dat significant negatieve effecten van die veranderingen op instandhoudingsdoelstellingen zijn uitgesloten.

- Er kunnen grote wijzigingen optreden als gevolg van verandering van bijvoorbeeld omvang, andere locatie, etc.
- De activiteit staat momenteel ter discussie (bezwaren, beroepen).

Van intrinsiek niet vergunningplichtige activiteiten kunnen significante gevolgen soms toch niet op voorhand worden uitgesloten en dan is (niet in het beheerplan afdwingbare) mitigatie nodig (categorie 4). Het beheerplan geeft voor dit soort situaties weer wat dan de vrijwillige mitigatie zou moeten zijn (gedragscode, aanvullende maatregelen). Als uit monitoring en toezicht blijkt dat deze vrijwillige mitigatie onvoldoende effectief is, dan kan het bevoegd gezag (het ministerie van LNV) gebruik maken van haar aanschrijvingsbevoegdheid op grond van art 2.4 Wnb. Bij de toepassing van de aanschrijvingsbevoegdheid moet het bevoegd gezag motiveren dat aanschrijven het meest effectieve en efficiënte instrument is. Daarnaast moet bij de afweging om de aanschrijving toe te passen rekening worden gehouden met o.a. economische en sociale belangen en regionale en lokale bijzonderheden.

Daarnaast zijn er activiteiten die niet gereguleerd worden via de Wnb. Bijvoorbeeld: de bevoegdheid voor regulering van visserij die geldt voor vissers uit alle lidstaten ligt bij de Europese Commissie (EC) en dus niet bij het ministerie van LNV. Via een zogenaamde artikel-11-procedure kan een initiatief nemende lidstaat, samen met andere lidstaten met een visserijbelang, een gemeenschappelijke aanbeveling (Joint Recommendation) voor instandhoudingsmaatregelen indienen bij de EC (zie paragraaf 3.1.7).

Visserijactiviteiten door niet-lidstaten, ook wat betreft het verlenen van toegang tot elkaars wateren, worden tussen de Europese Unie en de betreffende staat geregeld in TCAs (Trade and Cooperation Agreements).

De gemeenschappelijke aanbevelingen voor visserij in het gebied Friese Front zijn op 1 juli 2021 ingediend bij de EC. Zodra deze door de EC juridisch zijn vastgelegd in een Gedelegeerde Handeling zijn ze vigerend. Visserij valt dus niet onder één van de bovengenoemde 4 categorieën. Het beheerplan kan geen aanvullende maatregelen of voorwaarden stellen voor deze activiteit. Omdat de maatregelen die voortkomen uit de Gedelegeerde Handelingen wel van groot belang zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling, worden deze maatregelen één op één overgenomen in dit beheerplan (zie paragraaf 5.9), maar zijn de Gedelegeerde Handelingen uiteindelijk bepalend.

Toelichtingskader:

Bij toetsing worden de activiteiten (plannen/projecten) ingedeeld in vier categorieën:

Categorie 1 Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten, zonder specifieke voorwaarden

Onder deze categorie vallen activiteiten die op grond van de Wnb getoetst zouden moeten worden op vergunningplicht, maar geen belemmering vormen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Deze activiteiten worden door middel van dit beheerplan vrijgesteld van vergunningplicht en kunnen in hun huidige aard, intensiteit, omvang, tijdstip en duur doorgang vinden.

Categorie 2 Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten, mét specifieke voorwaarden

Hieronder worden de activiteiten opgenomen die via het beheerplan worden vrijgesteld van de Wnb-vergunningplicht, maar die wel een significant negatief effect kunnen hebben op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen. De vrijstelling is daarom aan specifieke voorwaarden verbonden. Deze voorwaarden zijn veelal gebaseerd op vergunningsvoorschriften die tijdens het opstellen van dit beheerplan golden. Hierdoor wordt enerzijds bereikt dat de doelstellingen blijvend veilig worden gesteld en anderzijds dat er voor de gebruiker zo min mogelijk verandert ten aanzien van de voorwaarden waaronder het gebruik kan doorgaan. Wanneer de voorwaarden niet in acht worden genomen, herleeft de vergunningplicht en is er sprake van een overtreding in het kader van artikel 2.7 van de Wnb.

Categorie 3 Vergunningplichtige activiteiten die (afzonderlijk) vergunningplichtig blijven

Er zijn ook vergunningplichtige activiteiten die niet zijn vrijgesteld in dit beheerplan en dus vergunningplichtig blijven. Hieronder vallen activiteiten waarvan het bevoegd gezag nu van oordeel is dat ze beter in een Wnb-vergunning gereguleerd kunnen worden dan in het beheerplan. Ook alle nieuwe activiteiten vallen hieronder. Nieuwe activiteiten moeten altijd worden getoetst aan de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000. Het bevoegd gezag bepaalt dan aan de hand van de toetsing of een vergunningaanvraag noodzakelijk is. Het beheerplan heeft geen gevolgen voor de handhaving van vergunde activiteiten. Vergunninghouders moeten zich blijven houden aan de vergunningvoorschriften. Doet men dat niet, dan wordt art. 2.1 van de Wnb overtreden.

Categorie 4 Niet-vergunningplichtige activiteiten, wel mitigatie vereist

Huidige activiteiten kunnen, al dan niet in combinatie met andere activiteiten, een effect hebben. Wanneer deze effecten alsnog een verslechterend of significant verstorend effect hebben, moeten in het beheerplan mitigerende maatregelen opgenomen worden. Daardoor worden deze effecten voorkomen of beperkt, zodat ze niet meer significant kunnen zijn of worden. Deze mitigerende maatregelen zijn niet juridisch afdwingbaar zonder aanvullend instrumentarium. Dit aanvullend juridisch instrumentarium wordt genoemd in het kader van de handhaving in hoofdstuk 8 van dit beheerplan en wordt verder uitgewerkt in het toezicht- en handavingsplan.

5.3 Resultaten van de toetsing op hoofdlijnen

Uit de Nadere Effectenanalyse (Royal HaskoningDHV, 2019) blijkt dat de aanwezigheid van markeringen, de aanwezigheid van kabels en leidingen, rampenbestrijding, incidentenaanpak, recreatieve zeegaande scheepvaart en wrakduiken geen effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied Friese Front.

Gehanteerde definities effectbeoordeling (Royal HaskoningDHV, 2019):

Geen negatief effect

- Er is geen overlap in ruimte en/of tijd van de effecten.
- Het habitatype of de doelsoort is ongevoelig voor de verstoringfactoren.
- Het doel is/wordt gehaald.
- Effecten van de activiteit zijn zo beperkt, dat de kans op een (rest)effect op het doel afwezig of verwaarloosbaar klein is.

Mogelijk klein negatief effect niet uit te sluiten

- Overlap in ruimte en/of tijd en de soort voldoet niet aan de doelstelling, neemt af, of is kwetsbaar. De aard en omvang van de activiteit in combinatie met de gevoeligheid van soort zijn zodanig dat de effecten klein zijn.
- Overlap in ruimte en/of tijd en de activiteit neemt toe. De aard en omvang van de activiteit in combinatie met de gevoeligheid de soort zijn zodanig dat effecten klein zijn en blijven als de activiteit toeneemt.

Mogelijk significant negatief effect niet uit te sluiten

- Overlap in ruimte en tijd. De soort voldoet niet aan de doelstelling, neemt af, of is kwetsbaar (klein areaal/klein aantal). De aard en omvang van de activiteit in combinatie met de gevoeligheid van de soort zijn zodanig dat effecten groot kunnen zijn.
- Overlap in ruimte en tijd en de activiteit neemt toe. De aard en omvang van de activiteit in combinatie met de gevoeligheid van de soort zijn zodanig dat effecten groot kunnen zijn. Kennis over de activiteit of de doelstelling is nog onvoldoende om te kunnen beoordelen wat de effecten van de activiteit zijn.

De activiteiten waarvan significant negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten in de effectenanalyse worden in de volgende paragrafen verdeeld in de verschillende categorieën. Daar wordt ook een korte beschrijving gegeven van het effect, zodat duidelijk is waarvoor de voorwaarden of mitigerende maatregelen nodig zijn.

Activiteiten met een **klein** effect zijn:

- mijnbouw (normale bedrijfsvoering);
- schietactiviteiten Luchtmacht en Marine;
- onderhoud kabels en leidingen;
- onderhoud markerings;
- regulier onderzoek en monitoring (exclusief multibeam en sidescan sonar).

Significant negatieve effecten van de volgende activiteiten kunnen niet worden uitgesloten:

- effecten van incidentenaanpak (niet opruimen kleine incidenten) op de zeeoet;
- effecten van bijvangst van/op de zeeoet door beroepsvisserij (paragraaf 5.9).

Voor de volgende activiteiten zijn de effecten **onduidelijk**, waardoor significante effecten in feite ook niet uitgesloten kunnen worden:

- effecten van het gebruik van sonar door de Marine en het ruimen van explosieven op de zeeoet;
- effecten van scheepvaart door verontreiniging en verstoring (aanwezigheid en licht) op de zeeoet;
- effecten van zwerfvuul (verontreiniging en verstrikking) op de zeeoet.

Niet-significante effecten kunnen bij elkaar opgeteld ook leiden tot significante effecten. Dan is er sprake van **cumulatie** van effecten.

Voor de volgende activiteiten is dit aan de orde, deels doordat de effecten onduidelijk zijn:

- cumulatie van mijnbouw en militaire activiteiten in de ruiperiode;

- cumulatie van onderwatergeluid op de zeekoet;
- effecten van bijvangst op de zeekoet;
- effecten van beroepsvisserij op het voedselaanbod voor de zeekoet.

In de volgende paragrafen wordt per categorie aangegeven of, en zo ja welke, huidige activiteiten onder welke voorwaarden worden vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb).

5.4 Algemene richtlijnen die gelden voor alle categorieën

In de periode juli t/m oktober gelden de volgende algemene richtlijnen in het gebied Friese Front:

- Voor alle niet-routegebonden scheepvaart geldt dat in de periode juli t/m oktober wordt geadviseerd om uitsluitend gebruik te maken van de scheepvaartroutes en buiten de scheepvaartroutes het aantal scheepvaartbewegingen binnen het Natura 2000-gebied Friese Front zo veel mogelijk te minimaliseren door om het gebied heen te varen;
- Indien dit niet mogelijk is, wordt dringend geadviseerd om het Natura 2000-gebied Friese Front zo kort mogelijk te doorkruisen en om waargenomen groepen zeekoeten te vermijden;
- Voor alle categorieën geldt dat in de gevoelige periode juli t/m oktober dringend wordt geadviseerd geen lozingen (ook geen toegestane lozingen) vanaf schepen uit te voeren binnen het Natura 2000-gebied Friese Front.

Aanvullende toelichting op bovenstaande algemene richtlijnen:

- Schepen worden in de periode juli tot en met oktober geïnformeerd over de aanwezigheid van zeekoeten in het gebied Friese Front en hoe deze te herkennen.
- Ook toegestane lozingen en afval vanaf schepen kunnen schadelijke effecten hebben op de zeekoet. Partijen worden geïnformeerd over het gevolg van (kleine) verontreinigingen.
- Bij het signaleren van een verontreiniging in of in de buurt van het Natura 2000-gebied Friese Front, die niet in aanmerking komt om opgeruimd te worden volgens de huidige protocollen, zal in de periode juli t/m oktober, in het belang van de zeekoet, een aanvullende analyse uitgevoerd worden om te bepalen hoe om te gaan met de verontreiniging. Uit deze analyse zal blijken of en zo ja welke maatregelen mogelijk zijn om de zeekoet te beschermen.
- Door het uitvoeren van jaarlijkse netwerkevaluaties van verkeersstromen op de Noordzee wordt de intensiteit van het scheepvaartverkeer en het vaargedrag gemonitord en kunnen richtlijnen, maatregelen en bijbehorende (communicatie)strategieën worden aanpast.
- Voor het Natura 2000-gebied Friese Front zal in de eerste beheerplanperiode (2023 - 2029) worden verkend of het vanwege zijn specifieke ecologische kwetsbaarheid in aanmerking kan komen voor gedeeltelijke aanwijzing als 'Particularly Sensitive Sea Area'.

5.5 Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden (cat. 1)

Onder deze categorie vallen activiteiten die op grond van de Wnb vergunningplichtig zijn, maar in de huidige situatie geen belemmering vormen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling. Deze activiteiten worden door middel van dit beheerplan vrijgesteld van vergunningplicht en kunnen in hun huidige vorm en omvang doorgang vinden.

In het Friese Front zijn er geen activiteiten die onder categorie 1 vallen.

5.6 Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten mét specifieke voorwaarden (cat. 2)

Er zijn vergunningplichtige activiteiten die alleen onder specifieke voorwaarden geen significant negatieve effecten op de Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling hebben. Deze activiteiten zijn met inachtneming van de specifieke voorwaarden, zoals genoemd in dit beheerplan, vrijgesteld van de vergunningplicht.

In het Natura 2000-gebied Friese Front vallen de volgende activiteiten onder categorie 2:

Mijnbouw (bestaande installaties):

- normale bedrijfsvoering

Kabels en leidingen (onderhoud):

- onderhoud aan kabels en leidingen inclusief de daaraan gerelateerde scheepvaart

Militaire activiteiten (Marine):

- schietactiviteiten;
- explosieven opruimen;
- gebruik van sonar voor het opsporen van onderzeeboten;
- bathymetrie inmeten door de Dienst der Hydrografie en opsporen van mijnen

Onderzoek en monitoring

- reguliere monitoring en onderzoek;
- scheepvaart ten behoeve van onderzoek en monitoring

Markeringen:

- onderhoud van markeringen

5.6.1 Normale bedrijfsvoering mijnbouwactiviteiten (bestaande installaties)

Onder de normale bedrijfsvoering van productieplatforms wordt verstaan: de ‘dagelijkse activiteiten’ waarbij geluid en licht worden geproduceerd en activiteiten zoals de lozing van regen-, spoel- en schrobwater, aangroeiwering, corrosiepreventie en lozing van sanitair afvalwater. Het onderwatergeluid tijdens de productiefase is gering en beperkt zich tot de zeer directe omgeving van het platform.

In het Natura 2000-gebied Friese Front zijn 15 gasproductieplatforms, zes sidetaps en twee subseas aanwezig (zie figuur 1-2 en tabel 5-1). Geen van deze installaties is vergund via de Wnb, omdat ze geplaatst zijn voordat de Wnb ook buiten de territoriale wateren op de Nederlandse Noordzee (EEZ) van kracht werd (1 januari 2014).

Tabel 5-1 Bestaande installaties mijnbouw

Gebied	Facility naam	Type	Soort
Friese Front NL	L5-C	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L5a-D	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L6-B	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L10-BB	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L10-EE	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	G16a-A	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L10-B	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L10-E	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L5-FA-1	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L8-A	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L8-G	Productieplatform	Gas

Gebied	Facility naam	Type	Soort
Friese Front NL	L8-H	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L8-P	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L8-P4	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	L5-B	Productieplatform	Gas
Friese Front NL	Sidetap L10E	Sidetap	Gas
Friese Front NL	Sidetap L10G	Sidetap	Gas
Friese Front NL	Sidetap L10K	Sidetap	Gas
Friese Front NL	Sidetap L5FA1	Sidetap	Gas
Friese Front NL	Sidetap L9FF1	Sidetap	Gas
Friese Front NL	Sidetap L8H	Sidetap	Gas
Friese Front NL	L6d-S1	Subsea	Gas
Friese Front NL	L8-A-West	Subsea	Gas

5.6.1.1 Lozing van productiewater en sanitair afvalwater

Productiewater is het water dat omhoogkomt uit het gasveld samen met het aardgas. Het vrijgekomen productiewater wordt na behandeling geloosd. Het debiet varieert per platform van enkele kubieke meters water per uur bij een klein platform tot tientallen kubieke meters per uur voor een groot platform. Het productiewater is licht verontreinigd met alifaten (olie), aromaten (voornamelijk benzeen), zware metalen en natuurlijke radionucliden. De concentraties van deze stoffen moeten voldoen aan de wettelijke eisen conform de Mijnbouwregeling. Daarnaast is onderzocht dat lozing van productiewater van minder dan 30.000 m³ per jaar niet leidt tot significant ecotoxicologische gevolgen (Karman & Smit, 2019). De lozingen worden ieder jaar door OSPAR gecontroleerd en gedocumenteerd. Ook de lozing van sanitair afvalwater vindt plaats conform de eisen in de Mijnbouwregeling.

De zeekoet is gevoelig voor (olie)verontreiniging, vooral in de ruiperiode (juli-oktober), omdat de vogels dan niet kunnen vliegen, permanent op zee zijn en foerageren op het Friese Front. De 15 platforms in het Natura 2000-gebied Friese Front zorgen ervoor dat dagelijks circa 0,47 km² water licht verontreinigd wordt door productiewater. Dat is minder dan 0,016% van het oppervlak van het Natura 2000-gebied Friese Front. Tijdens de ruiperiode kan de zeekoet mogelijk een significant effect ondervinden; het verenpakket kan worden aangetast door olieresten, waardoor dit niet meer waterdicht zal zijn en de zeekoet kan komen te overliden.

5.6.1.2 Vlieg- en vaarbewegingen

Voor de aan- en afvoer van materiaal en voor onderhoud van de installaties worden schepen en helikopters ingezet. Helikopters en schepen gaan enkele malen per week naar productieplatforms, waarbij zoveel mogelijk wordt geprobeerd om vluchten en vaartuigen te combineren om kosten te sparen en effecten te voorkómen. De satellietplatforms worden één tot enkele malen per maand bezocht door een helikopter en minder dan één keer per maand met een schip. De onder water gelegen installaties (subseas) worden zelden bezocht.

De aan- en afvoer van mensen en materieel door schepen en helikopters vindt regelmatig plaats, maar is doorgaans kortdurend en beperkt zich tot de directe omgeving van het platform. Daarbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van scheepvaart- en vliegroutes en zo min mogelijk lager gevlogen dan 450 m. Toch kunnen versturende effecten op met name jongen en ruiende volwassen zeekoeten optreden, omdat ze niet snel kunnen wegvliegen voor een passerend schip en daarbij mogelijk uit de groep verdreven worden. Daarnaast kost dit een zeekoet veel energie. Hierdoor kunnen significante effecten niet worden uitgesloten.

5.6.1.3 Voorwaarden normale bedrijfsvoering mijnbouw

De effecten van de normale bedrijfsvoering van de mijnbouwsector zijn klein wanneer de onderstaande voorwaarden worden opgevolgd. Een deel van de voorwaarden komt voort uit voorschriften in de Mijnbouwregeling en het Mijnbouwbesluit en een deel van de voorwaarden is nieuw. Wanneer het bestaande wet- en regelgeving betreft, is bij de voorwaarden aangegeven welke regelgeving het betreft. Deze activiteit is vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wnb, wanneer wordt voldaan aan onderstaande voorwaarden:

- De concentraties van olie en chemicaliën in lozing van productiewater, regen-, spoel- en schrobwater en sanitair afvalwater dienen te voldoen aan artikel 9.1 van de Mijnbouwregeling en artikel 80 van het Mijnbouwbesluit.
- Afval (zoals o.a. plastic en huishoudelijk afval) en andere afvalstoffen (met uitzondering van productiewater en regen-, spoel- en schrobwater) mogen niet geloosd of gestort worden. Deze voorwaarde is gebaseerd op voorschriften uit bestaand beleid zoals vastgesteld in het Mijnbouwbesluit art. 80.
- Vaarbewegingen van werkverkeer naar en van de platforms vinden zoveel mogelijk buiten de periode van juli tot en met oktober plaats.
- Wanneer het toch noodzakelijk is om voor aan- en afvoer van materiaal of voor onderhoud de installaties in het Natura 2000-gebied Friese Front met een schip te bezoeken in de periode juli-oktober, dan wordt gebruik gemaakt van de scheepvaartroute en de route daarbuiten zo kort mogelijk gehouden. Wanneer dit niet mogelijk is, wordt omgevaan om het Natura 2000-gebied Friese Front zo kort mogelijk te doorkruisen. De algemene richtlijnen voor scheepvaart gelden zoals in paragraaf 5.4.

5.6.2 Onderhoud aan kabels en leidingen

Alleen al op het NCP ligt ongeveer 4500 kilometer pijpleiding en 6000 kilometer kabel. Van de kabels is ruim de helft niet meer in gebruik. Aan weerszijden van de kabels die nog wél actief zijn is een zone van 500 meter aangewezen voor het noodzakelijke onderhoud.

Kabels en leidingen moeten op een dusdanige wijze worden aangebracht dat zij geen gevaar of belemmering opleveren voor de scheepvaart en visserij. Dit betekent dat kabels voldoende diep moeten worden ingegraven (afhankelijk van de locatie 1-3 meter diep), zodat er in principe veilig gevist en gevaren kan worden. Leidingen moeten voldoen aan de NEN-norm 3656, wat inhoudt dat kleine leidingen ($\varnothing < 40$ cm) voldoende diep moeten zijn ingegraven. Leidingen met een grotere diameter mogen op de bodem blijven liggen.

Onderhoud is nodig wanneer een kabel of leiding niet meer de vereiste gronddekking heeft of beschadigd is. Bij een reparatie van een kabel wordt een deel uit de bodem gehaald en aan boord van het schip hersteld. Vervolgens wordt de kabel met behulp van zand of steenstort weer opnieuw ingegraven.

In het gebied Friese Front bevinden zich één actieve en vier verlaten telecomkabels (zie Tabel 5-3). Er zijn geen hoogspanningskabels aanwezig. Daarnaast is er één doorgaande leiding voor het transport van gas en zeven kleinere leidingen die platforms verbinden en aan doorgaande leidingen buiten het Friese Front gekoppeld zijn.

Tabel 5-3 Kabels in het Natura 2000-gebied Friese Front (data ontvangen van Rijkswaterstaat Zee en Delta, 2018)

Kabel nr.	Naam	Eigenaar	Van	Naar	Status
KB0010	Winterton - Borkum 1	Onbekend	Winterton (GB)	Borkum (D)	Verlaten
KB0025	UK - DK 3	Onbekend	Winterton (GB)	Romo (DK)	Verlaten
KB0061	SEA-ME-WE 3 Segment 10.4	T Systems International / Deutsch Telekom	Oostende (B)	Norden (D)	In gebruik
KB0069	UK - Germany 5	British Telecom	Winterton (GB)	Juist (D)	Verlaten
KB0073	UK - Germany 3	Onbekend	Winterton (GB)	Borkum (D)	Verlaten

Onderhoud van kabels en leidingen kan lokaal en tijdelijk de zeeoet verstoren en leiden tot plaatselijke vertroebeling. Zeker in de ruiperiode kunnen, in cumulatie met andere activiteiten, effecten optreden. De meeste kabels en leidingen zijn geplaatst voordat een Wnb-vergunning vereist was, zodat er geen vergunningvoorschriften ten aanzien van onderhoud zijn.

Ook voor deze kabels en leidingen geldt dat aan de algemene zorgplicht (artikel 1.11) moet worden voldaan. Daarnaast zullen bij het maken van de werkafspraken voorwaarden worden gesteld die normaal in de Wnb-vergunning staan. Om effecten op de zeeoet te beperken worden onderstaande voorwaarden gesteld, op basis waarvan de activiteit is vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wnb. Hiermee worden significant negatieve effecten uitgesloten en resteffecten beperkt.

5.6.2.1 Voorwaarden kabels en leidingen

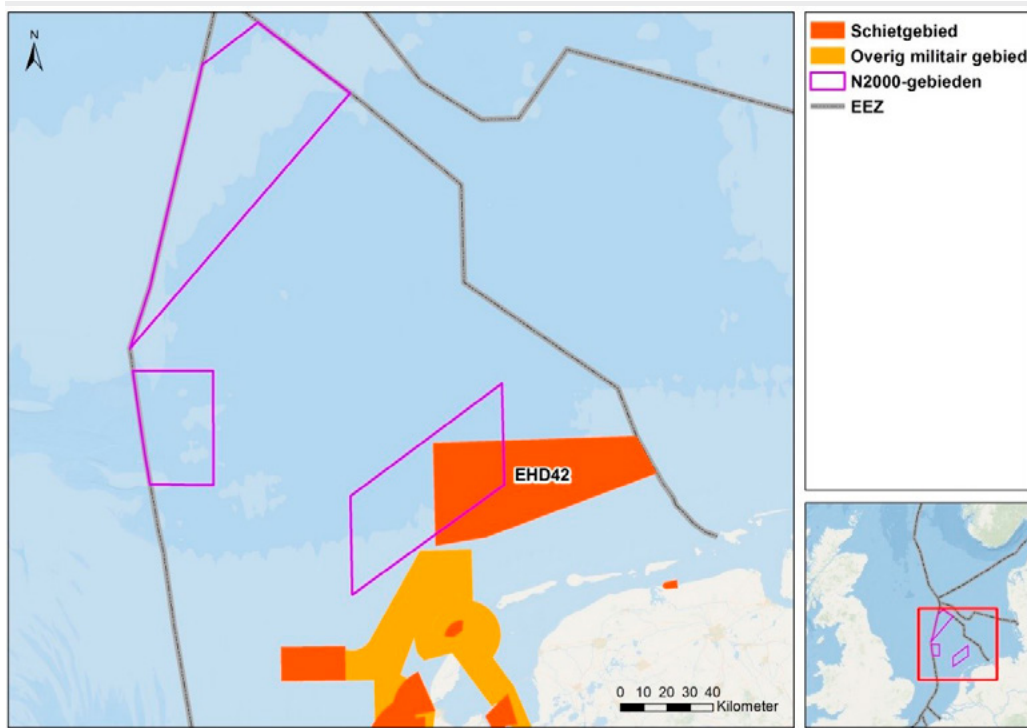
- Onderhoud wordt voor zover mogelijk uitgevoerd buiten de ruiperiode van de zeeoet (die valt in de maanden juli tot en met oktober). Deze voorwaarde zal in toekomstige Wnb-vergunningen voor onderhoud worden opgenomen. Na afloop wordt een melding en een korte evaluatie toegezonden aan het bevoegd gezag Wnb (het ministerie van LNV) en aan Rijkswaterstaat als beheerder van het gebied.
- Spoedreparaties kunnen in de ruiperiode worden uitgevoerd, waarbij de schepen de algemene maatregelen (zie paragraaf 5.4) opvolgen.
- Voor kabels en leidingen die zijn geplaatst zonder een Wnb-vergunning, gelden de voorwaarden zoals beschreven in de “Handreiking beheer en onderhoud (aanpak stikstof)” (ministerie van LNV/RWS, 2019).

5.6.3 Militaire activiteiten

5.6.3.1 Schietactiviteiten (Marine)

De Koninklijke Marine maakt voor haar activiteiten gebruik van de hele Noordzee (inclusief het schietgebied EHD42). Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van gewone scheepskanonnen en raketten. Er worden daarnaast bevoorradingsoefeningen op zee (onder andere olieladen) uitgevoerd. Dit gebeurt een aantal keren per jaar. Bij de planning van activiteiten worden een risico-inventarisatie en evaluatie ex ante gedaan. Dit wordt gedaan om vooraf in te schatten wat de kans is op incidenten, zodat men kan beoordelen hoe deze incidenten te voorkómen men zijn en het achteraf mogelijk is om eventueel de procedure aan te scherpen. Schepen moeten voldoen aan de wettelijke normen met betrekking tot lekkages en voor wat betreft lozingen. Wanneer schietoefeningen in de periode juli tot en met oktober plaatsvinden, kunnen (significant) negatieve effecten op zeeoeten niet worden uitgesloten.

Het gebied Friese Front overlapt met ongeveer 30% het militaire schietgebied EHD42 (zie figuur 5-3). De Marine houdt geen reguliere schietoefeningen in de EHD42. Wanneer er desalniettemin een keer schietoefeningen plaatsvinden in het gebied EHD42, wordt dit zodanig ingericht dat het gebied Friese Front wordt vrijgehouden. De schietrichting is altijd naar het midden van het oefengebied, net buiten het gebied Friese Front.

Figuur 5-3 Militaire gebieden op de Noordzee (Bron: <https://www.noordzeeloket.nl/functional-use/military-use/>)

Om significant negatieve effecten op de zeezoet te voorkómen worden voorwaarden gesteld, op basis waarvan de activiteit is vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wnb. Hiermee worden significant negatieve effecten uitgesloten en resteffecten beperkt.

5.6.3.2 Explosieven opruimen

Op het gehele NCP wordt Unexploded Ordnance (UXO) (uit WO I en II) gevonden en tot ontploffing gebracht. Dit gebeurt zeer regelmatig, zeker wekelijks. Per jaar worden gemiddeld ongeveer 120 explosieven geruimd op het NCP (Von Benda-Beckmann *et al.*, 2015). De hoeveelheid explosieven die sinds 1990 in het gebied Friese Front geruimd is, is nihil (ICES Impulsive Noise Register). In Nederland is het ruimen van munitie een taak van het ministerie van Defensie.

Door de hoge geluidsdruk afkomstig van explosieven zouden zeezoeten gehoorschade kunnen oplopen. Het is onduidelijk of en hoeveel zeezoeten effecten ondervinden van het tot ontploffing brengen van explosieven. Het ruimen van explosieven vindt zo mogelijk buiten Natura 2000-gebieden plaats en heeft dan geen direct effect. Wel kunnen zeezoeten die onderweg zijn naar het gebied Friese Front effecten ondervinden. Indien het niet mogelijk is dat een explosief wordt verplaatst en het vanwege veiligheidsrisico's toch geruimd moet worden, zal dat zoveel mogelijk buiten de periode juli tot en met oktober plaatsvinden en zal Defensie (in overleg met de Kustwacht) met Rijkswaterstaat afstemmen of en onder welke voorwaarden dat gebeurt.

Om effecten op de zeezoet te voorkómen worden voorwaarden gesteld op basis waarvan de activiteit is vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wnb. Door het opvolgen van de voorwaarden (zie 5.6.3.4) worden significant negatieve effecten uitgesloten en resteffecten beperkt.

5.6.3.3 Gebruik van sonar en echoapparatuur

Gebruik sonar voor opsporen van onderzeeboten

De Koninklijke Marine gebruikt laag- en midfrequente (<10kHz) sonarsystemen (zoals een hull-mounted sonar) voor het opsporen van onderzeeboten. In de gehele zuidelijke Noordzee vindt dit zelden plaats en daarmee dus ook zelden in het gebied Friese Front.

Het is onduidelijk in hoeverre zeekoeten gevoelig zijn voor sonars in deze frequentieband; het zou kunnen leiden tot verstoring en gehoorschade. De Marine zal daarom deze systemen uitsluitend in Natura 2000-gebieden gebruiken uit zwaarwegende operationele noodzaak. In de relevante Defensievoorschriften zal worden geborgd dat routinematige oefeningen en testen niet in het gebied Friese Front zullen plaatsvinden en er zal tevens een veilige afstand tot het gebied in acht genomen worden. Er wordt wel gebruik gemaakt van het gebied Friese Front als vaarroute voor marineschepen.

Gebruik van sonar voor hydrografie door de Koninklijke Marine

De Dienst der Hydrografie informeert zeevarenden over vaarwegen, de zeebodem en gevaren onder water, zoals scheepswrakken. De dienst maakt hiervoor nautische publicaties, legt de zeegrenzen van Nederland daarin nauwkeurig vast en verricht dieptemetingen.

De hydrografische opnemingsvaartuigen van Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) voeren continue lodingswerkzaamheden uit op de Noordzee, inclusief in het gebied Friese Front, waarbij de frequentie verschilt per locatie. Het gehele NCP wordt tenminste eenmaal per 25 jaar opgenomen conform het opnamebeleidsplan van de Dienst der Hydrografie. De meeste delen worden eens in de 10 jaar gemeten. Vanwege de vaarroutes in het gebied Friese Front worden de metingen in deze vaarroutes tenminste eens in de 15 jaar opgenomen. De gebieden buiten deze vaarroutes op het Friese Front worden tenminste eens in de 25 jaar opgenomen. Deze lodingen vinden plaats met behulp van echoapparatuur (zoals een multibeam echosounder en/of een side scan sonar).

Gezien de gebruikte hogere frequenties door de hydrografische schepen is het niet te verwachten dat er schade aan het zeeleven zal ontstaan door het gebruik van deze apparatuur.

Gebruik van sonar voor het opsporen van mijnen en historische munitie

Voor het eerder genoemde ruimen van explosieven gebruiken mijnenbestrijdingsvaartuigen hoogfrequente sonarsystemen om de explosieven te lokaliseren. Gezien de gebruikte hogere frequenties van deze systemen is het niet te verwachten dat er schade aan het zeeleven zal ontstaan door het gebruik van deze apparatuur.

Er worden mitigerende maatregelen door de Koninklijke Marine toegepast bij het gebruik van laag- en midfrequente sonar. Voor vogels zijn geen specifieke maatregelen opgenomen, maar het vermijden van het gebruik van deze systemen in het gebied Friese Front zal voorkómen dat er significant negatieve effecten optreden. De activiteit is vrijgesteld onder voorwaarden waardoor significant negatieve effecten worden voorkómen.

5.6.3.4 Voorwaarden militaire activiteiten

Voorwaarden explosieven opruimen:

- Bij het vernietigen van explosieven moeten mitigerende maatregelen worden genomen om het effect van onderwaterexplosies zoveel mogelijk te beperken.
- Het ruimen van explosieven vindt zoveel mogelijk buiten het Natura 2000-gebied plaats. Indien het niet mogelijk is dat een explosief wordt verplaatst en het vanwege veiligheidsrisico's toch geruimd moet worden, zal dat zoveel mogelijk buiten de periode juli tot en met oktober plaatsvinden. Defensie zal (in overleg en na verkrijgen toestemming van de Kustwacht) met Rijkswaterstaat afstemmen of en onder welke voorwaarden dat gebeurt.

- De voorschriften van de Koninklijke Marine, 'Gedragscode Springen van munitie op de Noordzee' en de Bekendmaking 01/18 Groepsoudste KBW en mijnendienst dienen opgevolgd te worden bij het ruimen van munitie op de Noordzee. Deze voorschriften hebben ook betrekking op de bescherming van zeezoogdieren en vogels. Hieronder volgt een beknopte samenvatting van de relevante voorwaarden:
 - monitoren op de aanwezigheid van dieren door middel van visuele inspectie;
 - liften van explosieven van de bodem en zo dicht mogelijk nabij de oppervlakte laten springen;
 - niet stapelen van explosieven, oftewel niet tegelijkertijd laten springen van meerdere explosieven.
- In het kader van de monitoring van onderwatergeluid worden door Rijkswaterstaat de ruiming jaarlijks opgenomen in het (openbare) ICES Impulsive Noise Register.
- In overleg met alle betrokken partijen zal periodiek geanalyseerd worden hoeveel explosieven er in het Natura 2000-gebied Friese Front zijn aangetroffen en hoe men hiermee is omgegaan. Hieruit zal blijken of en zo ja welke maatregelen mogelijk zijn om de zeezoet te beschermen.
- Voor alle scheepvaartbewegingen gelden de algemene richtlijnen (zie paragraaf 5.4).

Voorwaarden schietactiviteiten:

- Schietactiviteiten vinden in beginsel niet in de periode juli tot en met oktober binnen het Natura 2000-gebied Friese Front plaats. Wanneer ze wel in die periode plaatsvinden, wordt gekozen voor locaties en schietrichtingen binnen de begrenzingen van EHDq2, waarbij het Natura 2000-gebied Friese Front wordt vrijgehouden.
- Aan schietactiviteiten gerelateerde scheepvaartbewegingen worden zo min mogelijk in de periode juli tot en met oktober in het Natura 2000-gebied Friese Front uitgevoerd. Hierbij wordt verwezen naar de algemene richtlijnen (zie paragraaf 5.4).

Voorwaarden gebruik sonar en echoapparatuur:

- Om verstoring van de zeezoet zo veel mogelijk te beperken wordt in de periode juli tot en met oktober in beginsel vermeden om laag- en midfrequente sonar te gebruiken en wordt geadviseerd de daaraan gerelateerde scheepvaart in het Natura 2000-gebied Friese Front te beperken.
- Defensie zal laag- en midfrequente sonar systemen uitsluitend in het Natura 2000-gebied Friese Front gebruiken uit operationele noodzaak. In de relevante Defensievoorschriften zal worden geborgd dat routinematige oefeningen en testen niet in het Natura 2000-gebied Friese Front zullen plaatsvinden en er zal tevens een veilige afstand tot het gebied in acht genomen worden.
- Indien het wel noodzakelijk is om door het Natura 2000-gebied Friese Front te varen in deze periode, gelden de algemene richtlijnen voor scheepvaart (zie paragraaf 5.4).
- Het gebruik van laag- en midfrequente sonar maakt onderdeel uit van de monitoring van onderwatergeluid, zoals voor de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie wordt uitgevoerd. Dit wordt gerapporteerd aan Rijkswaterstaat en opgenomen in het (openbare) ICES Impulsive Noise Register.

5.6.4 Regulier onderzoek en monitoring

Monitoring van biologische en niet-biologische kenmerken in de Natura 2000-gebieden op de Noordzee geschiedt in het kader van diverse onderzoeks- en monitoringsprogramma's. Onder reguliere monitoring valt het volgende:

- watermonsters;
- boxcores en bodemschaaf;
- vliegtuigtellingen;
- bottom trawl survey;
- beam trawl survey;
- echo survey voor het opsporen van wrakken (sidescan sonar, multibeam echosounders);
- videosurvey;
- meetplatforms.

Hieronder wordt nader ingegaan op locatie, frequentie en periode van de belangrijkste monitoringsactiviteiten. Aan het einde van deze paragraaf worden de effecten gezamenlijk beschreven.

5.6.4.1 Onderzoek Rijkswaterstaat

MWTL en KRM monitoring

Het programma Monitoring van de Waterstaatkundige Toestand des Lands (MWTL) van Rijkswaterstaat is het chemisch, fysisch en biologisch meetnet in de zoete en zoute Nederlandse rijkswateren. Daarnaast wordt het KRM-monitoringsprogramma als deel van de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie uitgevoerd. Beide monitoringsprogramma's hebben als doel om het mariene milieu te volgen en de effecten van verstoringen door menselijk handelen te bepalen.

Sinds 2015 worden MWTL en KRM-monitoring zoveel mogelijk gecombineerd. De monitoring van de sedimentsamenstelling, het bodemleven en de aanwezigheid van microplastics worden daarom eenmaal per drie jaar gezamenlijk uitgevoerd. In het Natura 2000-gebied Friese Front wordt dit onderzoek uitgevoerd met behulp van een boxcore en bodemschaaf.

Wrakken

Rijkswaterstaat voert onderzoek uit met multibeam echosounder of sidescan sonar naar de aanwezigheid van wrakken wanneer daar aanleiding toe is. Er wordt ook gebruik van gemaakt naar aanleiding van een incident, bijvoorbeeld indien er een container is verloren door een schip. Dit onderzoek vindt onregelmatig plaats.

5.6.4.2 Overig regulier onderzoek

Wettelijke Onderzoek Taken (WOT)

Jaarlijks wordt door Wageningen Marine Research (WMR) een aantal visbestandsopnamen/surveys op de Noordzee uitgevoerd. Bij deze bestandsopnamen wordt gebruik gemaakt van verschillende technieken. Tijdens platvissurveys (schol en tong) wordt meestal gevestig met een boomkor. Op kabeljauw, wijting en haring wordt veelal met zogenaamde borden gevestig. Daarnaast vinden er akoestische (echo)surveys plaats. Bij deze akoestische surveys worden van tijd tot tijd vistrekken gedaan om de samenstelling van de akoestische signalen te bepalen.

International Bottom Trawl Survey (IBTS)

Jaarlijks wordt in de maanden januari en februari de 'International Bottom Trawl Survey' uitgevoerd in de Noordzee, het Skagerrak en het Kattegat. Hiervoor is een aantal ICES-vakken geselecteerd. Het Friese Front wordt geheel meegenomen in de IBTS.

Beam Trawl Survey (BTS)

De boomkorsurvey wordt jaarlijks uitgevoerd in de maanden augustus en september met onderzoeksvaartuigen die vissen met een 8 meter boomkor. Het surveygebied is onderverdeeld in zogenaamde ICES-vakken. Het Friese Front wordt geheel meegenomen in de BTS.

Noordzee haring echosurvey

Jaarlijks wordt in juli een akoestische survey voor haring uitgevoerd op de Noordzee. Het gebied dat bestreken wordt omvat de Noordzee, van 54° NB tot de noordgrens van het continentale plat (ca. 61°30 NB), het Skagerrak en het Kattegat en het continentale plat ten westen van Schotland tot 56° NB.

De methode die gebruikt wordt is echo-integratie. Het onderzoeksvaartuig vaart een vaste, van tevoren geplande route en scant voortdurend de waterkolom onder het schip met een echolood (een soort sonar) op de aanwezigheid van vis, een methode die ook door vissersschepen wordt gebruikt om visscholen op te sporen.

5.6.4.3 Effecten van onderzoek en monitoring

Reguliere monitoring en onderzoeksactiviteiten kunnen verstoring van de zeekoet tot gevolg hebben, met name in de periode juli tot en met oktober, vanwege de ruiperiode. De vissurveys hebben een klein verstoringseffect op de zeekoet. Maar omdat bij deze surveys langzaam gevaren wordt, hebben ook jonge en ruiende volwassen zeekoeten tijd om rustig van de verstoring weg te zwemmen en is het effect

klein. De effecten van onderwatergeluid door echo-surveys op de zeezoet zijn op dit moment nog onduidelijk. Hierdoor is ook onduidelijk op welke manier verschillende vormen van geluid cumuleren en wat het effect daarvan is op de zeezoet.

Om significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstelling te voorkomen, gelden de onderstaande voorwaarden. Wanneer deze voorwaarden worden nageleefd, zijn de activiteiten vrijgesteld van vergunningplicht in het kader van de Wnb. Deze voorwaarden komen deels voort uit reeds bestaande vergunningsvoorschriften. Hiermee worden significant negatieve effecten uitgesloten en resteffecten beperkt.

5.6.4.4 Voorwaarden onderzoek en monitoring

- Voordat gestart wordt met een nieuw onderzoek, dient contact te worden opgenomen met het bevoegd gezag op grond van de Wnb (het ministerie van LNV) en de Kustwacht om vast te laten stellen of de activiteit onder reguliere monitoring en onderzoek valt of onder projectmatige monitoring en onderzoek. Projectmatige monitoring en onderzoek is vergunningplichtig.
- Geen onderzoek en monitoring in de periode juli tot en met oktober, tenzij het vanuit operationeel of biologisch (bijvoorbeeld seizoensgebonden) oogpunt of veiligheid noodzakelijk is. Deze voorwaarde geldt ook voor monitoring en onderzoek gericht op de zeezoet. Dit wordt in de vergunningsvoorwaarden opgenomen; in gevallen van operationele of biologische noodzaak of veiligheid gelden de algemene richtlijnen (zie paragraaf 5.4) voor scheepvaart. Dit wordt in de vergunningvoorschriften opgenomen.
- Er mag geen afval worden achtergelaten in het gebied en onderzoeksmaterialen dienen na afloop van het onderzoek weer verwijderd te worden. Bij het onderzoek worden geen materialen gebruikt die een verontreinigend effect hebben op de omgeving.
- Gebruik van geluidsproducerende apparatuur, anders dan voor communicatiedoeleinden en de veiligheid, is niet toegestaan in de periode juli tot en met oktober.

5.6.5 Onderhoud van markeringen en daaraan gerelateerde scheepvaart

Zowel de laterale (rode en groene markeringen die de vaargeul aangeven) als de speciale betonning (aanduiding bepaald gebied of voorwerp) wordt één keer per twee jaar gecontroleerd. Dit houdt in dat er gekeken wordt naar zowel de staat van de steen en de ketting als de betonning zelf. Er wordt gecontroleerd op gebreken, het energiepakket met de lamp en de positie. De controle wordt uitgevoerd per schip. Niet alle boeien worden op hetzelfde moment gecontroleerd en in totaal wordt er enkele keren per jaar uitgevaren voor controle. De scheepvaartbewegingen die bij deze activiteit horen, kunnen in de ruiperiode van de zeezoet voor significante verstoring zorgen.

Voorwaarden markeringen

- Controle en onderhoud worden uitgevoerd buiten de ruiperiode van de zeezoet, die valt in de maanden juli tot en met oktober. Dit wordt in de markeringsplanning opgenomen. (Spoed)reparaties mogen binnen deze periode uitgevoerd worden en worden gemeld bij het ministerie van LNV.
- Er mag geen afval worden achtergelaten in het gebied en er mogen geen materialen worden gebruikt die een verontreinigend effect hebben op de omgeving.
- Indien het wel noodzakelijk is om door het gebied Friese Front te varen in deze periode, gelden de algemene richtlijnen voor scheepvaart (zie paragraaf 5.4).

5.7 Vergunningplichtige activiteiten die (afzonderlijk) vergunningplichtig blijven (cat. 3)

Er zijn ook vergunningplichtige activiteiten die niet zijn vrijgesteld in dit beheerplan en dus vergunningplichtig blijven. Hieronder vallen activiteiten waarvan het bevoegd gezag nu van oordeel is dat ze beter in een Wnb-vergunning gereguleerd kunnen worden dan in het beheerplan. Ook alle nieuwe activiteiten vallen hieronder.

Wanneer de vergunningen aflopen, moet een nieuwe vergunning aangevraagd worden bij het bevoegd gezag (in dit geval altijd het ministerie van LNV). Het bevoegd gezag gebruikt onder andere dit beheerplan als toetsingskader bij het verlenen of verlengen van vergunningen voor bepaalde activiteiten. Daarbij dient ook gekeken te worden naar de maatregelen die bij de andere categorieën beschreven zijn.

Voor de volgende activiteiten in het Natura 2000-gebied Friese Front vormt het beheerplan geen vrijstelling van de vergunningplicht.

Mijnbouw:

- seismisch onderzoek;
- (proef)boringen;
- plaatsen en verwijderen van platforms;
- schelpenwinning.

Kabels en leidingen:

- aanleg en verwijdering van kabels en leidingen.

Militaire activiteiten:

- schietactiviteiten Luchtmacht.

Onderzoek en monitoring:

- projectmatig onderzoek en monitoring.

Bepalen vergunningplicht toekomstige activiteiten

Bestaande en nieuwe activiteiten die niet in het beheerplan zijn beschreven, kunnen vergunningplichtig zijn op grond van de Wnb. Of een activiteit ook daadwerkelijk vergunningplichtig is, hangt af van de aard van de activiteit en de verwachte effecten (bijvoorbeeld op stressniveau, voedselaanbod, geluid, verontreiniging) op de Natura 2000-doelstellingen. Deze effecten hangen niet alleen samen met de aard en omvang van de activiteit, maar ook met de tijdsduur, de locatie en de periode. Bij de toetsing moet eveneens rekening worden gehouden met functies buiten het Natura 2000-gebied, zoals foerageergebied, broedgebied en verbindingzones.

Voor het uitvoeren van een (nieuwe) activiteit of een nieuw initiatief, waarbij sprake kan zijn van een effect op de Natura 2000-doelstelling van het Friese Front, is er wellicht een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming nodig. Het is in die gevallen aan te raden om daarvoor contact op te nemen met het bevoegd gezag voor de Wet natuurbescherming, te weten het ministerie van LNV. Meer informatie is te vinden via de website www.overheid.nl.

5.7.1 Mijnbouw

5.7.1.1 Olie- en gaswinning

Alle mijnbouwactiviteiten die gerelateerd zijn aan het opsporen van aardgas- en aardolievoorraden en de aanleg van nieuwe constructies zijn Wnb-vergunningplichtig. Bij het opsporen van deze voorraden (o.a. via seismisch onderzoek) kan sprake zijn van ernstige verstoring door geluid op de zeekoet. Dit kan ook het geval zijn bij (proef)boringen en plaatsen of verwijderen van platforms, inclusief het aanleggen en verwijderen van kabels en leidingen. Daarnaast kunnen de werkzaamheden leiden tot verstoring van de zeekoet door de aanwezigheid van menselijke activiteiten, met name door vaarbewegingen. De mate van impact op de instandhoudingsdoelstelling kan per activiteit en locatie verschillen. Daarom blijven deze activiteiten vergunningplichtig in het kader van de Wnb.

5.7.1.2 Delfstoffenwinning: schelpenwinning

Alle activiteiten in dit gebied zijn vanuit de Wnb en/of de ontgrondingenwet vergunningplichtig. Winning is niet toegestaan binnen een afstand van 500 meter van vogelconcentraties en binnen 100 meter van gebieden waar zich levende schelpenbanken bevinden.

5.7.2 Kabels en leidingen (aanleg en verwijdering)

De aanleg en verwijdering van kabels en leidingen is een Wnb-vergunningplichtige activiteit. De verwijderingsplicht is onderdeel van de vergunning. Door de werkzaamheden kan onder andere sprake zijn van verstoring van zeezoeten en van vertroebeling, wat weer een effect kan hebben op de voedselbeschikbaarheid van de zeezoet. De mate van impact op de instandhoudingsdoelstelling kan per activiteit en locatie verschillen. Daarom blijven deze activiteiten vergunningplichtig in het kader van de Wnb.

5.7.3 Militaire schietactiviteiten (Luchtmacht)

Het Friese Front overlapt deels met het militaire oefengebied EHD42 (zie figuur 5-3). Het betreft ongeveer 30% van de oppervlakte van het Friese Front. Schietoefeningen met vliegtuigen vinden voornamelijk plaats in het 2^e kwartaal van het jaar en het minst in de winter. De zeezoet is in het Friese Front met name aanwezig in de periode van juli tot en met oktober. Het aantal uren dat er geschoten wordt in het gebied verschilt per jaar. In totaal wordt er per jaar maximaal 50 uur geschoten. Een sessie duurt ongeveer een uur. Er worden vaak meerdere sessies op 1 dag uitgevoerd. De mogelijkheid tot het uitvoeren van schietoefeningen is zeer weersafhankelijk.

De mate van impact op de instandhoudingsdoelstelling kan per sessie verschillen. Er loopt een Wnb-vergunningprocedure voor militaire vliegactiviteiten. Oefengebied EHD42 is onderdeel hiervan. De eventuele vergunningsvoorschriften die uit dit traject volgen, dienen opgevolgd te worden.

5.7.4 Onderzoek en monitoring (projectmatig)

Hierbij gaat het om verschillende vormen van projectgerichte monitoring, zoals (wetenschappelijke) ecologische onderzoeken, archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek, monitoring van schelpdier- en visbestanden en pilots voor de (her)introductie van schelpdierriffen. Monitorings- en onderzoeksactiviteiten kunnen verstoring van de zeezoet tot gevolg hebben. Omdat monitorings- en onderzoeksactiviteiten project-specifiek zijn, zijn ze Wnb-vergunningplichtig.

5.8 Niet vergunningplichtige activiteiten, wel mitigatie vereist (cat. 4)

Huidige niet-vergunningplichtige activiteiten kunnen, al dan niet in combinatie met andere activiteiten, een effect hebben. Deze activiteiten vallen onder categorie 4; er dienen mitigerende maatregelen opgenomen te worden, waardoor de effecten worden voorkómen of beperkt, zodat deze niet meer significant kunnen zijn of worden. De mitigerende maatregelen voor niet-vergunningplichtige activiteiten zijn niet juridisch afdwingbaar zonder aanvullend juridisch instrumentarium.

In het Natura 2000-gebied Friese Front vallen de volgende activiteiten onder categorie 4:

- **Scheepvaart:** beroepsscheepvaart
- **Rampenbestrijding en incidentenaanpak:** aanwezigheid van verontreinigingen

5.8.1 (Beroeps)scheepvaart

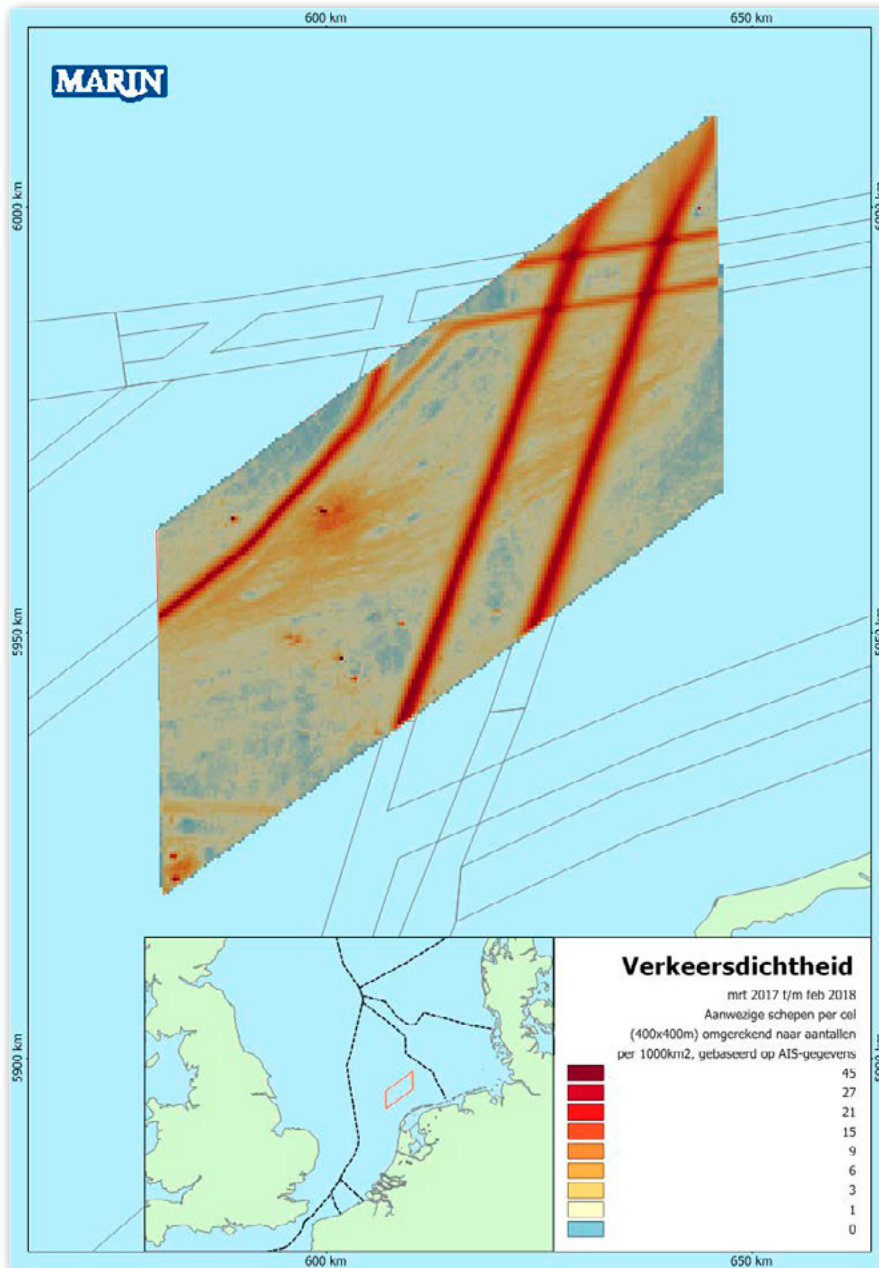
Een aanzienlijk deel van het Friese Front heeft door de aanwezigheid van de vastgestelde routeringsmaatregelen een grotere scheepvaartdichtheid dan de nabije omgeving (zie figuur 5-4). Hierdoor is naast de verstoring door aanwezigheid, geluid en licht ook de kans op vervuilde waterlozingen groter. Deze zijn voor de Noordzee wel beperkt vanwege het MARPOL-verdrag.

Significant negatieve effecten op de zeezoet door scheepvaartbewegingen en lozingen zijn dan ook niet uit te sluiten. Het is onduidelijk wat de omvang van dit effect is. Gedurende de looptijd van het beheerplan zal onderzoek naar de omvang van die effecten worden uitgevoerd en zal naar de mogelijke

ecologische effecten van verdere regulering van de scheepvaartroutes in en rond het Natura 2000-gebied Friese Front worden gekeken. Omdat directe effecten lastig te onderzoeken zijn, zijn uit voorzorg de volgende maatregelen opgesteld om significant negatieve effecten op de zeezoet te voorkómen.

Richtlijnen (beroeps)scheepvaart

- In de periode juli t/m oktober wordt geadviseerd om buiten de scheepvaartroutes het aantal scheepvaartbewegingen binnen het Natura 2000-gebied Friese Front zo veel mogelijk te beperken;
- indien dit niet mogelijk is, wordt dringend geadviseerd om waargenomen groepen zeezoeten te vermijden;
- in de gevoelige periode juli t/m oktober wordt dringend geadviseerd geen lozingen (ook geen toegestane lozingen) vanaf schepen uit te voeren binnen het Natura 2000-gebied Friese Front.

Figuur 5-4 Verkeersdichtheid scheepvaart Friese Front maart 2017 – februari 2018. Grijs lijnen in het Natura 2000-gebied geven aan dat er op die locatie in de betreffende periode een schip heeft gevaren. Overige kleuren geven de dichtheid van de schepen aan, zie legenda (Bron: MARIN).

5.8.2 Rampenbestrijding en incidentenaanpak

De Kustwacht voert met een vliegtuig inspecties uit om onder andere oppervlakteverontreinigingen op te sporen. Er wordt gevlogen op een hoogte tussen de 1000 en 2000 voet (tussen de 300 en 600 meter).

Met satellietbeelden (EMSA European Maritime Safety Agency) heeft CleanSeaNet een detectiesysteem van olieverontreinigingen en schepen door satellieten. De verontreinigingen die worden waargenomen en/of gemeld bevinden zich meestal in de buurt van scheepvaartroutes. Toch kunnen deze doorgaans kleine verontreinigingen – incidenten – leiden tot aantasting van het verenkleed van zeezoeten. Effecten zijn het grootst in de periode dat er jongen en ruiende volwassen zeezoeten in het gebied zijn.

Olieverontreinigingen (operationele lozingen) zijn meestal van beperkte omvang en niet lang aanwezig. Dunne olielagen kunnen niet opgeruimd worden en ze bestaan doorgaans kort (0-12 uur, gemiddeld 3-5 uur). Desalniettemin kan een kleine lozing een grote impact hebben op vogels wanneer deze daar net aanwezig zijn. Bij een incident en de aanwezigheid van vogels kunnen meteen duizenden vogels tegelijk worden getroffen.

Mitigerende maatregelen rampenbestrijding en incidentenaanpak

- De Kustwacht dient een 'incident', waarbij sprake is van een oppervlakteverontreiniging, te melden bij het bevoegd gezag Wnb (ministerie van LNV).
- Bij het signaleren van een verontreiniging in of in de buurt van het Friese Front, die niet in aanmerking komt om opgeruimd te worden volgens huidige protocollen, zal in de periode juli t/m oktober (in het belang van de zeezoet) een aanvullende analyse uitgevoerd worden om te bepalen hoe om te gaan met de verontreiniging. Uit deze analyse zal blijken of en zo ja welke maatregelen mogelijk zijn om de zeezoet te beschermen.
- Bij het bepalen van de methodiek voor het opruimen van de verontreiniging wordt rekening gehouden met de zeezoet om verstoring of verdere schade aan het verenkleed te voorkomen.

5.9 Beroepsvisserij: Vergunningplichtig, maar niet via Wnb

Visserijactiviteiten zijn niet ingedeeld in één van de vier bovenstaande categorieën, omdat ze geen vergunning hebben in het kader van de Wnb, maar vergunningplichtig zijn het kader van het GVB (zie paragraaf 3.1.6 en 5.2).

Voor een aantal vormen van visserij kunnen significant negatieve op de instandhoudingsdoelstelling van het Friese Front niet worden uitgesloten en zijn er op internationaal niveau gemeenschappelijke aanbevelingen (Joint Recommendations) geformuleerd. In het kader van de Vogelrichtlijn zijn in deze gemeenschappelijke aanbevelingen voor het Friese Front de volgende instandhoudingsmaatregelen opgenomen:

- Realiseren van een managementzone waarin de visserij wordt beperkt.
- Sluiting van deze managementzone voor 'kieuwnetten en warnetten' zoals opgenomen in bijlage XI van de Uitvoeringsverordening (EU) 404/2011. Dit zijn de volgende vistuigcodes: GN, GNS, GND, GNC, GTN, GTR. Deze sluiting is ieder jaar van kracht van 1 juni tot en met 30 november.
- Tijdens de gesloten periode geldt er een uitzondering op basis van de gemiddelde dagen op zee in de jaren 2012-2016. Deze geldt alleen voor vloten die in deze periode op het Friese Front actief zijn geweest. Deze uitzondering resulteert in:
 - 3 zeedagen voor Nederland;
 - 2 zeedagen voor Duitsland;
 - 2 zeedagen voor Denemarken;
 - 1 zeedag voor het Verenigd Koninkrijk.
- De sluiting is niet van toepassing buiten de periode van 1 juni tot en met 30 november van ieder jaar.

Naast de instandhoudingsmaatregelen voor Natura 2000 zijn in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie in deze gemeenschappelijke aanbevelingen voor het Friese Front de volgende instandhoudingsmaatregelen opgenomen:

- Realiseren van drie managementzones waarin de visserij wordt beperkt, waarvan twee binnen Natura 2000-gebied Friese Front en één buiten het Friese Front op de Centrale Oestergronden.
- Sluiting van deze managementzones voor trawls, zegennetten, korren en verzamelmachines zoals opgenomen in bijlage XI van de Uitvoeringsverordening (EU) 404/2011. Dit zijn de volgende vistuigcodes:
 - Trawls: OTB; TBN; TBS; TB; TBB; OTT; PTB; OTM; PTM;
 - Zegennetten: SDN; SSC; SPR; SX; SV
 - Korren: DRB
 - Verzamelmachines: HMD

Aanvullend op de hierin vastgelegde voorwaarden voor vissersschepen is er in de gemeenschappelijke aanbevelingen opgenomen dat een vissersschip, om zich in een voor de visserij beperkt gebied te bevinden, gegevens over locatie en snelheid elke 10 minuten moet doorsturen. Dit is strikter dan de huidige verordening, waarin staat dat deze gegevens tenminste om de 30 minuten doorgestuurd dienen te worden bij het binnenvaren van een voor de visserij beperkt gebied.

Deze instandhoudingsmaatregelen worden door de Europese Commissie juridisch vastgelegd in een Gedelegeerde Handeling. Deze maatregelen zijn bedoeld om de slibrijke bodem in de (overgang naar de) diepere Noordzee te beschermen. De effecten van de beroepsvisserij buiten het Natura 2000-gebied Friese Front op de zeeoet zijn onduidelijk. Er is onderzoek nodig om dit beter in beeld te brengen.

Mitigerende maatregelen

De beroepsvisserij wordt gevraagd rekening te houden met de algemene richtlijnen (zie paragraaf 5.4), waarbij vaarbewegingen over het Friese Front buiten bestaande vaarroutes tot een minimum beperkt dienen te worden in de periode juli tot en met oktober (niet afdwingbaar).

6. Aanvullende maatregelen en onderzoek

Om tijdens de de beheerplanperiode tussentijdse verslechtering en verstoring te voorkomen, en waar nodig de kwaliteit te verbeteren, zijn voorwaarden aan en mitigatie van activiteiten opgenomen in dit beheerplan, zoals beschreven in hoofdstuk 5.

Daarnaast dragen maatregelen uit reeds vastgesteld beleid bij aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstelling. Dit is in een aantal gevallen nog onvoldoende voor doelrealisatie. Het formuleren van aanvullende maatregelen is echter lastig, doordat er nog veel onduidelijkheden zijn met betrekking tot trends van de soort en de effecten van bepaalde activiteiten. In dit hoofdstuk worden deze onduidelijkheden en kennisleemtes beschreven. Voor een aantal kennisleemtes zijn aanvullende onderzoeken geformuleerd.

6.1 Kennisleemtes

In de Doeluitwerking (Didderen *et al.*, 2019), NEA (Royal HaskoningDHV, 2019) en hoofdstuk 4 en 5 zijn er voor het Friese Front kennisleemtes en onduidelijkheden ten aanzien van de zeekoet geconstateerd. Daarnaast zijn de effecten van een aantal activiteiten onduidelijk. Tabel 6-1 geeft een overzicht van deze kennisleemtes.

Tabel 6-1 Overzicht van de belangrijkste leemtes in kennis ten aanzien van de realisatie van de instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied Friese Front

#	Instandhoudingsdoelstelling	Leemte in kennis
Kennisleemtes i.r.t. instandhoudingsdoelstelling		
I1	Zeekoet	De trend en omvang van de populatie van de zeekoet zijn niet duidelijk vanwege een onvoldoende lange reeks systematische surveys
I2	Zeekoet	Relatie aantallen zeekoeten op het Friese Front met broedsucces in het Verenigd Koninkrijk, vooral Schotland
I3	Zeekoet	Voedselbeschikbaarheid Friese Front en de relatie met (over) bevissing van (potentiële) prooivis en habitatgebruik zeekoet
Kennisleemtes i.r.t. drukfactoren/activiteiten		
D1	Zeekoet	Incidentie bijvangsten zeekoet bij met name staandwantvisserij
D2	Zeekoet	Verstoring als gevolg van schietoefeningen Defensie
D3	Zeekoet	De effecten van onderwatergeluid en cumulatie van verschillende vormen van onderwatergeluid (vooral impuls geluid als bij heien, sonar en opruimen explosieven) op verspreiding en ecologie van duikende vogels zoals de zeekoet zijn op dit moment nog onduidelijk
D4	Zeekoet	(Structurele) vervuiling met olie, vetten, chemicaliën, plastics i.r.t. risico voor zeekoeten
D5	Zeekoet	Het is onduidelijk wat de omvang van de effecten van scheepvaartbewegingen en lozing van verontreinigd water is op de zeekoet*.
D6	Zeekoet	Wegvallen leefgebied elders a.g.v. (nieuwe) offshore windparken

* Omdat dit lastig te onderzoeken is, zijn uit voorzorg mitigerende maatregelen opgesteld om effecten op zeekoet zoveel mogelijk te beperken.

6.2 Reeds vastgestelde maatregelen en onderzoek

In deze paragraaf worden de relevante bestaande maatregelen en onderzoek uit reeds vastgesteld beleid beschreven. Deze maatregelen en onderzoek dragen onder andere bij aan het wegnemen van kennisleemtes en daardoor ook aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstelling.

6.2.1 Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB)

In paragraaf 5.9 is een overzicht gegeven van de instandhoudingsmaatregelen die in het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid worden genomen. Deze maatregelen zijn bedoeld om de zeeoet en de slibrijke bodem te beschermen. Monitoring van visserij in het algemeen en de instandhoudingsmaatregelen wordt uitgevoerd door de betreffende lidstaten.

6.2.2 JOMOPANS

Het project Joint Monitoring Programme for Ambient Noise North Sea (JOMOPANS) is vanuit de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie opgezet. Er wordt een kader ontwikkeld voor een volledig operationeel monitoringprogramma van omgevingsgeluid in de gehele Noordzee, waarbij de focus in eerste instantie ligt op scheepvaartgeluid. Door het gebruik van consistente meetstandaarden kan onderzocht worden waar en hoe geluid in de Noordzee de dieren negatief beïnvloedt. Vervolgens worden verschillende opties onderzocht voor het verminderen van deze milieueffecten door middel van gecoördineerde beheermaatregelen in het hele Noordzeegebied.

6.2.3 Wozep

In 2016 is het monitorings- en onderzoeksprogramma Wozep (Windenergie op Zee Ecologisch Programma) opgestart om de kennisleemtes rond de ecologische effecten van windenergie op zee te onderzoeken. Dit onderzoeksprogramma loopt tot 2023 (en zal daarna een vervolg krijgen) en doet onder meer onderzoek naar de aannames die zijn gedaan in het Kader Ecologie en Cumulatie (KEC) (Heinis *et al.*, 2019; Van Kooten *et al.*, 2019; Potiek *et al.*, 2019). Binnen dit programma wordt er onder andere onderzoek gedaan naar de gevolgen van windenergie op zee op de zeeoet door het verlies van habitat.

6.2.4 MONS

Als onderdeel van het Noordzee-akkoord wordt het programma Monitoring-Onderzoek-Natuurversterking-Soortenbescherming (MONS) opgesteld. Dit programma heeft een looptijd van 10 jaar en is opgebouwd uit drie pijlers met kennisvragen:

- Draagkracht.
 - Wat weten we van de draagkracht? Zowel in hogere (zeezoogdieren, vissen, vogels) als lagere trofische niveaus (fytoplankton, zoöplankton, bodemdierengemeenschap). Wat weten we niet?
- Natuurversterking en Soortenbescherming (ecosysteem). Welke soorten zijn in gevaar en moeten beschermd worden? Hoe kan natuurversterking bijdragen aan versterking van de draagkracht? Drukfactoren (toenemend gebruik). Wat zijn belangrijke drukfactoren? Hoe groot is die druk? Is er cumulatie-effect? Mogelijkheden voor mitigatie?]

6.2.5 Monitoring

De volgende monitoringsprogramma's zijn operationeel:

- MWTL; voor het programma Monitoring Waterstaatkundige Toestand des Lands (MWTL) vinden diverse metingen plaats op het gebied van fysica, chemie en biologie.
- KRM; in de Mariene Strategie Deel 2 2020-2026 (IenW, LNV | Mariene Strategie deel 2 | 134) zijn het monitoringprogramma van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) en de rapportage aan de Europese Commissie vastgelegd. Het deel van het KRM-monitoringprogramma dat bijdraagt aan monitoring van de instandhoudingsdoelstellingen betreft onder meer:

- incidentele bijvangst van zeezoogdieren en zeevogels;
- populatie-omvang van soorten, waaronder de bruinvis, gewone zeehond, grijze zeehond en zeevogels;
- eutrofiëring;
- integriteit van de zeebodem;
- hydrografische eigenschappen (op basis van MWTL en onderzoek);
- vervuilende stoffen conform OSPAR-beoordeling en monitoring van incidenten met olie en olieachtige stoffen;
- zwerfvuil en microplastic in sedimentmonitoring;
- onderwatergeluid.

6.3 Aanvullende onderzoeksmaatregelen Natura 2000

Zoals in de vorige paragraaf beschreven is er momenteel al veel onderzoek gaande om het ecosysteem van de Noordzee beter te leren kennen en na te gaan welke invloed menselijke activiteiten kunnen hebben. Toch is dit niet voldoende om in de toekomst uitspraken te kunnen doen over de realisatie van de instandhoudingsdoelstelling voor het Friese Front of over de (kansrijkheid van) (mitigerende) maatregelen. Daarom zijn aanvullende onderzoeken nodig, specifiek gericht op de instandhoudingsdoelstelling in het Natura 2000-gebied Friese Front. In Tabel 6-2 is een overzicht gemaakt van de leemtes in kennis zoals die zijn benoemd in paragraaf 6.1 en wat er met deze leemtes in kennis wordt gedaan.

Tabel 6-2 Overzicht van leemtes in kennis ten aanzien van de realisatie van de instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied Friese Front

#	Instandhoudingsdoelstelling	Leemte in Kennis	Maatregel/onderzoek
Kennisleemtes i.r.t. instandhoudingsdoelstelling			
I1	Zeekoet	De trend en omvang van de populatie van de zeekoet zijn niet duidelijk vanwege een onvoldoende lange reeks systematische surveys	Gebruik maken van reeds geplande uitbreiding van de monitoring en analyses van aantallen zeekoeten op het NCP als onderdeel van MWTL en/of KRM-monitoringprogramma.
Kennisleemtes i.r.t. drukfactoren/activiteiten			
D1	Zeekoet	Incidentele bijvangsten zeekoet bij (met name) staand-wantvisserij.	Gebruik maken van bestaande registraties incidentie staand-wantvisserij zie KRM-monitoringprogramma.
D4	Zeekoet	(Structurele) vervuiling met olie, vetten, chemicaliën, plastics i.r.t. risico voor zeekoeten; effecten van zwerfvuil op de zeekoet (verontreiniging en verstrikking) zijn onduidelijk.	Bestaande registraties van incidenten onderdeel maken van monitoringsactiviteiten (zie KRM-monitoringsplan) en in verband brengen met aanwezigheid van zeekoet op de Noordzee (bureaustudie). Toevoegen meldplicht lozingen olie van schepen. Aanvullend onderzoek naar effecten van zwerfvuil door steekproef maaginhoud zeekoeten die zijn bijgevangen of aangespoeld.

Door middel van een verbeterde monitoring en analyse van de aantallen zeekoeten in het Natura 2000-gebied Friese Front en de effectiviteit van voorwaarden en mitigerende maatregelen kan op termijn naar verwachting wel een betere uitspraak gedaan worden over het al dan niet bereiken van de instandhoudingsdoelstelling, alsmede over de eventuele noodzaak voor aanvullende maatregelen.

7. Doelbereik na het nemen van maatregelen

Dit hoofdstuk geeft aan in hoeverre met de voorgestelde voorwaarden, mitigerende maatregelen en aanvullende maatregelen uit hoofdstuk 5 en 6 de instandhoudingsdoelstelling voor het Natura 2000-gebied Friese Front bereikt kan worden binnen de eerste beheerplanperiode of daarna.

7.1 Inleiding

Voor de vastgestelde instandhoudingsdoelstelling is aangegeven via welke set van maatregelen en onderzoek uit bestaand beleid (zoals de KRM) en via welke vrijstellingsvoorwaarden of mitigerende maatregelen de eventuele knelpunten worden opgelost.

Daarbij is aangegeven in hoeverre de instandhoudingsdoelstelling voor de soort zeekoet gerealiseerd wordt op kortere termijn (1^e beheerplanperiode) of op langere termijn (2^e beheerplanperiode of later). Dit kan door:

- het uitvoeren van reeds geplande maatregelen of onderzoek; en/of
- indirect door het uitvoeren van onderzoek naar activiteiten en de relatie met de instandhoudingsdoelstelling, zodat op termijn effectieve maatregelen geformuleerd kunnen worden; en/of
- voldoen aan de in dit beheerplan gestelde voorwaarden aan activiteiten die vrijgesteld worden van een Wnb-vergunning, waardoor effecten worden voorkomen; en/of
- het uitvoeren van mitigerende maatregelen.

Bij het inschatten van het doelbereik is ervan uitgegaan dat de maatregelen daadwerkelijk worden uitgevoerd en dat aan de gestelde mitigerende maatregelen, vrijstellingsvoorwaarden en vergunningvoorschriften wordt voldaan.

Er is nog onduidelijkheid over de trend en kwaliteit van het leefgebied van de zeekoet, waardoor het lastig is om te bepalen of de doelstelling wordt bereikt in de eerste beheerplanperiode. Onderzoek naar deze onduidelijkheden is daarom nodig om deze onzekerheden voor een volgende beheerplanperiode weg te nemen. Bestaand beleid en onderzoeksprogramma's adresseren een deel van deze onduidelijkheden. Indien dit niet het geval is, is aanvullend onderzoek noodzakelijk, zoals beschreven in hoofdstuk 6.3.

7.2 Doelbereik voor zeekoet

In onderstaande tabel is de informatie over knelpunten, maatregelen en doelbereik voor de aangewezen soort samengevat. Deze tabel is afgeleid uit de synopsistabel in Annex 5.

Tabel 7-1 Overzicht doelbereik van de instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied Friese Front

Vogelrichtlijn-soort	Mogelijke knelpunten	Maatregelen	Doelbereik
Zeekoet	Verontreiniging; onderwatergeluid; verstoring scheepvaart; (staandwant) visserij; onduidelijkheid over trend.	Voorwaarden beperken activiteiten in gevoelige periode juli t/m oktober; Mitigerende maatregelen scheepvaart en rampenbestrijding en incidentenaanpak; GVB-maatregelen; Onderzoek naar trend en kwaliteit leefgebied.	Onduidelijk 1 ^e beheerplan periode. Mogelijk in 2 ^e beheerplan periode.

De zeekoet is gevoelig voor verontreiniging, verstoring door scheepvaart en bijvangst. Het is onduidelijk wat het effect van onderwatergeluid is op de zeekoet en er is onduidelijkheid over de trend in aantallen zeekoeten en de kwaliteit van het Friese Front als leefgebied voor de zeekoet. Met name in de periode juli tot en met oktober, wanneer ruiende mannetjes zeekoeten met hun jongen in grote aantallen aanwezig zijn in het gebied Friese Front, zijn de zeekoeten extra gevoelig, omdat het merendeel van de vogels dan niet kan vliegen. Daarom zijn beperkingen van de activiteiten in deze periode noodzakelijk. Daarnaast is er ook onderzoek en monitoring nodig om een beter begrip te krijgen van de trend en de kwaliteit van het leefgebied.

De voorwaarden en mitigerende maatregelen in hoofdstuk 5 hebben als doel dat te bewerkstelligen het leefgebied van de zeekoet niet achteruit gaat. Daarmee dragen de voorwaarden en mitigerende maatregelen bij aan de doelstelling van behoud van oppervlakte en behoud van kwaliteit van het leefgebied van de zeekoet in het Natura 2000-gebied Friese Front. Omdat er onduidelijkheid is over de trend en de kwaliteit van het leefgebied, is het niet mogelijk om uitspraken te doen over het realiseren van de instandhoudingsdoelstelling. Daarvoor is meer informatie nodig over de trend, draagkracht en kwaliteit van het leefgebied zoals beschreven in hoofdstuk 6. Door middel van een verbeterde monitoring en analyse van de aantallen zeekoeten in het gebied Friese Front en van de effectiviteit van voorwaarden en mitigerende maatregelen kan op termijn wel een betere uitspraak gedaan worden over het al dan niet bereiken van de instandhoudingsdoelstelling, alsmede over de eventuele noodzaak van aanvullende maatregelen.

8. Uitvoering; toezicht, monitoring, communicatie en financiering

In de voorafgaande hoofdstukken van dit beheerplan zijn de maatregelen voor het realiseren van de Natura 2000-doelstelling voor het gebied Friese Front uitgewerkt. Dit hoofdstuk beschrijft de bijbehorende uitvoeringstaken op hoofdlijnen en de verdeling daarvan tussen de verantwoordelijke instanties en betrokken organisaties. De uitvoeringstaken zijn uitgewerkt in verschillende uitvoeringsplannen:

1. Uitvoeringsplan (uitvoeringsafspraken en financiering) (Rijkswaterstaat, 2021a)
2. Toezicht- en handavingsplan (Rijkswaterstaat, 2021b)
3. Monitoringsplan (Rijkswaterstaat, 2021c)
4. Uitvoeringsplan communicatie (Rijkswaterstaat, 2021d)

In deze uitvoeringsplannen zijn concrete, duidelijke en afrekenbare afspraken opgenomen met betrekking tot instandhoudings- en mitigerende maatregelen, toezicht en handhaving, monitoring en communicatie voor het realiseren van de Natura 2000-doelstelling voor het gebied Friese Front. Deze plannen zijn beschikbaar gesteld bij de terinzagelegging, maar maken geen deel uit van het beheerplan. De vier uitvoeringsplannen kunnen dan ook tijdens de looptijd van het beheerplan worden geactualiseerd, zonder het beheerplan opnieuw vast te hoeven stellen en dus ook zonder (opnieuw) een inspraakprocedure te hoeven doorlopen. Er kunnen geen formele zienswijzen op de uitvoeringsplannen worden ingebracht.

8.1 Verdeling verantwoordelijkheden uitvoering en financiering

Voor de verdeling van de verantwoordelijkheden voor de uitvoering van de in het beheerplan genoemde maatregelen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- (Mitigerende) maatregelen moeten in principe worden genomen door de gebruiker die de significant negatieve effecten veroorzaakt. Mochten gebruikers hierop niet kunnen worden aangesproken, bijvoorbeeld vanwege een veelheid aan doelgroepen, dan ligt de verantwoordelijkheid hiervoor bij de instantie die beleidsverantwoordelijkheid draagt over het betreffende gebruik. Veel maatregelen sluiten veelal aan bij huidig beleid en regelgeving en in sommige gevallen zijn nieuwe maatregelen geformuleerd, maar deze leiden niet tot aanvullende kosten voor de betreffende ministeries.
- Communicatie is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de bevoegde gezagen. De regie hiervan ligt bij de voortouwnemer Rijkswaterstaat. Communicatie over Friese Front gaat in veel gevallen goed samen met die over de overige Natura 2000-gebieden op de Noordzee, dus inclusief de Doggersbank en Klaverbank en wellicht de gebieden dicht bij de kust als Noordzeekustzone, Voordelta en Vlakte van de Raan. Tevens wordt er aan maatwerk in de communicatie gewerkt, bijvoorbeeld per maatregel of beschermde soort.
- Betrokken partijen zijn verantwoordelijk voor de monitoring in het eigen beheergebied, passend bij de eigen beleidstaak. Wanneer het nodig is om gebruiksactiviteiten te monitoren, ligt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering daarvan bij het bevoegd gezag dat verantwoordelijk is voor de vergunningverlening (betreffende die activiteit), tenzij hierover andere specifieke afspraken zijn gemaakt. Vanwege de gedeelde beleidstaken (Habitatrichtlijn/Vogelrichtlijn/KRM) op de Noordzee zijn de ministeries van LNV en IenW beide verantwoordelijk voor monitoring van de instandhoudingsdoelstellingen. Voor monitoring wordt zoveel mogelijk uitgegaan van de huidige meetnetten. Hoe omgegaan wordt met de aanvullende kosten, valt onder de verantwoordelijkheid van de ministeries van LNV en IenW.
- Voor toezicht en handhaving zijn de bevoegde gezagen voor de vergunningverlening verantwoordelijk. Dit zijn het ministerie van LNV en het ministerie van IenW/Rijkswaterstaat. Het beheerplan verandert niets aan deze bevoegdheden.
- De Kustwacht is een belangrijke handhavende partij op zee; de beleidsmatige aansturing van de Kustwacht ligt bij de Permanente Kontaktgroep Handhaving Noordzee (PKHN) onder voorzitterschap van het Openbaar Ministerie. Het periodieke handavingsplan voor het Friese Front wordt met de Kustwacht afgestemd. Er zijn aanvullende kosten voor de middelen die nodig zijn op het onderdeel toezicht en handhaving.

Bij de uitwerking van bovenstaande verdeling en de voorbereiding van het beheer zijn ook vertegenwoordigers vanuit de andere handhavingsorganisaties betrokken. Naast toetsing van de haalbaarheid van de maatregelen is dit belangrijk vanwege het verkrijgen van het noodzakelijke draagvlak en verdeling van de kosten voor de uitvoering van de maatregelen in het beheerplan.

In tabel 8-1 is de verdeling van de (extra) kosten tussen de bevoegde partijen voor verschillende aspecten in de eerste uitvoeringsperiode van het Natura 2000-beheerplan Friese Front opgenomen.

Extra budget is nodig voor intensivering van toezicht en eventueel proactieve verwijdering van (olie) verontreinigingen in het Friese Front. Daarnaast zijn er kosten voor specifieke natuur- en effectmonitoring.

Tabel 8-1 Kostenverdeling Natura 2000-beheerplan Friese Front, uitvoeringsperiode 2023 - 2029

	RWS	LNV	Defensie	Kustwacht	NVWVA
Monitoring van instandhoudingsdoelstelling (statusmonitoring)		✓			
Monitoring van (effecten van) activiteiten	✓	✓	✓	✓	✓
Aanvullend onderzoek en kennisleemtes	✓	✓			
Communicatiemiddelen	✓				
Toezicht vaarbewegingen	✓			✓	✓
Toezicht visserij		✓		✓	✓
Evaluatie beheerplan	✓				

Op basis van bovenstaande afspraken is een gedetailleerd uitvoeringsplan opgesteld in samenwerking met het ministerie van LNV. Ook de definitieve financiering wordt hierin vastgelegd. Dit levende document kan gedurende de planperiode regelmatig worden geactualiseerd om zo aan de behoefte van alle betrokkenen te kunnen blijven voldoen.

8.2 Toezicht en handhaving

Onder toezicht en handhaving vallen activiteiten die tot doel hebben dat de regels en voorwaarden uit het beheerplan voor Natura 2000-gebied Friese Front nageleefd worden. Het bevorderen van de naleving van deze regels en voorwaarden heeft tot doel de instandhoudingsdoelstelling van het Friese Front te realiseren. Voor de Natura 2000-beheerplannen is de Wnb de basis voor toezicht en handhaving.

Voorlichting, actief informeren en toezicht op naleving van (gedrags)regels zijn in eerste instantie de belangrijkste instrumenten om gebruikers van het Friese Front te informeren over de maatregelen om de natuur te beschermen en naleving te bevorderen (preventief). In vergelijking met andere Natura 2000-gebieden dicht bij de kust is het toezicht houden en handhaven in het Natura 2000-gebied Friese Front lastiger. Dit komt omdat het gebied verder op zee ligt en het een veel groter areaal betreft dan de meeste andere Natura 2000-gebieden.

De huidige systemen en surveillance die op de Noordzee worden ingezet ten behoeve van handhaving zijn niet voldoende voor toezicht en handhaving voor het Natura 2000-gebied Friese Front. Dit betekent dat er o.a. meer moet worden ingezet op goede registratie en monitoring van activiteiten, eventuele andere handhavingstechnieken en een intensivering van de huidige mate van toezicht en handhaving.

Hoe de handhaving wordt vormgegeven is uitgewerkt in het Toezicht- en Handhavingsplan. Een efficiënte uitvoering van het toezicht en de handhaving vraagt om samenwerking tussen de verschillende handhavende instanties. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij reeds in het gebied aanwezige handhavingsstructuren.

In hoofdstuk 5 van dit beheerplan zijn voorwaarden en mitigerende maatregelen opgenomen voor activiteiten in het Natura 2000-gebied. De activiteiten zijn ingedeeld in vier verschillende categorieën. De aanpak van toezicht en handhaving verschilt per categorie en wordt hieronder toegelicht. Toezicht en handhaving van de instandhoudingsmaatregelen vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van LNV. De handhaving voor visserij en natuur wordt uitgevoerd door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA).

8.2.1 Aanpak categorie 1 en 2: vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten

De vrijstelling van de vergunningplicht van bepaald gebruik is afhankelijk van de voorwaarde dat de activiteiten niet in belangrijke mate veranderen ten opzichte van de in dit beheerplan getoetste situatie. Daarnaast kunnen nog specifieke voorwaarden gelden die zijn beschreven in paragraaf 5.6 van dit beheerplan. Wanneer een activiteit een Wnb-vergunning heeft, vervalt deze in de meeste gevallen niet automatisch bij inwerkingtreding van het beheerplan. Het bevoegd gezag dat de vergunning heeft verleend, zal de vergunning dus moeten intrekken.

In het kader van een eventuele intrekkingprocedure wordt de vergunninghouder gewezen op de voorwaarden waaraan hij moet voldoen om van de vrijstelling van de vergunningplicht gebruik te kunnen maken en op de gevolgen als hij dat niet doet. In dat geval is er sprake van het handelen zonder vergunning (art. 2.7 lid 2 Wnb). Het bevoegd gezag voor de vergunningverlening (het ministerie van LNV) is ook het bevoegd gezag dat bij overtreding overgaat tot handhaving.

Het toezicht houden en vrijblijvend aanspreken van overtreders kan door de vertegenwoordigers van alle bevoegde gezagen (het ministerie van LNV, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, het ministerie van Defensie en Rijkswaterstaat) of door de Kustwacht (zie ook Toezicht- en Handhavingsplan (Rijkswaterstaat, 2020b)) worden gedaan.

8.2.2 Aanpak categorie 3: vergunningplichtige activiteiten, die (afzonderlijk) vergund blijven

De handhaving van deze activiteiten blijft ongewijzigd: overtreding van vergunningvoorschriften is een overtreding van art. 5.3. lid 4 Wnb. Hoewel dit beheerplan geen wijziging brengt in het toezicht en de handhaving van deze categorie van activiteiten, worden deze voor de onderlinge samenhang en het overzicht van de handhaving in het gebied wel meegenomen in het handhavingsplan.

Het bevoegd gezag voor de vergunningverlening is ook het bevoegd gezag dat toezicht houdt op de naleving van de voorschriften van de vergunning en bij overtreding overgaat tot handhaving. Voor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling dient vanzelfsprekend gehandhaafd te worden op vergunningplichtige activiteiten.

8.2.3 Aanpak categorie 4: niet-vergunningplichtige activiteiten, met mitigerende maatregelen

Voor een tweetal niet-vergunningplichtige activiteiten (scheepvaart en rampenbestrijding) kunnen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstelling van het Friese Front niet worden uitgesloten en daarom zijn er mitigerende maatregelen opgenomen in het beheerplan. Directe handhaving daarvan is niet mogelijk, omdat het beheerplan daarvoor geen rechtsgrondslag biedt. Wel bieden de Wnb en andere relevante wetten bruikbare en afdwingbare bepalingen om de naleving van deze maatregelen te bevorderen. Dit betreft onder meer de Visserijwet, Ontgrondingenwet, Mijnbouwwet en Waterwet.

Wanneer blijkt dat de mitigerende maatregelen onvoldoende worden nageleefd, kan bij de handhaving gebruik worden gemaakt van de zorgplicht artikel 1.11 van de Wnb. De mitigerende maatregelen geven inhoud aan deze zorgplicht.

Op basis van bovenstaande aanpak is een gedetailleerd Toezicht- en Handhavingsplan opgesteld in samenwerking met de verschillende organisaties die verantwoordelijk zijn voor toezicht en handhaving. Ook dit is een levend document dat gedurende de planperiode kan worden geactualiseerd.

8.3 Monitoring en evaluatie

Monitoringgegevens zijn nodig om te kunnen evalueren of en in welke mate de in dit beheerplan opgenomen maatregelen bijdragen aan het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling uit het aanwijzingsbesluit. De gegevens zijn onder andere van belang voor de landelijke rapportage van het ministerie van LNV aan de Europese Commissie. Daarnaast vormen ze een belangrijke basis in vergunningstrajecten en zijn ze van cruciaal belang voor het formuleren en uitvoeren van beheertaken. Voor het bevoegd gezag is monitoring in Natura 2000-gebieden van belang om een vinger aan de pols te houden van de ontwikkeling van activiteiten en het doelbereik. Daarnaast worden de gegevens gebruikt bij het beheer van het gebied. Aan het einde van de looptijd van dit beheerplan wordt er een integrale evaluatie uitgevoerd. Indien nodig volgt er op basis van die evaluatie een bijstelling van de maatregelen in het volgende beheerplan.

Elk Natura 2000-beheerplan dient een monitoringsparagraaf te bevatten conform het 'Programma van eisen voor gebiedsgerichte monitoring Natura 2000' (ministerie van LNV, 2009a). De onderbouwing en aanpak van de monitoring staat in het uitgebreide monitoringsplan ten behoeve van de Natura 2000-beheerplannen Noordzee-EEZ (Rijkswaterstaat, 2021c).

De volgende onderdelen maken deel uit van de monitoring en worden in de volgende paragrafen kort beschreven:

1. monitoring gericht op instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en habitattypen (statusmonitoring);
2. monitoring gericht op de (effecten van) activiteiten in en om Natura 2000-gebieden en mitigerende maatregelen;
3. aanvullend onderzoek en/of monitoring voor het wegnemen van kennisleemtes.

In het monitoringsplan is een uitgebreidere toelichting opgenomen. Ook dit monitoringsplan is een levend document dat gedurende de planperiode kan worden aangepast.

8.3.1 Monitoring van instandhoudingsdoelstellingen

De invulling van de monitoring wordt bepaald door wat nodig is voor de beoordeling, vooral bij de evaluatie van de beheerplannen. In principe worden van de kwalificerende soort respectievelijk aantallen en kwaliteit van leefgebied gemonitord. Dit gebeurt zo veel mogelijk op basis van 'harde' gegevens, zoals ook gevraagd wordt in het 'Programma van eisen voor gebiedsgerichte monitoring Natura 2000' (ministerie van LNV, 2009a). Wat betreft de kwalitatieve aspecten (omvang en kwaliteit leefgebied van soorten) mag volgens het Programma van Eisen (onderbouwd) een keuze worden gemaakt wat, en met welke intensiteit, relevant is om te volgen.

Uitgangspunt is zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande meetnetten en aan te sluiten bij andere richtlijnen en/of afspraken, zoals de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. In het monitoringsplan is een uitgebreide beschrijving van de bestaande meetnetten en de onderbouwing van de gemaakte keuzes opgenomen, naast welke aanvullende monitoring er nodig is.

8.3.2 Monitoring van activiteiten en mitigerende maatregelen

Volgens de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen en de Wnb moet bekend zijn of huidige en nieuwe activiteiten (significante) negatieve effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen in Natura 2000-gebieden. Dit moet voor zowel het beheerplan als voor vergunningaanvragen getoetst kunnen worden. Om deze informatie te verkrijgen kan registratie of monitoring nodig zijn. Monitoring van activiteiten ten behoeve van het beheerplan is gericht op vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten (categorie 2) en niet-vergunningplichtige activiteiten waarvoor wel mitigatie vereist is (categorie 4). Ook kunnen monitoringverplichtingen zijn of worden opgelegd (door het bevoegd gezag, dus het ministerie van LNV) als onderdeel van afgegeven of af te geven Wnb-vergunningen (categorie 3 activiteiten). Die monitoring valt dan niet onder het beheerplan, maar is wel van belang om te zijner tijd mee te nemen bij de evaluatie van de eerste beheerplanperiode.

Voor huidige activiteiten is monitoring of registratie relevant indien ontwikkelingen (van de activiteiten) onzeker zijn en indien potentieel significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen kunnen optreden. De activiteiten die het betreft in het Friese Front, zijn opgenomen in het monitoringsplan. De uitvoering van voorwaarden en mitigerende maatregelen (inclusief handhaving) wordt geregistreerd door de partij die verantwoordelijk is voor het toezicht op en de handhaving van deze maatregelen (zie paragraaf 8.3.4).

8.3.3 Aanvullend onderzoek

Voor de instandhoudingsdoelstelling van het Friese Front is het doelbereik onduidelijk. Dit komt mede doordat er onduidelijkheid is over de trend in aantallen en de kwaliteit van het leefgebied, alsmede over de gevolgen van activiteiten op de soort. Om het doelbereik in een volgende beheerplanperiode te kunnen bepalen dienen deze kennisleemtes ingevuld te worden. In hoofdstuk 5 zijn kennisleemtes beschreven en voor de belangrijkste kennisleemtes zijn oplossingsrichtingen geformuleerd. In het monitoringsplan wordt voor alle kennisleemtes in meer detail uitgewerkt of en hoe de kennisleemtes worden opgelost.

8.3.4 Verantwoordelijkheden ten aanzien van monitoring

Rijkswaterstaat is als voortouwnemer verantwoordelijk voor de organisatie van de samenwerking en afstemming tijdens de uitvoering en het vervolg ervan (evaluatie, rapportage). De uitvoering van de monitoring, beoordeling en evaluatie is deels ook bij anderen belegd. Voor het Friese Front is de uitvoering van de monitoring als volgt verdeeld:

- Vanwege de gedeelde beleidstaken (Habitatrichtlijn/Vogelrichtlijn/KRM) op de Noordzee zijn de ministeries van LNV en IenW hier beide verantwoordelijk voor monitoring van de instandhoudingsdoelstelling. Er wordt zoveel mogelijk uitgegaan van de huidige meetnetten; aanvullende kosten worden gelijkmatig verdeeld tussen de ministeries.
- Monitoring van activiteiten wordt uitgevoerd wanneer kennis daarover van belang is voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling. In sommige gevallen zijn de gebruikers van het gebied zelf verantwoordelijk voor de registratie of monitoring van de eigen activiteiten en eventuele mitigerende maatregelen (en effecten daarvan). Zij dienen deze informatie te rapporteren aan Rijkswaterstaat als voortouwnemer van het beheerplan. In andere gevallen betreft dit registratie als gevolg van toezicht en handhaving. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij het bevoegd gezag voor de Wnb (het ministerie van LNV).

8.3.5 Evaluatie

Het beheerplan wordt door de voortouwnemer Rijkswaterstaat en het bevoegd gezag, het ministerie van LNV, samen met de andere betrokken partijen geëvalueerd. Deze evaluatie wordt geborgd door afspraken over verantwoordelijkheden voor de monitoring in het uitvoeringsprogramma. De evaluatie is ook nodig ter voorbereiding van het tweede beheerplan, waarin nieuwe maatregelen kunnen worden opgenomen en bestaande maatregelen kunnen worden aangepast, op basis van onder andere de bevindingen van de uitgevoerde monitoring.

8.4 Communicatie

Met communicatie tijdens de uitvoeringsfase van het Natura 2000-beheerplan Friese Front wordt beoogd om bij de relevante doelgroepen bekend te maken wat het beheerplan daadwerkelijk betekent voor te ontplooiën activiteiten in het Natura 2000-gebied Friese Front. Daarbij wordt verduidelijkt waarom er aan bepaalde gebruiksactiviteiten voorwaarden worden gesteld en op welke wijze aan die voorwaarden kan worden voldaan.

Dit beheerplan is tot stand gekomen in afstemming met vertegenwoordigers uit belanghebbende doelgroepen, zijnde de olie- en gasproducenten, de beroepsvisserij, natuur- en milieuorganisaties, scheepvaart, recreatie, eigenaren van kabels en leidingen en andere overheden. De vertegenwoordigers zijn actief betrokken geweest via bilateraal overleg, twee stakeholderbijeenkomsten en twee schriftelijke commentaarrondes. De bijdragen van betrokkenen zijn daarbij van grote waarde gebleken voor zowel de inhoud van het beheerplan als voor het benodigde draagvlak. Daarmee is een perspectief ontstaan voor zowel natuur als voor (economische) activiteiten op het Friese Front.

Stakeholderbijeenkomsten zullen ook gedurende de uitvoeringsperiode plaats blijven vinden. Op deze wijze blijft het uitwisselen van nieuwe informatie en ontwikkelingen mogelijk en wordt het contact met de belanghebbende organisaties goed onderhouden. Rijkswaterstaat organiseert als beheerder van het Friese Front deze informatieve sessies.

Met communicatie wordt beoogd om:

- begrip en draagvlak te creëren en te behouden bij alle betrokken partijen voor de voorgestelde maatregelen en de achterliggende redenen;
- alle betrokken partijen te informeren over relevante procedures;
- kennis over het gebied en de ontwikkelingen omtrent de beschermde soort uit te wisselen en die bij alle betrokken partijen te vergroten.

Belangrijk is om communicatie tijdens de looptijd van het beheerplan zo soepel mogelijk te laten verlopen. Belanghebbenden en anderen die in het gebied actief zijn, hebben belang bij het weten wat de consequenties van de maatregelen uit dit beheerplan zijn voor hun eigen handelen. Duidelijke, eenduidige en toegankelijke communicatie geeft doelgroepen handelingsperspectief en schept voorwaarden voor draagvlak voor de uitvoering van de maatregelen.

Rijkswaterstaat stelt een 'uitvoeringsplan communicatie' (Rijkswaterstaat, 2021d) op, waarin de organisatie van de communicatie, de uitgangspunten, de strategie en de in te zetten middelen zijn uitgewerkt. Verder zal gedurende uitvoeringsperiode ook internationale afstemming plaatsvinden met betrekking tot activiteiten, maatregelen en monitoring. Het 'uitvoeringsplan communicatie' kan tijdens de planperiode worden geactualiseerd om zo aan de behoefte van alle betrokkenen te blijven voldoen.

9. Sociaal-economische gevolgen

Rijkswaterstaat heeft er in het gebiedsproces naar gestreefd om met betrokkenen overeenstemming te verkrijgen over de mitigerende maatregelen en voorwaarden die aan het gebruik verbonden moeten worden. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd waarbij de maatregelen en voorwaarden besproken zijn met gebruikers en de stakeholders. Daarnaast zijn er ook afzonderlijke gesprekken gevoerd met de verschillende sectoren (natuur, scheepvaart en mijnbouw) over de voorwaarden en maatregelen. Tenslotte hebben betrokkenen de gelegenheid gehad om schriftelijk te reageren op conceptteksten van het beheerplan. Op deze manier is er gebouwd aan draagvlak voor dit beheerplan. Voor veel activiteiten is een grote mate van consensus bereikt. Hierdoor was het niet noodzakelijk een diepgaande sociaal-economische analyse uit te voeren.

Voor de verschillende activiteiten met voorwaarden of mitigerende maatregelen die in dit beheerplan gereguleerd worden, is kort toegelicht wat de sociaal-economische gevolgen van het beheerplan zijn.

De **mijnbouwactiviteiten** op de bestaande platforms kunnen onveranderd doorgang vinden, mits er voldaan wordt aan de gestelde voorwaarden. De voorwaarden in hoofdstuk 5 zijn overeenkomstig de huidige wet- en regelgeving omtrent mijnbouwactiviteiten op de Noordzee. Aanvullend zijn er voorwaarden die alleen gelden in de periode van juli tot en met oktober. De activiteiten zoals scheepvaart- en helikopterbewegingen van en naar de platforms dienen zo veel als mogelijk beperkt te worden in deze periode. Indien het toch noodzakelijk is om een platform te bezoeken zijn er (mitigerende) maatregelen voor beroepsscheepvaart buiten de bestaande scheepvaartroute van kracht. Omdat de activiteiten met een kleine aanpassing doorgang kunnen blijven vinden, zijn er geen relevante sociaal-economische gevolgen te verwachten.

De activiteiten van **Defensie** betreffen schietoefeningen in schietgebied EHDq2. Deze kunnen onveranderd doorgang vinden, mits ze voldoen aan de voorwaarden gesteld in dit beheerplan. In de periode van juli tot en met oktober gelden er extra beperkingen: schietoefeningen dienen zoveel mogelijk buiten deze periode uitgevoerd te worden. Omdat de oefeningen nog steeds plaats kunnen vinden, zijn er geen relevante sociaal-economische gevolgen te verwachten.

Onderhoud van kabels en leidingen kan worden voortgezet overeenkomstig de huidige vergunningvoorschriften of aanvullende voorwaarden, zoals gesteld in dit beheerplan. Indien mogelijk wordt het onderhoud van kabels en leidingen zo veel mogelijk buiten de gevoelige periode juli tot en met oktober uitgevoerd. Daarnaast gelden de algemene richtlijnen voor scheepvaart buiten de scheepvaartroutes in de periode juli tot en met oktober. Aangezien het onderhoud nog steeds plaats kan vinden, leidt dit niet tot relevante sociaal-economische gevolgen.

Regulier onderzoek en monitoring kan voortgezet worden, mits de activiteit voldoet aan de voorwaarden gesteld in het beheerplan. **Projectmatig onderzoek en monitoring** blijft vergunningplichtig. Dit is onveranderd ten opzichte van de huidige praktijk. Daarnaast gelden de algemene richtlijnen voor scheepvaart buiten de scheepvaartroutes in de periode juli tot en met oktober. De voorwaarden die gesteld zijn, leiden niet tot relevante sociaal-economische gevolgen ten opzichte van de huidige situatie.

Uit de toetsing blijkt dat **scheepvaart** in het gebied Friese Front mogelijk verstorend kan zijn voor de zeekoet. Er worden in het beheerplan richtlijnen voorgesteld voor scheepvaart buiten de bestaande scheepvaartroute, maar deze zijn niet afdwingbaar. De zeekoet is in de periode juli tot en met oktober aanwezig in het gebied Friese Front en dient in deze periode zo min mogelijk verstoord te worden. Om dit te realiseren zal bestemmingsverkeer actief geïnformeerd worden over de aanwezigheid van zeekoeten en hoe deze te herkennen en dienen schepen niet te lozen gedurende de periode dat zij zich in het gebied Friese Front bevinden. Er zijn geen sociaal-economische gevolgen te verwachten voor deze activiteit en de sector.

Door de dienst **incidenten en rampenbestrijding** worden kleine verontreinigingen in de huidige praktijk niet opgeruimd. Toch kunnen deze kleine verontreinigingen – incidenten - leiden tot aantasting van het verenkleeft van zeekoeten. Effecten zijn het grootst in de periode dat er jongen en ruiende volwassen zeekoeten in het gebied zijn. Deze activiteit is niet vergunningplichtig, maar er zijn wel mitigerende

maatregelen voorgesteld, waarbij indien mogelijk ook alle kleine verontreinigingen worden opgeruimd in de periode juli tot en met oktober. Dit leidt tot een beperkte extra inspanning van de Kustwacht wanneer de oliehoudende vlek opgeruimd wordt. In de praktijk doen deze situaties zich nauwelijks voor. De gestelde mitigerende maatregelen leiden daarom niet tot relevante sociaal-economische gevolgen ten opzichte van de huidige situatie. Zonder dat voor de burger onaanvaardbaar grote sociaal-economische gevolgen zullen optreden, wordt het doel, zoals weergegeven in het aanwijzingsbesluit, op korte of langere termijn gehaald. In enkele gevallen zal de overheid (al dan niet in samenwerking met betreffende sectoren) wel, ten opzichte van het bestaande natuurbeleid, een extra inspanning moeten opleggen. Dit betreft:

- instandhoudingsmaatregelen via het GVB;
- monitoring en onderzoek naar kennisleemtes;
- verbetering van toezicht en handhaving;
- opruimen van kleine incidenten (verontreinigingen) in Friese Front.

Deze zijn nodig om de instandhoudingsdoelstelling in het Natura 2000-gebied Friese Front te kunnen halen.

Referenties

Arts, F.A., (2013). *Trends en verspreiding van zeevogels en zeezoogdieren op het Nederlands Continentaal Plat 1991 – 2012*. Rapport RWS Centrale Informatievoorziening BM 13.28. RWS Centrale Informatievoorziening, Lelystad.

Baars, M.A., Duineveld, G.C.A., Van Duyl, F.C., De Gee, A., Kraay, G.W., Leopold, M.F., Oosterhuis, S., Van Raaphorst, W., Westra, C. (1991) *The ecology of the Frisian front. Observations on a biologically enriched zone in the North Sea between the Southern Bight and the Oyster Ground*. ICES CM1991/L: 25.

Van Bemmelen, R.S.A., Arts, F., Leopold, M.F. (2013). *Alken en zeekoeten op het Friese Front* (No. C160/13). IMARES.

Von Benda-Beckmann, S., Aarts, G. & Sertlek, H.O., Lucke, K., Verboom, W., Kastelein, R., Ketten, D., Van Bemmelen, R., Lam, F.P., Kirkwood, R., Ainslie, M., (2015). *Assessing the Impact of Underwater Clearance of Unexploded Ordnance on Harbour Porpoises (Phocoena phocoena) in the Southern North Sea*. Aquatic Mammals. 41. 503-523. 10.1578/AM.41.4.2015.503.

Bergman, M. (1991) *Long term effects of beamtrawl fishing on the benthic ecosystem in the North Sea*. In: *Effect of beamtrawl fishery on the bottom fauna in the North Sea II - the 1990 studies Rapport Beon 3*, 's Gravenhage.

de Boois, I.J. & Bol, R.A. (2009). *Verslag BTS 2009* (No. C121/09). IMARES.

Bowers, D.G. & Simpson, J.H., (1987). *Mean position of tidal fronts in European shelf seas*. Cont. Shelf Res. 7, 35 – 44.

Bos, O.G., Coolen, J.W. & Van der Wal, J.T. (2019). *Biogene riffen in de Noordzee: actuele en potentiële verspreiding van rifvormende schelpdieren en wormen* (No. C058/19). Wageningen Marine Research.

Brown, J., Hill, A.E., Fernand, L., Horsburgh, K.J., (1999). *Observations of a seasonal jet-like circulation at the central North Sea cold pool margin*. Estuar. Coast. Shelf Sci. 48, 343 – 355

Creutzberg, F. (1985) *A persistent chlorophyll a maximum coinciding with an enriched benthic zone*. In: P.E. Gibbs. Proc. 19th EMBS, Cambridge University Press, Cambridge 97-108.

Creutzberg, F. & Postma, H., (1979). *An experimental approach to the distribution of mud in the southern North Sea*. J. Sea Res. 13, 99 – 116

Creutzberg, F., Wapenaar, P., Duineveld, G. & López López, N., (1984) *Distribution and density of the benthic fauna in the southern North Sea in relation to bottom characteristics and hydrographic conditions* Rapp. P. v Reun. Cons. int. Explor. Mer 183:101-110.

Deerenberg C., Teal, L.R., Beare, D., Van der Wal, J.T., (2010). *FIMPAS project – Pre-assessment of the impact of fisheries on the conservation objectives of Dutch marine protected areas*. Wageningen IMARES Report number C071/10.

Didderen, K., Bravo Rebolledo, E.L., Van Mastrigt, A., Fijn, R.C. & Mulder, S. (2019). *Doeluitwerking Friese Front*. Rapportnr. 18-081. Bureau Waardenburg, Culemborg.

EU Biodiversity Strategy for 2030, *Bringing nature back into our lives* COM/2020/380, <https://biodiversity.europa.eu/>

Fey-Hofstede, F.E. & Witbaard, R. (2013). *Factsheets Kaderrichtlijn Marien Strategie-indicatoren van het Friese Front en de Centrale Oestergronden* (No. C185/13). IMARES.

Fijn, R.C., F.A. Arts, B.W.R. Engels, J.W. de Jong, M.P. Collier, A. Gyimesi, M. Hoekstein, R.-J. Jonkvorst, S. Lilipaly, P.A. Wolf (2016) *Trends en verspreiding van zeevogels en zeezoogdieren op het Nederlands Continentaal Plat in 2015-2016*. Bureau Waardenburg Rapportnr. 16-199. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Fijn, R.C., Arts, F.A., Engels, B.W.R., De Jong, J.W., Collier, M.P., Beuker, D., Hoekstein, M., Jonkvorst, R.J., Lilipaly, S., van Straalen, D. & Wolf, P.A. (2017). *Verspreiding en abundantie van zeevogels en zeezoogdieren op het Nederlands Continentaal Plat in 2016-2017*. Bureau Waardenburg, Culemborg.

De Gee, A., Baars, M.A. & Van der Veer, H.W. (1991) *De ecologie van het Friese Front. Waarnemingen aan een biologisch-rijke zone in de Noordzee, gelegen tussen de zuidelijke bocht en de oestergronden*. NIOZ rapport 1991 – 2.

Geelhoed, S.C.V. & Leopold, M.F. (2017) *Cruiserapport sloopstelingen van zeevogels op het Friese Front en op de Bruine Bank, 2016*, Wageningen University en Research. Wageningen.

Geelhoed, S.C.V., Bos, O.G., Burggraaf, D., Couperus, A.S. & Lagerveld, S. (2014) *Verklarende factoren voor de verspreiding van alken en zeezoogdieren op de Bruine Bank - Project Aanvullende Beschermde Gebieden Noordzee*. IMARES Rapport C133.14.

Van Geuns, L., Juez-Larré, J. & De Jong, S. (2017) *Van exporteur naar importeur. De verander(en)de rol van aardgas in Nederland*. TNO Whitepaper 17-9022, Delft: TNO

Hamon, K.G., Hintzen, N.T. & Van Oostenbrugge, J.A.E. (2017) *Overview of the international fishing activities on the Cleaver Bank and Frisian Front; Update with Dutch, British, Danish, German, Belgian, Swedish and French data for 2010 - 2015*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Memorandum 2017 - 068. 38 pp.; 13 fig.; 7 tab.; 5 ref

Heinis, F., De Jong, C.A.F., Von Benda-Beckmann, S. & Binnerts, B. (2019) *Framework for Assessing Ecological and Cumulative Effects—2018 Cumulative effects of offshore wind farm construction on harbour porpoises*. Rijkswaterstaat Sea and Delta, HWE rapport 18.153RWS_KEC2018

ICES (2010) *Report of the FIMPAS Workshop 2 Fishery Impact and Conflicts with Conservation Objectives, 30 June - 2 July 2010*. Neufchatel-Hardelot, France.

ICES (2011) *Report of the FIMPAS Workshop 3 Management proposals for Dogger Bank, Cleaver Bank and Frisian Front, 24 - 26 January 2011, Den Helder, The Netherlands*. ICES Advisory Committee.

Jager, Z., Witbaard, R. & Kroes, M. (2018) *Impact of demersal & seine fisheries in the North Sea areas Frisian Front and Central Oyster Grounds. A review of literature and available data*.

Jak, R.G., Bos, O.G., Witbaard, R. & Lindeboom, H.J. (2009) *Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden Noordzee*. IMARES rapport

Karman, C.C. & Smit, M.G. (2019) *Whole effluent toxicity data and discharge volumes to assess the likelihood that environmental risks of offshore produced water discharges are adequately controlled*. Integrated environmental assessment and management, 15(4), 584-595.

- Van Kooten, T., Soudijn, F., Tulp, I., Chen, C., Benden, D. & Leopold, M.F.** (2019) *The consequences of seabird habitat loss from offshore wind turbines, version 2. Displacement and population level effects in 5 selected species.* Wageningen University & Research report Co36/19. IJmuiden.
- Leopold, M.F. & Van Bemmelen, R.S.A.** (2014) *Voldoen de aantallen zeekoeten aan de drempelwaarde voor kwalificatie van het Friese Front als Vogelrichtlijngebied?* IMARES Wageningen University en Research, Wageningen.
- Van Leeuwen, S., Tett, P., Mills, D. & Van der Molen, J.** (2015) *Stratified and non-stratified areas in the North Sea: Long-term variability and biological and policy implications.* Journal of Geophysical Research: Oceans, 120: 4670-4686.
- Lindeboom, H.J., Van Kessel, J.G. & Berkenbosch, L.** (2005) *Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat* (No. 1109). RIKZ/Alterra.
- MARIN** (2017) *Netwerkevaluatie Noordzee Verkeerstromen op de Noordzee op basis van AIS-data tussen juni 2015 en mei 2016 Deel 1.* rapport nr. : 29645-1-MSCN-rev.2
- MARIN** (2019) *Netwerkevaluatie Noordzee Verkeerstromen op de Noordzee op basis van AIS-data tussen juni 2017 en mei 2018*
- MARIN** (2020) *Netwerkevaluatie Noordzee Verkeerstromen op de Noordzee op basis van AIS-data tussen juni 2018 en mei 2019*
- Matthijsen, J., Dammers, E. & Elzenga, H.** (2018) *De toekomst van de Noordzee. De Noordzee in 2030 en 2050: een scenariostudie*, Den Haag: PBL.
- Ministerie van Economische Zaken** (2014) *Profiel document A199 Zeekoet.* https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Profielen_Vogels_Actueel/Profiel_vogel_A199_2014.pdf
- Ministerie van Economische Zaken** (2016) *Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Friese Front.* Directie Natuur en biodiversiteit, N&B/2016-166, 166
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit** (2009a) *Programma van eisen voor gebiedsgerichte monitoring Natura 2000*
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit** (2019) *Handreiking Beheer en Onderhoud - Aanpak Stikstof.* p. 13
- OSPAR Commission** (2010) *Quality Status Report 2010.* URL: <https://qsr2010.ospar.org>
- Poot, M., Van Horssen, P.W., Collier, M.P., Lensink, R. & Dirksen, S.** (2011) *Effect studies offshore wind Egmond aan Zee: cumulative effects on seabirds – a modelling approach to estimate effects on population levels in seabirds.* Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Potiek, A., Collier, M.P., Schekkerman, H. & Fijn, R.C.** (2019) *Effects of turbine collision mortality on population dynamics of 13 bird species.* Bureau Waardenburg Report 18-342. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Rijkswaterstaat** (2019) *Kader Ecologie en Cumulatie 3.0 (KEC)*
- Rijkswaterstaat** (2020a) *Uitvoeringsplan ten behoeve van de Natura 2000-beheerplannen Doggersbank, Klaverbank en Friese Front.*
- Rijkswaterstaat** (2020b) *Toezicht- en handhavingplan ten behoeve van de Natura 2000-beheerplannen Doggersbank, Klaverbank en Friese Front.*

Rijkswaterstaat (2020c) *Monitoringsplan ten behoeve van de Natura 2000-beheerplannen Doggersbank, Klaverbank en Friese Front.*

Rijkswaterstaat (2020d) *Uitvoeringsplan communicatie ten behoeve van de Natura 2000-beheerplannen Doggersbank, Klaverbank en Friese Front.*

Royal HaskoningDHV (2019) *Nadere Effectenanalyse Friese Front. In opdracht van Rijkswaterstaat Zee en Delta.*

Simpson, J.H. & Bowers, D., (1979) *Shelf sea fronts adjustments revealed by satellite I-R imagery.* Nature 280, 648–651.

Sprong, I., Kuipers, B.R. & Witte, H. (1990) *Acoustic phenomena related to an enriched benthic zone in the North Sea.* Journal of plankton research, 12(6), 1251–1261.

Sonntag, N., Schwemmer, H., Fock, H.O., Bellebaum, J. & Garthe, S. (2012) *Seabirds, set-nets, and conservation management: assessment of conflict potential and vulnerability of birds to bycatch in gillnets.* ICES J. Mar. Sci. 69 (4), 578–589.

Verduin, E.C., Schellekens, T., Van Deelen, J.J., Van Haaren, T. & Faasse, M.J. (2018) *Macrozoöbenthos monitoring in de Rijkswateren met Boxcorer, MWTL 2018, Eurofins AquaSense rapportage J00002498, 63p.*

Verduin, E.C., Olie, R., Faasse, M.A. & Van Deelen, J.J., (2020) *Macrozoöbenthosonderzoek met de bodemschaaf op de Noordzee Rapportage 2019, Eurofins AquaSense rapportage J00002637, 83p.*

Vogel, R.L., Koese B., Kranenbarg J., La Haye M., Odé B., Sierdsema H., Sparrius L., Verburg P. Zollinger R. (2013) *Het belang van Nederland buiten de EHS voor soorten van de Vogelrichtlijn en van bijlage V van de Habitatrichtlijn. Sovon rapport 2013/15*

Žydelis, R., Bellebaum, J., Österblom, H., Vetemaa, M., Schirmeister, B., Stipniece, A., Dagys, M., Van Eerden, M. & Garthe, S. (2009) *Bycatch in gillnet fisheries – An overlooked threat to waterbird populations.* Biol. Cons. 142: 1269–1281.

Žydelis, R., Small, C. & French, G. (2013) *The incidental catch of seabirds in gillnet fisheries: A global review.* Biological Conservation 162:76–88. DOI10.1016/j.biocon.2013.04.002.

Websites

www.rwsnaturazooon.nl/Gebieden/EEZ

<http://www.emodnet-bathymetry.eu/>

<https://maps.rijkswaterstaat.nl/dataregister/>

<https://www.noordzeeloket.nl/functies-gebruik/natuur-en-biodiversiteit/>

<https://www.noordzeeloket.nl/functies-gebruik/militair-gebruik/>

Annex 1: Begrippenlijst: overzicht van termen en afkortingen

Afkorting/begrip	Toelichting
Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied	Via een aanwijzingsbesluit kan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een nieuw habitatrictlijngebied of een nieuw vogelrichtlijngebied aanwijzen als Natura 2000-gebied onder Nederlandse wetgeving. In het aanwijzingsbesluit staan de doelen voor de habitattypen en (vogel)soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Daarnaast staat ook de begrenzing van het gebied in het aanwijzingsbesluit. De aanwijzingsbesluiten van de Doggersbank, Klaverbank en Friese Front kunnen gevonden worden op www.rijksoverheid.nl https://www.natura2000.nl/gebieden
AB-RvS	Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
ADC	Alternatieven, Dwingende redenen voor groot openbaar belang en Compenserende maatregelen - toetsing
ADD's	Acoustic Deterrent Devices
AHD's	Acoustic Harassment Devices
ASCOBANS	Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas. Nederland heeft zich verbonden aan de verplichtingen die voortvloeien uit dit internationale verdrag voor de bescherming van kleine walvisachtigen.
B	België
Benthos	Verzamelnaam voor alle organismen die leven op of in de bodem van zoete en zoute wateren.
BG	Bevoegd Gezag
BISI	Benthische Indicator Soorten Index
BPRW	Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren
BTS	Beam Trawl Survey
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
D	Duitsland
DK	Denemarken
EC	Europese Commissie
EEZ	Exclusieve Economische Zone
EU	Europese Unie
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FIMPAS	Fisheries Measures in Protected Areas. Voormalig internationaal proces om tot visserij maatregelen in Natura 2000-gebieden te komen
GB	Groot-Brittannië
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid (EU beleid)
HR	Habitatrictlijn
HvJ	Hof van Justitie
IBTS	International Bottom Trawl Survey

Afkorting/begrip	Toelichting
ICES	International Council for the Exploration of the Sea. ICES is een internationaal samenwerkingsverband van o.a. visserijbiologen en coördineert en promoot het marien onderzoek in de Noord-Atlantische Oceaan.
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IMO	International Maritime Organization
I&W	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Jomopans	Joint Monitoring Programme for Ambient Noise North Sea
KEC	Kader Ecologie en Cumulatie
KRM	Kaderrichtlijn Mariene Strategie
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
m.e.r.	Milieueffectrapportage
MER	Milieueffectrapport
MONS	Monitoring Onderzoek Natuurversterking Soortenbescherming
MWTL	Monitoring van de Waterstaatkundige Toestand des Lands
MSL	Mean Sea Level
NAVO	Noord-Atlantische Verdrags Organisatie
NCP	Nederlands Continentaal Plat
NEA	Nadere Effectenanalyse
NEN-norm 3656	Kleine leidingen ($\emptyset < 40$ cm) voldoende diep moeten zijn ingegraven. Grotere leidingen mogen op de bodem blijven liggen.
NOGEPA	Nederlandse Olie en Gas Exploratie en Productie Associatie
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
NWP	Nationaal Waterplan
OSPAR	Het OSPAR-verdrag (1992) betreft de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan en is vernoemd naar de steden waar het verdrag tot stand is gekomen (Oslo en Parijs)
PAM	Passive Acoustic Monitor
PAS	Programmatische aanpak stikstof
PDOK	Publieke Dienstverlening op de Kaart
PKHN	Permanente Contactgroep Handhaving Noordzee
RLI	Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur
RvS	Raad van State
RWS	Rijkswaterstaat
SCANS	Small Cetaceans in European Atlantic waters and the North Sea is een grootschalig onderzoek naar de aantallen en verspreiding van cetacea in Europese Atlantische wateren, inclusief de Noordzee. Het onderzoek wordt ongeveer iedere tien jaar uitgevoerd middels scheeps- en vliegtuigtellingen.
Sidetap	Voor de afvoer van olie en gas zijn de productieplatforms aangesloten op een netwerk van leidingen die leiden naar een aantal aanlandingspunten aan de Nederlandse kust. De aftakkingen van en naar hoofdleidingen worden sidetaps genoemd

Afkorting/begrip	Toelichting
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SoU	Sense of Urgency
Svi	Staat van Instandhouding
UXO	Unexploded Ordance/ Niet Gesprongen Explosieven
VMS	Vessel Monitoring System
VR	Vogelrichtlijn
Wm	Wet milieubeheer
WMR	Wageningen Marine Research
Wnb	Wet natuurbescherming
WOT	Wettelijke Onderzoeks Taken
Wozep	Wind op zee ecologisch programma

Annex 2: Betrokken stakeholders

NGO's

- Wereld Natuur Fonds
- Stichting Rugvin
- Stichting De Noordzee
- Werkgroep zeezoogdieren
- Vogelbescherming

Mijnbouw

- Wintershall Noordzee B.V.
- Petrogas E&P Netherlands B.V.
- Shell
- NOGEPa
- Neptune Energy

Visserij:

- VisNed
- Nederlandse Vissersbond

Overig:

- Watersportverbond
- Sea Ranger Service

Voor kabels en leidingen en scheepvaart zijn Rijkswaterstaat en de Kustwacht geconsulteerd.

Annex 3: Relevante afspraken uit Noordzeeakkoord

Deze bijlage (bij hoofdstuk 3) geeft een overzicht van afspraken uit het Noordzeeakkoord die relevant zijn voor het Natura 2000-gebied Friese Front:

- 4.15 Defensie ziet voor defensieoefengebied EHD42 geen alternatieve locatie die ruimte biedt aan een oefengebied dat ten minste even groot is als het huidige en dat vanaf vliegbasis Leeuwarden even goed en snel bereikbaar is en geen gevolgen heeft voor de burgerluchtvaart. Met het oog op de veiligheidstaken van Defensie en de geoefendheid van de piloten zijn dat belangrijke voorwaarden. De minister van Defensie onderzoekt of er in internationaal verband een alternatief is dat wel aan de voorwaarden van Defensie voldoet. Dan kan Defensie meewerken aan verplaatsing.
- 4.30 Gemaakte afspraken over de aanwijzing en bescherming van natuurgebieden op zee worden uitgevoerd en gehandhaafd.
- 4.31 Natuurdoelen voor de Noordzee dienen niet alleen kwantitatief (% beschermd) maar zeker ook kwalitatief te worden geformuleerd: welke natuurwaarden zijn beschermingswaardig en hoe bescherm je deze? Hierbij dient de schaalgrootte van gebieden recht te doen aan het natuurdoel.
- 4.32 Bescherming van natuur dient te geschieden op basis van een integrale afweging van de ecologische kwaliteiten van een gebied, rekening houdend met de sociaaleconomische gevolgen (integraal afwegingskader KRM) met toepassing van 'other effective area based measures'.
- 4.35 Er zal vanaf 2020 onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek worden uitgevoerd naar de aanwezigheid en verspreiding van zandkokerwormriffen. Als dat onderzoek tot toepasbare conclusies leidt, kunnen relevante locaties beschermd worden via ruimtelijke beschermingsmaatregelen onder de Habitatrichtlijn of de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.
- 4.36 Te beschermen natuurwaarden in een gebied vormen de basis voor acceptabel medegebruik met inachtneming van het voorzorgsbeginsel. Vormen van medegebruik, waaronder visserij, die geen significante impact hebben op gedefinieerde natuurwaarden, worden toegestaan. Wanneer de natuurwaarden volledige vrijwaring van potentieel schadelijke activiteiten rechtvaardigen, worden onderstaande afspraken over visserij in natuurgebieden in acht genomen.
- 4.37 Per saldo zal gaswinning binnen Natura 2000 gebieden afnemen. De huidige praktijk dat onder strikte voorwaarden kan worden gewonnen in Natura 2000 gebieden, wordt voortgezet. Deze voorwaarden voldoen aan de te formuleren bovenwettelijke Best Beschikbare Technieken voor milieubeschermend en natuurversterkend bouwen en exploiteren zoals in de governance structuur van het NZO periodiek zal worden vastgelegd.
- 4.38 In 2023 is 13,7% van de Noordzee binnen ecologische waardevolle gebieden volledig gevrijwaard van bodemberoering door visserij. Dit percentage loopt op naar 15% in 2030.
- 4.39 Nadere afweging met betrekking tot het Friese Front heeft tot de afspraak geleid het voor de visserij op Noorse kreeftjes relevante gebied van het Friese Front open te houden. Daarmee wordt dat deel van het Friese Front open gehouden voor bodemberoerende en pelagische visserij terwijl nog steeds circa 1649 km² van het Friese Front gevrijwaard worden van alle vormen van visserij. Visserij en NGO's treden in 2020 in nader overleg om te bezien of binnen de gebieden die gesloten worden voor bodemberoerende visserij verdere mogelijkheden zijn om te komen tot no fishery zones. Dit betekent een beperkte aanpassing van de eerder door de overheid geplande visserijmaatregelen voor het aangewezen gebied. Deze maatregelen tellen op tot 8032 vierkante kilometer (13,7 % van het Nederlandse deel van de Noordzee dat is gesloten voor bodemberoerende visserij), 2,8% van het Nederlandse deel van de Noordzee wordt gesloten voor alle vormen van visserij (no fisheries).
- 4.42 Over de fasering van de uitvoeringsmaatregelen, de toezichtsmaatregelen en de wijze waarop die worden gehandhaafd wordt in het NZO op consensus gericht overleg gevoerd.
- 4.43 Binnen de no fishery zone op het Friese Front wordt een aantal deelgebieden aangewezen. Over de precieze locatie en vormgeving van deze gebieden wordt in 2020 op consensus gericht overleg gevoerd in het NZO.
- Een gebied van 100 km² wordt aangewezen voor oesterherstel.
 - Een gebied, aan de rand, van 100 km² voor onderzoek naar de lange termijneffecten van de boomkor en pulskor, waar onder voorwaarden met bodemberoering mag worden gevist.

- 4.45 Er wordt geen nieuwe staandwantsvisserij toegestaan in de Natura 2000- en KRM-gebieden. Dit houdt in dat er niet méér vergunningen worden afgegeven dan nu en dat er ook niet meer ruimte binnen bestaande vergunningen ontstaat (voor bijvoorbeeld langere netten). Op basis van onderzoek kunnen extra beperkende maatregelen voor staandwantsvisserij of andere passieve vormen van visserij worden genomen, wanneer dat nodig is om aan de verplichtingen van VHR en KRM te voldoen.
- 4.46 Maatregelen dienen altijd te voldoen aan de vereisten die voortvloeien uit de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.
- 4.47 Alle maatregelen worden vastgesteld overeenkomstig de toepasselijke procedures van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid.
- 4.49 De maatregelen voor de stap van 10 naar 13,7% bescherming worden pas van kracht wanneer de middelen uit het 'Transitiefonds' voor de uitvoering van de Kottervisie inclusief garnalenvisserij daadwerkelijk beschikbaar zijn gesteld.
- 6.8 Bestaande actie- en soortenbeschermingsplannen (bijvoorbeeld haaien, bruinvissen en zeevogels) worden uitgevoerd. Voortgang van de implementatie van de plannen wordt op een tweejaarlijkse basis geëvalueerd.
- 6.9 Er worden soortenbeschermingsplannen ontwikkeld en uitgevoerd voor kwetsbare soorten waaronder vogels, zeezoogdieren, vissen en bodemdieren, die worden geïdentificeerd op basis van internationale richtlijnen en het KEC. Voor soorten die in het kader van het KEC reeds zijn geïdentificeerd als kwetsbaar voor windparken op zee, worden plannen prioritair opgesteld (periode 2019-2022) en uitgevoerd (periode 2023-2030). Uiterlijk binnen twee jaar na het sluiten van dit Akkoord wordt een lijst vastgesteld met andere soorten waarvoor ook beschermingsplannen worden opgesteld en uitgevoerd, inclusief de tijdlijn waarop de planvorming plaatsvindt.

Annex 4: Particularly Sensitive Sea Areas (PSSA)

Indien een gebied gevoelig kan zijn voor schade als gevolg van internationale scheepvaartactiviteiten, kan het aangewezen worden door IMO als PSSA. Een PSSA is een gebied dat bijzondere bescherming nodig heeft vanwege belangrijke erkende waarde ten aanzien van ecologische, socio-economische of wetenschappelijke kenmerken van het gebied. Ten tijde van de aanwijzing van een PSSA dient een toepasselijke beschermingsmaatregel, die voldoet aan de eisen van een adequaat wettelijk instrumentarium voor een dergelijke maatregel, te zijn goedgekeurd of aangenomen door IMO teneinde de bedreiging of de geïdentificeerde gevoeligheid te voorkómen, te reduceren of zelfs uit te sluiten.

Om voor aanwijzing als PSSA in aanmerking te komen dient, ten aanzien van ecologie, voldaan te worden aan tenminste één van de elf genoemde criteria, die dan van toepassing moet zijn op het gehele areaal van het aan te wijzen gebied. Aanvullend op dit vereiste dienen de geïdentificeerde ecologische criteria aantoonbaar (mede) bedreigd te worden door (aspecten van) internationale scheepvaart. Immers, alleen dan kan door het inzetten van maatregelen in het kader van een PSSA-aanwijzing een zinvol effect worden verwacht.

Ecologische criteria voor een PSSA-aanwijzing zijn:

1. Unicité of zeldzaamheid; het gebied is 'uniek' in de wereld of intrinsiek schaars, bv. vanwege de aanwezigheid van leefgebied van schaarse, zeldzame en/of bedreigde soorten.
2. Cruciaal habitat; een zeegebied kan essentieel zijn voor de overleving, het functioneren of het herstel van populaties van mariene soorten of voor de draagkracht van grote mariene ecosystemen.
3. Afhankelijkheid; een gebied waar de ecologische processen sterk afhankelijk zijn van biotische structuren (o.a. riffen, kelpbossen, zeegrasvelden). Dit soort ecosystemen herbergt veelal een hoge diversiteit die afhankelijk is van de structurerende organismen. Afhankelijkheid heeft ook betrekking op de trekroutes voor vis, reptielen, vogels, zoogdieren en ongewervelden.
4. Representativiteit; een gebied dat een opvallend en illustratief voorbeeld is van specifieke biodiversiteit, ecosystemen, ecologische of natuurlijke processen of gemeenschaps- of habitattypen of andere natuurlijke kenmerken.
5. Diversiteit; een gebied dat een uitzonderlijke variatie in soorten of genetische diversiteit herbergt of een sterk uiteenlopende variëteit aan ecosystemen, habitat en gemeenschappen omvat.
6. Productiviteit; een gebied met een bijzonder hoog niveau van natuurlijke biologische productiviteit. Deze productiviteit is dan het netto resultaat van biologische en fysische processen die resulteren in een toename van biomassa in gebieden als fronten, zones met 'upwelling' en sommige opwervelingen.
7. Paai- of opgroeigebied; een gebied dat een cruciaal paai-, voortplantings- en/of opgroeigebied is of kan zijn voor mariene soorten die de rest van hun levenscyclus elders doorbrengen of dat erkend is als trekroutes voor vis, reptielen, vogels, zoogdieren of ongewervelden.
8. Natuurlijkheid; een gebied dat relatief onaangetast is gebleven door menselijke beïnvloeding.
9. Integriteit; een gebied dat is te beschouwen als een biologisch functionele eenheid, effectief en zelfredzaam.
10. Kwetsbaarheid; een gebied dat zeer gevoelig is voor verslechtering als gevolg van natuurlijke processen of van menselijke activiteiten. Biotische gemeenschappen van kustgebonden habitats kunnen een geringe tolerantie hebben voor veranderingen in omgevingsfactoren of kunnen alleen ternauwernood overleven op de randen van hun tolerantie (bv. watertemperatuur, saliniteit, troebelheid of waterdiepte). Zulke gemeenschappen kunnen te lijden hebben van natuurlijke drukfactoren als stormen of andere natuurlijke omstandigheden (o.a. stromingspatronen) die leiden tot de concentratie van schadelijke stoffen in het water of het sediment, lage doorstroming en/of zuurstofloosheid. Additionele drukfactoren kunnen optreden als gevolg van menselijke invloeden zoals vervuiling en veranderingen in zoutgehalte. Op deze wijze kan een gebied dat van nature al onderhevig is aan natuurlijke en/of menselijke druk een extra bescherming tegen verdere drukfactoren nodig hebben, met inbegrip van drukfactoren die toe te schrijven kunnen worden aan internationale scheepvaartactiviteiten.

11. Biogeografisch belang; een gebied dat ofwel zeldzame biogeografische kwaliteiten bezit, ofwel representatief is voor een bepaalde (set aan) biogeografische 'types', ofwel unieke of ongebruikelijke biologische, chemische, fysische of geologische kenmerken vertoont.

Bij de beoordeling of de erkende (ecologische) kenmerken van de PSSA worden bedreigd door internationale scheepvaartactiviteiten, moeten de volgende aspecten worden meegewogen:

1. Operationele factoren – Types van maritieme activiteiten (bv. kleine vissersboten, kleine pleziervaartuigen, olie- en gasplatforms) in het voorgestelde gebied, die door hun aanwezigheid de veiligheid voor de navigatie kunnen beperken.
2. Types van schepen – Types van schepen die door of langs het gebied varen (bv. hoge snelheids-schepen, grote tankers, of bulkschepen met kleine 'under keel clearance').
3. Verkeerskarakteristieken – Omvang of concentratie van verkeersbewegingen, interacties tussen schepen, afstand tot de kust of andere gevaren voor navigatie zijn zodanig dat er een vergroot risico is voor aanvaringen of strandingen.
4. Schadelijke substanties aan boord – Type en hoeveelheid van substanties aan boord, hetzij lading, brandstof of voorraden, die schadelijk zouden zijn wanneer ze in zee terechtkomen.

Daarnaast kan de volgende informatie bijdragen aan een voorstel voor een PSSA en de beoordeling van de bijbehorende beschermende maatregelen:

1. Bewijs dat internationale scheepvaartactiviteiten schade (kunnen) aanbrengen aan de (ecologische) kenmerken van het voorgestelde gebied, inclusief de significantie van -of risico op- de potentiële schade, de mate van schade, of deze redelijkerwijs te verwachten is en of deze van een repeterende of cumulatieve aard is.
2. De historie van grondingen, aanvaringen of lozingen in het gebied en de gevolgen daarvan.
3. Nadelige effecten op de omgeving buiten de PSSA die naar verwachting worden veroorzaakt door aanpassingen van internationale scheepvaartactiviteiten ten gevolge van de aanwijzing van het gebied als PSSA.
4. Belasting door andere omgevingsfactoren.
5. Maatregelen die al van toepassing zijn en de feitelijke of te verwachten effecten daarvan.

Annex 5: Synopsistabel Friese Front

Samenvatting van de voorwaarden en maatregelen voor activiteiten in het gebied Friese Front

De activiteiten vallen in een van de volgende vier categorieën:

- Categorie 1: vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden.
- Categorie 2: vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten mét specifieke voorwaarden.
- Categorie 3: vergunningplichtige activiteiten die (afzonderlijk) vergunningplichtig blijven.
- Categorie 4: niet-vergunningplichtige activiteiten, wel mitigatie vereist.

Algemene richtlijnen

Categorie	Richtlijn
Alle	Voor alle niet-routegebonden scheepvaart geldt dat in de periode juli t/m oktober wordt geadviseerd om uitsluitend gebruik te maken van de scheepvaartroutes en <u>buiten</u> de scheepvaartroutes het aantal scheepvaartbewegingen binnen het Natura 2000-gebied Friese Front zo veel mogelijk te minimaliseren door om het gebied heen te varen.
	Indien dit niet mogelijk is, wordt dringend geadviseerd om het Natura 2000-gebied Friese Front zo kort mogelijk te doorkruisen en om waargenomen groepen zee-koeten te vermijden.
	Voor alle categorieën geldt dat in de gevoelige periode juli t/m oktober dringend wordt geadviseerd geen lozingen (ook geen toegestane lozingen) vanaf schepen uit te voeren binnen het Natura 2000-gebied Friese Front.
	<p>Aanvullende toelichting op bovenstaande algemene richtlijnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schepen worden in de periode juli tot en met oktober geïnformeerd over de aanwezigheid van zee-koeten in het gebied Friese Front en hoe deze te herkennen. • Ook toegestane lozingen en afval vanaf schepen kunnen schadelijke effecten hebben op de zee-koet. Partijen worden geïnformeerd over het gevolg van (kleine) verontreinigingen. • Bij het signaleren van een verontreiniging in of in de buurt van het Natura 2000-gebied Friese Front, die niet in aanmerking komt om opgeruimd te worden volgens de huidige protocollen, zal in de periode juli t/m oktober, in het belang van de zee-koet, een aanvullende analyse uitgevoerd worden om te bepalen hoe om te gaan met de verontreiniging. Uit deze analyse zal blijken of en zo ja welke maatregelen mogelijk zijn om de zee-koet te beschermen. • Door het uitvoeren van jaarlijkse netwerkevaluaties van verkeersstromen op de Noordzee wordt de intensiteit van het scheepvaartverkeer en het vaargedrag gemonitord en kunnen richtlijnen, maatregelen en bijbehorende (communicatie) strategieën worden aanpast. • Voor het Natura 2000-gebied Friese Front zal in de eerste beheerplanperiode (2023 - 2029) worden verkend of het vanwege zijn specifieke ecologische kwetsbaarheid in aanmerking kan komen voor gedeeltelijke aanwijzing als 'Particularly Sensitive Sea Area'.

Richtlijnen per categorie

Categorie	Activiteit	Voorwaarden en maatregelen
CAT 2	Normale bedrijfsvoering mijnbouw	De concentraties van olie en chemicaliën in lozing van productiewater, regen-, spoel- en schrobwater en sanitair afvalwater dienen te voldoen aan artikel 9.1 van de Mijnbouwregeling en artikel 80 van het Mijnbouwbesluit.
		Afval (zoals o.a. plastic en huishoudelijk afval) en andere afvalstoffen (met uitzondering van productiewater en regen-, spoel- en schrobwater) mogen niet geloosd of gestort worden. Deze voorwaarde is gebaseerd op voorschriften uit bestaand beleid zoals vastgesteld in het Mijnbouwbesluit art. 80.
		Vaarbewegingen van werkverkeer naar en van de platforms vinden zoveel mogelijk buiten de periode van juli-oktober plaats.
		Wanneer het toch noodzakelijk is om voor aan- en afvoer van materiaal of voor onderhoud de installaties in het Natura 2000-gebied Friese Front met een schip te bezoeken in de periode juli-oktober, dan wordt gebruik gemaakt van de scheepvaartroute en de route daarbuiten zo kort mogelijk gehouden. Wanneer dit niet mogelijk is, wordt omgevaan om het Natura 2000-gebied Friese Front zo kort mogelijk te doorkruisen. Daarnaast gelden de algemene richtlijnen voor scheepvaart.
	Onderhoud kabels en leidingen	Onderhoud wordt voor zover mogelijk uitgevoerd buiten de ruiperiode van de zeekoet (die valt in de maanden juli tot en met oktober). Deze voorwaarde zal in toekomstige Wnb-vergunningen worden opgenomen. Na afloop wordt een melding en een korte evaluatie toegezonden aan het bevoegd gezag Wnb (het ministerie van LNV) en aan Rijkswaterstaat als beheerder van het gebied.
		Spoedreparaties kunnen in de ruiperiode worden uitgevoerd, waarbij de schepen de algemene richtlijnen opvolgen.
		Voor kabels en leidingen die zijn geplaatst zonder een Wnb-vergunning gelden de voorwaarden zoals beschreven in de "Handreiking beheer en onderhoud (aanpak stikstof)" (Ministerie van LNV/RWS, 2019).
	Schietactiviteiten (marine)	Schietactiviteiten vinden in beginsel niet in de periode juli tot en met oktober binnen het gebied Friese Front plaats. Wanneer ze wel in die periode plaatsvinden wordt gekozen voor locaties en schietrichtingen binnen de begrenzingen van de EDH42, waarbij het gebied Friese Front wordt vrijgehouden.
		Aan schietactiviteiten gerelateerde scheepvaartbewegingen worden zo min mogelijk in de periode juli tot en met oktober in het Friese Front uitgevoerd. Hierbij wordt verwezen naar de algemene richtlijnen.
	Explosieven opruimen	Bij het vernietigen van explosieven moeten mitigerende maatregelen worden genomen om het effect van onderwaterexplosies zoveel mogelijk te beperken.
		Het ruimen van explosieven vindt zoveel mogelijk buiten het Natura 2000-gebied plaats. Indien het niet mogelijk is dat een explosief wordt verplaatst en het vanwege veiligheidsrisico's toch geruimd moet worden, zal dat zoveel mogelijk buiten de periode juli tot en met oktober plaatsvinden. Defensie zal (in overleg met de Kustwacht) met RWS afstemmen of en onder welke voorwaarden dat gebeurt.

Categorie	Activiteit	Voorwaarden en maatregelen
		De voorschriften van de Koninklijke Marine, 'Gedragscode Springen van munitie op de Noordzee' en de Bekendmaking 01/18 Groepsoudste KBW en mijnendienst dienen opgevolgd te worden bij het ruimen van munitie op de Noordzee. Deze voorschriften hebben ook betrekking op de bescherming van zeezoogdieren en vogels. Hieronder volgt een beknopte samenvatting van de relevante voorwaarden: monitoren op de aanwezigheid van dieren door middel van visuele inspectie; <ul style="list-style-type: none"> • liften van explosieven van de bodem en zo dicht mogelijk nabij de oppervlakte laten springen; • niet stapelen van explosieven, oftewel niet tegelijkertijd laten springen van meerdere explosieven.
		In het kader van de monitoring van onderwatergeluid worden door Rijkswaterstaat de ruiming jaarlijks opgenomen in het (openbare) ICES Impulsive Noise Register.
		In overleg met alle betrokken partijen zal periodiek geanalyseerd worden hoeveel explosieven er in het Natura 2000-gebied Friese Front zijn aangetroffen en hoe men hiermee is omgegaan. Hieruit zal blijken of en zo ja welke maatregelen mogelijk zijn om de zeezoet te beschermen.
		Voor alle scheepvaartbewegingen gelden de algemene richtlijnen.
	Gebruik sonar/lodgingen	Om verstoring van de zeezoet zo veel mogelijk te beperken wordt in de periode juli tot en met oktober in beginsel vermeden om laag- en midfrequente sonar of echoapparatuur te gebruiken en wordt geadviseerd de daaraan gerelateerde scheepvaart in het gebied Friese Front te beperken.
		Defensie zal laag- en midfrequente sonarsystemen uitsluitend in het Natura 2000-gebied Friese Front gebruiken uit operationele noodzaak. In de relevante Defensievoorschriften zal worden geborgd dat routine-matige oefeningen en testen niet in het gebied Friese Front zullen plaatsvinden en er zal tevens een veilige afstand tot het het Natura 2000-gebied in acht genomen worden.
		Indien het wel noodzakelijk is om door het gebied Friese Front te varen in deze periode gelden de algemene richtlijnen.
		Het gebruik van laag- en midfrequente sonar maakt onderdeel uit van de monitoring van onderwatergeluid, zoals voor de Europese Kader-richtlijn Mariene Strategie wordt uitgevoerd. Dit wordt gerapporteerd aan Rijkswaterstaat en opgenomen in het (openbare) ICES Impulsive Noise Register.
	Regulier onderzoek en monitoring	Voordat gestart wordt met een nieuw onderzoek, dient contact te worden opgenomen met het bevoegd gezag op grond van de Wnb (het ministerie van LNV) en de Kustwacht om vast te laten stellen of de activiteit onder reguliere monitoring en onderzoek valt of onder projectmatige monitoring en onderzoek. Projectmatige monitoring en onderzoek is vergunningplichtig.
		Geen onderzoek en monitoring in de periode juli tot en met oktober, tenzij het vanuit operationeel of biologisch (bijv. seizoensgebonden) oogpunt of veiligheid noodzakelijk is. Deze voorwaarde geldt ook voor monitoring en onderzoek gericht op de zeezoet. Dit wordt opgenomen in de vergunningsvoorwaarden opgenomen; in gevallen van operationele of biologische noodzaak of veiligheid gelden de algemene richtlijnen. Dit wordt in de vergunningvoorwaarden opgenomen.
		Er mag geen afval worden achtergelaten in het dienen na afloop van het onderzoek weer verwijderd te worden. Bij het onderzoek worden geen materialen gebruikt die een verontreinigend effect hebben op de omgeving.

Categorie	Activiteit	Voorwaarden en maatregelen
		Gebruik van geluidsproducerende apparatuur, anders dan voor communicatiedoeleinden en de veiligheid, is niet toegestaan in de periode juli tot en met oktober.
	Markeringen	Controle en onderhoud worden uitgevoerd buiten de ruiperiode van zeezoet, die valt in de maanden juli tot en met oktober. Dit wordt in de markeringsplanning opgenomen. (Spoed)reparaties mogen binnen deze periode uitgevoerd worden en worden gemeld bij het ministerie van LNV.
		Er mag geen afval worden achtergelaten in het gebied en er mogen geen materialen worden gebruikt die een verontreinigend effect hebben op de omgeving.
		Indien het wel noodzakelijk is om door het gebied Friese Front te varen in deze periode, gelden de algemene richtlijnen.
CAT 4	(Beroeps)scheepvaart	Van juli tot en met oktober gelden de algemene richtlijnen.
	Rampen bestrijding en incidenten aanpak	De Kustwacht dient een 'incident', waarbij sprake is van een oppervlakteverontreiniging, te melden bij het bevoegd gezag Wnb (ministerie van LNV).
		Bij het signaleren van een verontreiniging in of in de buurt van het gebied Friese Front, die niet in aanmerking komt om opgeruimd te worden volgens huidige protocollen, zal in de periode juli-oktober (in het belang van de zeezoet) een aanvullende analyse uitgevoerd worden om te bepalen hoe om te gaan met de verontreiniging. Uit deze analyse zal blijken of en zo ja welke maatregelen mogelijk zijn om de zeezoet te beschermen.
		Bij het bepalen van de methodiek voor het opruimen van de verontreiniging wordt rekening gehouden met de zeezoet om verstoring of verdere schade aan het venekleed te voorkomen.
NVT	Beroepsvisserij (vergunning plichtig)	In het kader van de Vogelrichtlijn zijn de volgende instandhoudingsmaatregelen opgenomen: Realiseren van een managementzone waarin de visserij wordt beperkt. Sluiting van deze managementzone voor 'kieuwnetten en warnetten' zoals opgenomen in bijlage XI van de Uitvoeringsverordening (EU) 404/2011. Dit zijn de volgende vistuigcodes: GN, GNS, GND, GNC, GTN, GTR. Deze sluiting is ieder jaar van kracht van 1 juni tot en met 30 november. Tijdens de gesloten periode geldt er een uitzondering op basis van de gemiddelde dagen op zee in de jaren 2012-2016. Deze geldt alleen voor vloten die in deze periode op het Friese Front actief zijn geweest. Deze uitzondering resulteert in: 3 zeedagen voor Nederland; 2 zeedagen voor Duitsland en Denemarken; en 1 zeedag voor de UK. De sluiting is niet van toepassing buiten de periode van 1 juni tot en met 30 november van ieder jaar.
		Naast de instandhoudingsmaatregelen voor Natura 2000 zijn in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie de volgende instandhoudingsmaatregelen opgenomen: Realiseren van drie managementzones waarin de visserij wordt beperkt, waarvan twee binnen Natura 2000-gebied Friese Front en één buiten het Friese Front op de Centrale Oestergronden. Sluiting van deze managementzones voor trawls, zegennetten, korren en verzamelmachines zoals opgenomen in bijlage XI van de Uitvoeringsverordening (EU) 404/2011. Dit zijn de volgende vistuigcodes: Trawls: OTB; TBN; TBS; TB; TBB; OTT; PTB; OTM; PTM; Zegennetten: SDN; SSC; SPR; SX; SV Korren: DRB Verzamelmachines: HMD

Categorie	Activiteit	Voorwaarden en maatregelen
		Aanvullend op de hierin vastgelegde voorwaarden voor vissersschepen is er in de gemeenschappelijke aanbevelingen opgenomen dat een vissersschip, om zich in een voor de visserij beperkt gebied te mogen bevinden, gegevens over locatie en snelheid elke 10 minuten moet doorsturen.

Deze brochure is een uitgave van:

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag
Mei 2023